

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond

Jõuluaja traditsioonid kristliku ja waldorflasteaia näitel

Marge Türn

Magistritöö

Juhendaja Olga Schihalejev (PhD)

Tartu 2025

Sisukord

1. Sissejuhatus	4
1.1. Teema valiku põhjendamine ja piiritlemine	4
1.2. Töö eesmärk, uurimisülesanne ja uurimisküsimused	5
1.3. Lühülevaade probleemi senisest uuritusest	6
1.4. Terminoloogia.....	8
1.6. Töö ülesehitus	11
2. Metodoloogia.....	12
2.1. Haridusantropoloogiline uurimus	12
2.2. Vaatlus	13
2.3. Intervjuu.....	15
2.4. Andmete analüüs	19
3. Tulemused	21
3.1. Vaatluste analüüs	21
3.2. Intervjuude analüüs.....	40
4. Arutelu	55
4.1. Sarnasused jõulutraditsioonide tähistamises.....	55
4.2. Erinevused	58
4.3. Jõulutraditsioonid pedagoogide tõlgendustes	62
4.4. Kristliku ja waldorflasteaia jõulutraditsioonide kontseptuaalne mudel.....	67
5. Kokkuvõte	71
Tänuõnad.....	75
Kasutatud allikad ja kirjandus	76
Lisa 1. Vaatluse kava.....	79
Lisa 2. Intervjuuplaan	80
Lisa 3. Lasteaia juhi nõusoleku kinnitus	81

Lisa 4. Kiri lapsevanemale/eestkostjale.....	82
Lisa 5. Kutse uuringus osalemiseks.....	83
Lisa 6. Informeeritud nõusoleku vorm	84
Summary.....	87
Annotatsioon.....	90
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	91

1. Sissejuhatus

Minu teemavalik tulenes eelkõige minu isiklikust huvist ja tööst lasteaiaõpetajana kristlikus lasteaias, sest olulise osa õppeaastast pühendame jõuludega seotud tegevustele. Sel ajal süüdatakse ühiselt adventiküünlad, jagatakse jõuluootust, kogunetakse kirikusse, kuulatakse jõululugu ja tehakse ettevalmistusi jõuludeks. Suur osa nendest tegevustest lähtuvad religioosset traditsioonidest (adventihommikud kirikus, mõtisklused, jõulumüsteeriumiks ettevalmistamine), kuid neile lisanduvad päkapikkudega seotud uskumused ja tegevused, mis ei ole kuidagi kirikutraditsiooniga seotud. Seetõttu tekitaski minus huvi asjaolu, et kuigi jõule võib mitmel viisil käsitleda kui olemuslikult religioosset pidustust, on see samuti selgelt tajutav sündmusena, kus väljendub pinge religioosse ja ilmaliku vahel. Eralasteaiad valisin uurimisobjektiks seetõttu, et nendes on eeldatavalt selgemini kajastatud sealsete lastevanemate ja töötajate (kogukonna) maailmavaade ja väärtused. Mõlemad lasteaiad pakuvad lisaks riiklikus alushariduse õppekavas ettenähtud sisule ka oma õppekavast lähtuvat maailmavaatelist haridust, kristlikku ja waldorfpedagoogika väärtuskasvatust.

1.1. Teema valiku põhjendamine ja piiritlemine

Eesti koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava rõhutab lapse kultuurilise identiteedi kujunemise tähtsust, mis hõlmab kuuluvustunnet oma kultuuri ja keskkonna suhtes. Õppekavas on sõnastatud alghariduse eesmärk: toetada lapse mitmekülgset arengut, sealhulgas kultuurilise identiteedi kujunemist, mis aitab lapsel mõista ja väärtustada oma kultuuritraditsioone ning arvestada teiste kultuuride eripäruga (RT I 22.03.2023, 5, § 3-4).

Rituaalid annavad identiteedi- ja kuuluvustunde, olgu selleks kultuuriliste või religioossete rituaalide järgimine või isiklike igapäevaste tegevuste sooritamine, need aitavad luua sidemeid oma juurte, väärtuste ja uskumustega. Tuginedes Edith ja Victor Turneri *communitas'e* teooriale, võib väita, et rituaalid, nagu näiteks jõulutraditsioonid aitavad lastel kogeda üksteisega jagamise ja kuulumise tunnet. Sellised rituaalid, mis kaasavad lapsi üheskoos tähistama, soodustavad nendevaheliste piiride ületamist ja pakuvad jagatud kogemust, mis võib tugevdada kogukonnatunnetust. See kogemuste jagamine ja ühiste eesmärkide poole püüdlemine võimaldab kogeda sügavamalt sidet kogukonnas – luues nii *communitas'e* ehk autentse, piirideta ühtsustunde. (Turner 2012)

Samas ühiskonnas, kus elavad kõrvuti erineva usutaustaga inimesed, seistakse üha enam silmitsi vajadusega leida uusi viise, kuidas traditsioonilised rituaalid ja tavad saaksid edendada vastastikust mõistmist ning tugevdada kogukonna sidusust, selle asemel et tekitada eraldatust ja võõristust.

Üha rohkem on hariduses seoses globaliseerumise ja mitmekultuurilisusega tähelepanu pööratud rituaalide uurimisele, kus on hakatud mõistma, et rituaalid mängivad olulist rolli laste ja noorte maailmas ning samas on mitmekultuurilises keskkonnas tänu oma religioossetele elementidele problemaatilised. Ühised kogemused, mis luuakse rituaalsete tegevuste kaudu, on nii lastele kui täiskasvanutele väga tähenduslikud ja kogukonna osalus nendes rituaalides mängib olulist rolli.

Tänapäeva mitmekultuurilises ja -usulises keskkonnas võivad religioosse taustaga praktikad, nagu jõulutraditsioonide tähistamine, tekitada keerulisi küsimusi. Seetõttu on oluline uurida, kuidas mõtestavad õpetajad jõulutraditsioonide näitel oma rolli ja milliseid väljakutseid ning võimalusi need toovad kaasa alushariduse kontekstis. Maailmavaatelised lasteaiad pakuvad mitmekesisest uurimismaterjali, kuna neis põimuvad erinevad kultuurilised ja religioossed traditsioonid, esitades õpetajatele väljakutseid, mis nõuavad loovust ja paindlikkust. Uurimistöö eesmärk on selgitada jõuluaja traditsioonilised tegevused lasteaias ning kuidas nad paigutuvad oma kogukonna väärtuste laiemasse süsteemi. Kogutud andmed analüüsitakse eesmärgiga saada teada, kuidas õpetajad mõtestavad advendi- ja jõuluajaga seotud tegevusi.

1.2. Töö eesmärk, uurimisülesanne ja uurimisküsimused

Magistritöö teemaks on jõuluaja tähistamise traditsioonid kristliku ja waldorflasteaia näitel. Uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on kahe eralasteaia jõulutraditsioonid, mis on nende sarnasused ja erinevused, kuidas nad väljendavad oma kogukonna ühiseid ja erinevaid väärtusi. Uurimuses keskendusin pedagoogide tõlgendustele ja kogemustele lasteaegade jõulutraditsioonide tähistamisel. Uurisin, kas ja kuidas jõuluaja rituaalides väljendusid lasteaegade maailmavaated ning kuidas pedagoogid neid jõulutraditsioone mõtestasid.

Uurimuse eesmärgi täitmiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Millised sarnasused ja erinevused jõulutraditsioonide tähistamisel on kahel erineva maailmavaatega eralasteaial?

2. Kuidas pedagoogid mõtestavad oma asutuses tähistatavaid jõulutraditsioone ja nende võimalikku seost kogukonnatunnetusega?

1.3. Lühiülevaade probleemi senisest uuritusest

Rahvusvaheliselt on sarnaseid uuringuid mitmeid, näiteks uuris Shirley Hayes aasta jooksul tegevusuuringu käigus lasteaialaste rituaale Reggio Emilia filosoofial põhinevas lasteaias Inglismaal ja jõudis järeldusele, et rituaalidel on tugev pedagoogiline mõju, mis avaldub lapse isiklikus arengus, ümbritseva mõtestamises, suhete ja tähenduste loomises. (Hayes 2015)

Koolijuhtide seas läbi viidud uuring Norras ja Taanis keskendus jõulutegevustele, jõulude tähenduse mõistmisele ja kristlikule kultuuripärandi rollile. Uuringust selgus, et erinevalt avalikust retoorikast nähakse koolides jõulude tähistamise peamise eesmärgina kaasava kogukonna loomist. Eesmärgiks on tugevdada kogukonnatunnet, mis ületab kultuurilisi ja usulisi erinevusi, pakkudes lastele ja peredele võimalust tunda end osana ühiskonnast sõltumata nende usulistest tõekspidamistest. Jõule peetakse rituaalide kogumiks, mille keskmeks on kogukond ja vastastikune mõistmine. Artikkel näitab, kuidas jõulutraditsioonidega lõimitakse sisserändajaid kohalike traditsioonidega samas, kui teematikale lähenetakse kaasavalt ja religioonide üleselt. Ühe tulemusena tuuakse välja leid, et kristlusega seotud tegevusi ei käsitleta koolides elava usu osana, vaid kultuuripärandina. (Johnsen, Johansen 2021)

Arvestades, et jõulud on Põhjamaade alushariduses kesksel kohal, on sarnaseid uuringuid läbi viidud ka nooremate laste seas. Mitmed Rootsi, Taani ja Soome uuringud näitavad, et jõulud on lasteaedades kesksel kohal. Religioosne mitmekesisus neis riikides loob ühelt poolt teemade käsitlemiseks uusi võimalusi, teisalt seab ka piiranguid. Nii rõhutatakse Põhjamaades pühade sekulaarset käsitlust. Iversen (2023) analüüsis ühes Norra lasteaias, kuidas õpetajad ja lapsed tulevad toime jõuludega usuliselt mitmekesisel keskkonnas ja kuidas see mõjutab laste tegevusi, lugusid ja kuuluvustunnet. Iversen tugines Yuval-Davies'i teooriale ja analüüsis, kuidas lasteaias jõule tähistatakse, keskendudes praktikate ja narratiivide kaudu väljendatud kuuluvustundele. Uuring näitab, et lapsed on väga erinevad ja loovad, kui nad püüavad oma ümbrusesse sobituda. Arusaamine sellest, kuidas lapsed oma kuuluvust väljendavad, annab hea sisendi

arutlemiseks, kuidas kaasata varases lapsepõlves ja hariduses erinevaid tavasid, sealhulgas religioosseid ja kultuurilisi pühasid. (Iversen 2023)

Rootsi teadlased Puskás ja Andersson (2023) on uurinud artiklis “A secular Advent. waiting for Christmas in Swedish preschools”, kuidas säilitatakse kahes Rootsi lasteaias tasakaal mittekonfessiooniale hariduse andmise ja selgelt kristlusega seotud traditsioonide - jõulude ja adventiaja ettevalmistamise ja tähistamise vahel. Tulemused näitavad, et Rootsi ilmalik ühiskond on oma rahvuslikus identiteedis siiski tugevalt luterlik. Probleemiks võib osutuda asjaolu, et kuigi adventi- ja jõulutraditsioonid on oma olemuselt kaasavad, ei pruugi nad arvestada teistsuguse religioosse taustaga lastega. Kristlike traditsioonide edastamine Rootsi haridussüsteemi kõige varajasemas astmes mõjutab oluliselt seda, kuidas tulevased põlvkonnad suhestuvad riigi religioosse ja kultuurilise pärandiga. (Puskás, Anderson 2023)

Õpetaja roll kultuurilise identiteedi ja kuuluvustunde loomisel on tihedalt seotud kultuuri vahendamise, luues lastele võimalusi, mis toetavad nende kultuurilise kogukonna mõistmist ning samal ajal edendades avatud ja kaasavat õpikeskkonda, mis väärtustab kultuurilist mitmekesisust.

Eestis ei ole kitsamalt adventiaja ja jõuludega seotud tegevusi lasteaias uuritud. Küll aga on see teema üles kerkinud näiteks rahvakalendri laiemate uuringute sees. Nii on näiteks analüüsitud lasteaias tehtava kasvatustöö seotust lasteaiasõpetajate rahvuskultuuriliste väärtushinnangutega ning uuritud, milliste meetoditega püütakse neid väärtusi lastele edasi anda. Kati Moseni (2011) magistr töö „Rahvuskultuuriväärtuskasvatuse osana lasteaias“ eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid tähtpäevi lasteaiasõpetajad tähtsustavad. Uurimus viidi läbi kvantitatiivse uurimismeetodiga, kasutades ankeetküsitlust, mis oli suunatud lasteaiasõpetajatele. Tulemuste analüüs keskendus rahvuskultuurilisele ja tavakultuurilisele väärtuskasvatusele, samuti eesti ja mitte-eesti rahvuskultuuri käsitlemisele lasteaias. Uurimusest järeldus, et Eesti lasteaiades toimub väärtuskasvatus tihti rahvuskultuuriliste tähtpäevade kaudu, nagu jõulud ja vastlapäev. See aitab õpetajate hinnangul lastel varakult omandada ja väärtustada Eesti rahvuskultuuri, kujundades rahvuslikku identiteeti ning kultuurilist kuuluvust. Samuti domineeris Eesti rahvuskultuur teiste kultuuride üle ja see peegeldab Eesti ühiskonna soovi säilitada oma rahvuslikku identiteeti ja traditsioone, kuid toob esile

ka vajaduse leida tasakaal, et toetada mitmekultuurilist kuuluvust ja vastastikust kultuurilist mõistmist varases eas. (Mosen 2011)

Vaimse kultuuri ja pärimuse tähtsust on uurinud Kairi Oru, kes analüüsis Eesti rahvakalendri tähtpäevade tähistamist Lõuna-Eesti koolieelsetes lasteasutustes. Oru uurimus keskendus sellele, milliseid rahvakalendri tähtpäevi nendes asutustes tähistatakse ja milliseid väljakutseid õpetajad selle tegevuse käigus kogevad. Uurimistöo teoreetilises osas rõhutati vaimse kultuuri ja pärimuse tähtsust laste kultuurilise kasvatusedendamisel, osutades rahvakalendri tähtpäevade olulisele rollile kultuurilise kuuluvustunde arendamisel. Uuring viidi läbi ankeetküsitluse teel, milles osales 54 lasteaiasõpetajat Võru-, Põlva- ja Tartumaalt. Tulemused näitasid, et õpetajad hindavad rahvakalendriga seotud traditsioone ja rikastavad nende tähistamist lastele põnevate ja mitmekesiste tegevustega. Uuring tõi siiski esile vajaduse moraalise, materiaalse ja meetoodilise toe järele, samuti lastevanemate suurema kaasatuse vajaduse tähistamisprotsessi edendamiseks. Oru järeldas, et rahvakalendri tähtpäevade tähistamine on õpetajate arvates oluline, kuna see toetab laste kultuurilist identiteeti ja aitab neil väärtustada rahvakultuuri. (Oru 2021)

Maailmavaatelised lasteaiad pakuvad mitmekesist uurimismaterjali, kuna neis põimuvad erinevad kultuurilised ja religioossed traditsioonid, esitades õpetajatele väljakutseid, mis nõuavad loovust ja paindlikkust väärtuste tasakaalustamisel. See loob ainulaadseid võimalusi uurida advendiaja näitel, kuidas õpetajad mõtestavad oma tegevusi kultuurivahendajana. Kuna usulise elemendi kasutamist kasutatakse eeldatavalt enam maailmavaatelistes kui munitsipaallasteaegades, on seda põhjust uurida just seal. Jõulutraditsioonid ja rituaalid annavad hea võimaluse uurida, kuidas erinevate maailmavaadete kontekstis mõtestavad õpetajad jõulude ja nendega seotud rituaalide rolli kogukonna tunde loomisel ja väärtuskasvatases.

1.4. Terminoloogia

Communitas on oluline mõiste antropoloogias, kuna see aitab mõista kollektiivseid inimkogemusi, mis ületavad tavapärased sotsiaalsed struktuurid ja toovad esile inimestevahelise sideme sügavamad kihid. Edith Turneri *communitas*'e käsitlus, mida ta kirjeldab teoses "The Anthropology of Collective Joy" ja mille keskmes on eri paigus kogetud rõõmukogemused, pakub käesolevale uurimistööle olulise mõttelise raamistuse

(Turner 2012). Mõiste *communitas* töötas algselt välja tema abikaasa, antropoloog Viktor Turner ning seda on aastaid kasutatud nii antropoloogias kui ka sellest väljaspool mitmel erineval viisil (Turner 1969).

Inglise sõna *community* tuleneb prantsuse keelest *communauté*, mis omakorda tuleb ladinakeelsest sõnast *communitas*. Aristoteles võis olla esimene, kes seda mõistet kasutas tähistamiseks meeste loodud gruppi, kellel on ühised väärtused (Napier 2016). Ladinakeelne termin *communitas* väljendab kogukonna vaimu, tähistades ühtsust, sidet, kollektiivset tegutsemist ja võrdsuse ühiskonda (Matthewman, Uekusa 2021).

Sõna *communitas* viitab struktureerimata kogukonnale, kus inimesed on võrdsed. Samal ajal võib neil tekkida ühisuse ja läheduse tunne, mis areneb välja isikute vahel, kes kogevad liminaalsust rühmana. Napier kirjutab: „Liminaalsus on seisund, kus erineva taustaga inimesed, kes korduvalt sisenevad uutesse sotsiaalsesse struktuuridesse, kogevad sügavat sidet teistega, kes läbivad sama kogemust“ (Napier 2016: 61). See määratlus viitab sellele, et *communitas* on nii objektiivne kui ka subjektiivne nähtus. Objektiivne selles mõttes, et see tähistab kogukonda – see eksisteerib nende jaoks, kes seda kogevad; subjektiivne aga selles, et see tähistab kogemust või protsessi, mis põhineb inimeste tunnetel ja emotsioonidel. Kui kogukonda tuleb „ehitada“, siis *communitas*’t kogetakse – sageli liminaalsuse kaudu, mis on tihedalt seotud *communitas*’e tekkega. See on sügav ja tähendusrikas kogemus, mis liidab inimesi läbi ühise teekonna. (Napier 2016)

Edith Turner märgib, et *communitas*’t on peaaegu võimatu rangelt defineerida, kuna see on ajutine ja spontaanne seisund, millel on lõputult variatsioone. Tema sõnul on *communitas*’e olemust kõige paremini võimalik edasi anda lugude kaudu, mis näitavad nähtust tegevuses. *Communitas*’e mitmekesised nüansid tulenevad selle põhiolemusest – kollektiivsest inimkogemusest. Isiklikul muutumisel on sageli kollektiivne mõõde ning see võib nähtavamaks saada siis, kui inimesed kogevad ajutisi, tihedat kogukonnatunnet loovaid hetki. Sellistel hetkedel võib tekkida tugev ühtekuuluvustunne ümbritsevate inimestega, mida kogetakse kui olemuslikult inimlikku – kollektiivse kuuluvuse tunnet. *Communitas*’e jagatud kogemused võivad viia valmiduseni sügavamaks teise inimesega suhestumiseks, mida Edith Turner on nimetanud “otseseks ja ehtsaks teise tajumiseks”. (Turner 2012: 6)

Tänapäeva ühiskonnas on *communitas*’e juured religioonis ja rituaalis jätkuvalt tähenduslikud. Sekulaarse pühaduse teke toob varasemalt religioosseks peetud

transsendentsed kogemused profaansesse sfääri, laiendades *communitas*'e rakendamisevõimalusi ning rõhutades inimeste soovi selliseid kogemusi otsida ja nende müstilist tähendust mõtestada (Haggar 2024). Turner toob esile, et nii religioossed kui profaansed rituaalide kogemused võivad esialgu tunduda lihtsad ja spontaansed, kuid just need hetked kannavad endas tõelist *communitas*'e väge (Turner 2012).

Sellest perspektiivist vaadates pakub jõuluaeg kristlikus ja waldorflasteaias olulise võimaluse luua ühendavat keskkonda, kus lapsed, õpetajad ja kogukond saavad kogeda sügavat koosolemise rõõmu ning luua kestvaid tähendusi. Käesolevas töös kasutan *communitas*'e tähistamiseks eestikeelset sõna kogukonnatunnetus, kuna see toob esile kogemuse emotsionaalse ja sotsiaalse külje – tunde, et ollakse osa tähenduslikust ühisest olemisest. Mõiste ei viita pelgalt kogukonnale kui püsivale sotsiaalsele struktuurile, vaid tähistab ajutiselt esile kerkiavat, tavapäraseid rolle ja piire ületavat siduvat kogemust, mis võib tekkida ühise rituaali, tähistamise või jagatud liminaalse hetke käigus. Selline tunnetus ei ole alati sõnadega kirjeldav, kuid võib avalduda vaikuses, koos tegutsemises ja rituaalsetes kordustes, mida jõuluajal lastega koos kogetakse.

Selliste kogemuslike hetkede mõtestamine eeldab uurijalt tundlikkust, kohalolu ja eneseteadlikkust. Siin tuleb mängu refleksiivsuse mõiste, mida autor Philip Carl Salzman kirjeldab oma artikli „On Reflexivity“ (2002) sissejuhatuses kui uurija teadlikkust iseenda mõjust uurimisprotsessile ning oma positsiooni pidevat hindamist uuritavas kontekstis. See hõlmab suutlikkust suunata pilk mitte ainult teistele, vaid ka endale kui uurijale (Salzman 2002). George Herbert Meadi käsitluses on refleksiivsus mehhanism, mille kaudu inimene saab teadlikuks oma kohast sotsiaalses protsessis – see on oskus „vaadata end teise pilguga“. Refleksiivsus aitab mitte ainult paremini mõista teisi, vaid avab ka tee enesemõistmisele ja sügavamale sotsiaalsele suhestumisele. (Salzman 2002)

Käesolevas töös mõistetakse traditsioone kui korduvaid tähenduslikke sündmusi, mis on seotud tähtpäevade tähistamisega. Antud töö mõttes on tegu adventiaja alguse, jõululoo ja kolmekuningapäevaga seotud sündmustega. Rituaalina käsitlen korduvat ja struktureeritud üksiktegevust, millele omistatakse sümbolne vaimne tähendus. Traditsioonid sisaldavad erinevaid rituaale. Antud töös võib rituaalideks pidada näiteks küünla süütamist või adventispiraalise liikumist.

1.6. Töö ülesehitus

Käesolev magistritöö on jaotatud viieks peatükiks. Esimeses, sissejuhatavas, peatükis põhjendatakse uurimisteema ja uurimisobjektide valikut, sõnastatakse töö eesmärk, uurimisülesanne ja -küsimused ning antakse lühiülevaade probleemi senisest uuritusest ja kasutatud terminoloogiast.

Teises peatükis tutvustatakse uurimuse metoodikat, kirjeldatakse kvalitatiivset lähenemist, andmete kogumist osalusvaatluse vormis, antakse ülevaade vaatluskava põhiaspektidest, intervjuerimisprotsessist, andmete kogumise etappidest ning andmete analüüsi meetodina kasutatud teemaanalüüsist.

Kolmas peatükk keskendub vaatluste ja intervjuude käigus kogutud materjali esitamisele. Peatükis antakse ülevaade vaatluskava põhiaspektide alusel dokumenteeritud sündmustest, tuues esile sarnasused ja erinevused jõulutraditsioonide tähistamisel ning analüüsitakse pedagoogide tõlgendusi ja kogemusi intervjuude põhjal, rakendades andmete analüüsimisel teemaanalüüsi meetodit.

Neljandas peatükis esitatakse tulemused uurimisküsimuste kaupa ning seotakse need varasemate uuringute ja teoreetiliste käsitlustega, analüüsides jõulutraditsioonide rolli laste väärtuskasvatuses ja kogukonnatunnetuse kujunemises. Esimene uurimisküsimus tugineb peamiselt vaatluspõhisele analüüsile ning keskendub sellele, milliseid jõuluaja traditsioonilisi tegevusi kahes eralasteaias ellu viiakse ning millised on nende sarnasused ja erinevused. Teine uurimisküsimus põhineb eelkõige intervjuudel ning käsitleb pedagoogide tähendusloomet: kuidas nad mõtestavad oma asutuses tähistatavaid jõulutraditsioone ning millist rolli omistavad need kogukonnatunnetuse kujundamisel.

Viiendas peatükis esitatakse kokkuvõte, kus esitatakse töö olulisemad tulemused ja järeldused.

2. Metodoloogia

2.1. Haridusantropoloogiline uurimus

Oma uurimuse läbiviimiseks valisin haridusantropoloogilise vaatenurga, et mõista lasteaegade jõuluaja traditsioone osalejate perspektiivist. Püüdega mõista seesolijate perspektiivi käsitlesin jõuluaja traditsioone mitte ainult kultuuriliste praktikate kogumina, vaid ka kui tähendusrikkaid kogemusi, mida kogukonnad ise loovad ja hoiavad. Tim Ingoldi sõnul “ei uuri antropoloogia mitte lihtsalt inimesi, vaid uurib koos inimestega, kutsudes neid osalema ühises arutelus, mis puudutab kõiki – kuidas elada” (Ingold 2024: 37). See tähendab akadeemilise teadmiste loomise mudeli ümberpööramist. Osalusvaatluse kaudu, sisemisest perspektiivist lähtuva tunnetusviisina, seab antropoloogiline uurimistöö uurija silmitsi teiste olemisviisidega, eesmärgiga neilt õppida, mitte neid pelgalt kirjeldada. Antropoloogia tegelik eesmärk ei ole seega üksnes etnograafiline, vaid hariduslik – see kutsub meid asetama oma inimliku olemuse jagatud maailma keskmesse ning tunnistama vastutust, mida kanname selle maailma tuleviku edenemise eest. (Ingold 2024)

Andmekogumiseks kasutasin osalusvaatlusi, poolstruktureeritud intervjuusid ja analüüsimiseks teemaanalüüsi. Maailmavaatelised lasteaedad pakuvad mitmekesist uurimismaterjali kultuuriliste ja religioossete traditsioonide kohta, kuid adventiaja tähistamist ja selle mõju lasteaegade igapäevaelule, väärtuskasvatusele ning kogukondliku kuuluvustunde kujundamisele on seni vähe uuritud. Seetõttu oli kvalitatiivse uurimuse valimine antud eesmärgi saavutamiseks asjakohane, võimaldades süvitsi mõista traditsioonide tähendust ja nende rolli lasteaia igapäevaelus.

Magistritöö uurimisküsimused keskenduvad kahe erineva maailmavaatega lasteaia jõulutraditsioonide tähistamisele ning lasteaiaõpetajate rolli kirjeldamisele selles protsessis, mistõttu eeldab uurimuse läbiviimine kvalitatiivset lähenemist, mis võimaldab süvitsi mõista nii traditsioonide tähendust kui ka õpetajate panust nende kujundamisel ja edasikandmisel. Tööga ei soovi luua üldisi järeldusi jõulutraditsioonide kujunemise kohta, pigem keskendun sellele, millised on uuringus osalenute kogemused adventiaja tähistamise traditsioonidega seoses. Kvalitatiivse uuringu läbiviimine annab uuringus osalejatele võimaluse mõtestada ja jagada oma isiklikke kogemusi.

2.2. Vaatlus

Andmete kogumise meetodina uuringus kasutasin vaatlust – vaatlesin kahes lasteaias kolme tegevust seoses advendi- ja jõuluajaga, ajavahemikus detsember 2024 – jaanuar 2025. Lasteaedade konfidentsiaalsuse tagamiseks on lasteaedade nimesid muudetud. Koidutähe ja Vikerkaare¹ lasteaias vaatlesin kolme tegevust – milleks on advendiaja algus, jõululugu ja kolmekuningapäev. Vaatluse kaudu puutusin lähedalt kokku tähenduslike hetkede ja suhete dünaamikaga, mis avanesid loomulikus kontekstis. Minu uurimistöös läbiviidud vaatlused kuuluvad osalusvaatluse kategooriasse – see on vaatlusvorm, kus uurijana osalesin aktiivselt advendi- ja jõuluaja tegevustes ja konkreetse lasteaia igapäevases kontekstis, kogedes ja analüüsid sündmusi nende loomulikus kulgemises.

Osalusvaatlus eeldab teadlikku kohalolu ja enese kaasamist uurimisse. Uurija ei ole enam vaid eemalt jälgiv vaatleja, vaid suhestuv ja tundlik osaline, kelle kogemused, sisemised reaktsioonid ja emotsionaalne haavatavus annavad uuritavale tähendusele sügavuse ja mitmekihilisuse. Uurimisprotsessist saab empaatia ja aususe kaudu ühine tähenduslik ruum, milles uurija on osa loost, mitte selle kõrval seisja (Behar 1996). Enne vaatluste läbiviimist teavitasin lasteaia juhte ja rühmaõpetajaid ja koostas kirja lapsevanematele, kus informeerisin, et viin läbi vaatlust magistritöö eesmärgil uuringust (vt ka Lisad 3, 4, 5, 6). Vaatluse puhul oli eesmärk jälgida keskkonda, osalejate käitumist, konkreetse tegevuse toimumist ise sellesse sekkumata – vanemate laste puhul võib üritada vaatlust läbi viies jääda võimalikult märkamatuks ning tegevuse kulgu mitte mõjutada, kuid nooremate laste puhul peab tõdema, et nad pigem tajuvad pidevalt võõra inimese, st minu kohalolekut.

Vaatluse jooksul keskendus viiele põhiaspektile, mille raames dokumenteerisin uurijapäevikusse konkreetsed tähelepanekud. Esimese aspekti all dokumenteerisin järgmisi küsimusi (vt ka Lisa 1):

1. Ruumilise ettevalmistuse kirjeldus: Kuidas on ruum ettevalmistatud? Kas lasteaia rühmaruumide kujundus kaunistuse või valgustuse näol loob erilise meeleolu, mis peegeldab advendi- ja jõuluaja tähendust?

¹ Inimeste ja lasteaedade nimede asemel kasutan pseudonüüme, et tagada uuritavate asutuste ja inimeste konfidentsiaalsus.

Teise aspektina dokumenteerisin millised sümbolid on ruumis kasutusel, keskendudes nende tähendusele ja kontekstile.

2. Sümboolika määratlemine ruumis: Millised sümbolid on ruumis? Kas sümbolid on seotud konkreetsete tegevuste või rituaalidega, kuidas need sümbolid aitavad luua ja tugevdada adventi- ja jõuluaja tähendust?

Kolmanda aspektina dokumenteerisin tegevusi ja elemente, mis loovad pühalikkuse tunnet ruumis või tegevustes.

3. Pühalikkuse tunde loomine: Millega luuakse pühalikkuse tunne? Kas palvuse, vaikuse, muusika, küünalde või altarilaua sümboolika abil luuakse pühalikkust? Milliste rituaalide, sümbolite abil pühalikkuse tunnet luuakse?

Neljanda aspektina dokumenteerisin kuidas ja milliseid vahendeid kasutatakse kuuluvustunde loomiseks osalejate seas.

4. Kogukonnatunde loomine: Kuidas ja milliseid vahendeid kasutatakse, et luua kuuluvuse tunne? Kuidas on kasutatud ruum ja füüsiline keskkond, kas lapsed istuvad ringis? Kuidas igapäevased rutiinid, laste kaasamine või erilise sündmuse koos tähistamine loob ja tugevdab kuuluvustunnet.

Viimases, viiendas aspektis keskendusin dokumenteerimisel laste rollile ja nende aktiivsele osalusele vaadeldud tegevustes.

5. Laste kaasamine tegevusse: Millised tegevused ja ülesanded on lastele antud? Milline on konkreetse tegevuse õppe- või kasvatuslik eesmärk? Kas tegevus toetab kogukonnatunde, kuuluvuse või loovuse arendamist? Kas tegevus on tähenduslik lastele? Kas lapsed saavad midagi oma kätega teha, kaasa rääkida, midagi valida? Kas lapsed tunnevad rõõmu ja on aktiivsed osalemisel?

Kõigi eelnevalt mainitud aspektide toetamiseks dokumenteerisin tegevused, toimunud sündmused ja nendega kaasnevad tähelepanekud. Oma vaatluste käigus kasutasin uurijapäevikut, et pärast vaatlust dokumenteerida, analüüsida ja reflekteerida vaatluste käigus kogutud andmeid. Päevikusse kirjutasin lisaks tegevuste kirjeldusele osalejate rollid, tegevuste ülesehituse, laste kaasamise viisid ja enda kogemuse refleksiooni. Viimase näitena oli tõdemus, et eriti tugevalt kogesin kogukonnatunnet mõlema lasteaia adventispiraalis, kui mul avanes võimalus küünlaga spiraalis kõndida. Astusin aeglaselt, jälgides enda küünlaleeki, waldorflasteaias saatis liikumist laste ja õpetajate ühine laul, kristlikus lasteaias kõlas viulimäng. Mõlemal juhul sulandus helitaust liikumise rütmi,

viies muud mõtted eemale. Tekkis jagatud, rahulik ja kohalolev hetk, kus muusika, valgus ja liikumine löid ühise rütmi ning tõid esile rõõmu ja kuuluvustunde. Kuigi ma ei tundnud neid lapsi ega õpetajaid, tekkis hetkeline kogukonnatunnetus – olin kohal mitte üksnes uurija rollis. Tajusin, kuidas tavapärased rollipiirid hajusid ja esile tõusis ühine kogemuslik ruum, kus kõik osalejad olid võrdsed. See kogemus andis mulle isikliku arusaama sellest, mida *communitas* tähendab – mitte ainult teoreetilises, vaid vahetus kogemuses tunnetatud tähenduses.

Lisasin oma tähelepanekud laste reaktsioonide, osaluse ja koostöö kohta. Iga tegevuse vaatluseks planeerisin umbes 30 minutit.

2.3. Intervjuu

Kvalitatiivses uurimistöös viivad uurijad sageli läbi poolstruktureeritud intervjuusid valitud inimestega, kuid puuduvad selged juhised nende läbiviimiseks kolleegidega, kes töötavad samas valdkonnas, kuid erinevates asutustes. Buys, Casteleijn, Heyns ja Untiedt (2022) käsitlevad akadeemiliste kolleegide intervjuerimist, tuues esile uurija kahetise rolli – ollakse samaaegselt „sees olija” ja „väljast tulija” ning uurija ja osaleja. Autorid rõhutavad, et selline lähenemine pakub väärtuslikku uurimismaterjali, kuid nõuab teadlikkust positsioneeritusest ja rollide dünaamikast.

Nagu teistegi intervjuude puhul, on oluline eetiliste printsiipide järgimine, mis hõlmab osalejate austamist, kahju vältimist, konfidentsiaalsuse kaitset ja asutuse mainest hoolimist. Intervjuuprotsessi tuleks käsitleda vastastikuse õppimise ja võrdse osaluse vaatenurgast, tagades kolleegide vahel austuse ja mugavuse ning vähendades võimu tasakaalustamatust. Autorid leidsid, et jagatud professionaalne taust ja kogemused aitasid tugevdada usaldust ning luua avatud ja mõistvat suhtlust, muutes rollide piirid paindlikumaks ja koostöö tulemuslikumaks. Sarnasele põhimõttele tuginedes kasutan oma vaatlustel kogutud teavet ja refleksiooni, et intervjuuküsimusi täpsustada, võimaldades põhjalikumalt ülevaadet lasteaias jõulutradsioonide kujundamise ja nendega seotud väärtuste mõistmiseks.

Intervjuuküsimused käsitlesid jõulude tähistamise erinevaid aspekte lasteaias: õppekava ja õpetaja agentsusega seotud küsimused, waldorfpedagoogika ja kristlike väärtuste vahelised seoseid ja koostöö perega. Intervjuude esimene osa keskendus vaatlusel nähtu refleksioonile, teine osa õppekorraldusele ning kolmas osa keskendus

kogukonna mõjule. Soovisin intervjuudega vastust saada küsimusele: kas ja kuidas väljenduvad rituaalid lasteaia õppekavas välja toodud väärtusi ning maailmavaateid? (vt ka Lisa 2):

Intervjuuplaan

Vaatluse refleksioon

1. Kui tavapärane oli nähtud tegevus?
2. Millised olid selles kasutatud olulised sümbolid ja mida nad tähendavad?
Kuivõrd seda lastega arutatakse?
3. Kuivõrd mõjutab neid tegevusi lasteaia maailmavaade (vastavalt waldorf või kristlik)?

Õppekorraldus

1. Millised on teised tavapärased adventiaja rituaalid ja tegevused teie lasteaias? Teie rühmas?
2. Kuidas on adventiaja kombed teie lasteaias ajas muutunud?
3. Mida tahate lastele õpetada adventi-ja jõulude tähistamise kaudu?

Kogukonna mõju - koostöö ja väljakutsed

1. Palun meenutage mõnda lugu, kus lapsed on oma tundeid või mõtteid avaldanud jõulude ja adventiaja tähistamise kohta.
2. Kuidas teie lasteaias on pered adventiaja tegevustesse kaasatud? Milliseid mõtteid on nad nende osas avaldanud?
3. Kuidas on adventiaja ja jõulude tähistamist mõjutanud see, et lapsed tulevad eri maailmavaadetega peredest?

Andmete kogumise etapid:

- koostas poolstruktureeritud intervjuu;
- enne vaatlust tutvusin mõlema lasteaia dokumentatsiooniga (õppekava);
- vaatlesin ja dokumenteerisin uurija päevikusse kuus adventiaja tegevust mõlemas lasteaias;
- vaadeldud ja dokumenteeritud tegevustest koostasin vaatluse analüüsi;
- vaatlusjärgselt intervjuerisin adventiaja tegevusi läbiviinud õpetajaid ja mõlema lasteaiasutuse juhti.

Andmete kogumiseks viisin läbi ja salvestasin poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu valisin seetõttu, et see võimaldab uuritavalt küsida ka lisaküsimusi ja küsimusi täpsustada ning olla paindlik teema arendamisel. Oktoobris 2024 viisin intervjuerimise loengukursuse raames läbi prooviintervjuu, mille eesmärk oli testida ja täiustada intervjuu küsimusi ning harjutada intervjuerimist. Kaastudengi ja juhendaja tagasiside põhjal lihtsustasin mõned küsimused, et need oleksid selgemad ja arusaadavamad.

Kokku tegin kuus vaatlust ja kümme intervjuud kristliku ja waldorflasteaia õpetajatega. Esmalt võtsin ühendust kirja teel õpetajatega, tutvustasin uuringu teemat ja protseduuri ning leppisin kokku aja ja koha, pärast õpetajate intervjuerimist võtsin ühendust lasteaia juhtidega. Vaatlusele ja intervjuule eelnevate kokkulepete tegemine õpetajate hulgas kulges lodusalt, sest nad olid sõbralikud ja koostööle avatud. Üheksa intervjuud leidsid aset intervjueritavate töökohas lasteaias, eraldi õpetajatele ja juhatajale mõeldud ruumis, lisaks ka rühmaruumis. Üks intervjuu leidis aset väljaspool lasteaeda. Vaatluse puhul otsustasin täpsemalt jälgida mõlemas lasteaias läbiviidud adventiaja tegevuste ülesehitust, ruumi kaunistust, sümbolika kasutamist, pühalikkuse ja kogukonnatunde loomist ning laste kaasamist.

Magistritöö valimisse kuulusid mõlemast lasteaiast kokku kaheksa õpetajat, intervjueritavateks valisin vaadeldud tegevuste läbiviijad õpetajad. Waldorflasteaias, kus on kaks rühma, viisin läbi vaatlusprotsessi ning intervjuerisin mõlema rühma õpetajaid. Kristlikus lasteaias, kus lasteaiamajas on kaks rühma, vaatlesin kolme adventiaja tegevust ning viisin läbi intervjuud mõlema rühma õpetajatega ja lisaks lasteaedade juhatajatega.

Andmete kogumiseks viisin intervjuud läbi koheselt pärast talvist koolivaheaega, ajavahemikus jaanuar 2025 – veebruar 2025, mil adventiaeg ja sellega seotud tegevused olid õpetajatel veel hästi meeles. Vaatlustel saadud infot kasutasin intervjuuküsimuste konkretiseerimiseks. Intervjuud kestsid keskmiselt 30 – 40 minutit, pikem neist üks tund. Vestlused salvestasin telefoniga, mille kasutamiseks palusin intervjueritavalt eelnevalt nõusolekut. Uuringus osalejatega seotud andmeid (helifail ja transkriptsioonid, analüüsi materjalid) kasutasin üksnes uurimistöö eesmärgil ning konfidentsiaalsuse tagamiseks asendasin kõigi osalejate nimed ja lasteaiad pseudonüümidega. Pseudonüümid ei

sisaldanud mingeid viiteid osalejate identiteedile. Saadud andmeid hoidsin turvalises keskkonnas, Tartu Ülikooli serveris (OneDrive) parooliga kaitstult.

Intervjuu väljakutsed

Intervjuude läbiviimine pakkus mitmeid tähelepanekuid, mis kujundasid minu mõistmist nii uurimisprotsessist kui ka lasteaiaõpetajate töö eripäradest. Esimeseks väljakutseks osutus viiruste hooaeg, mis mõjutas mitmeid intervjuusid. Haiguste leviku tõttu tuli arvestada võimalusega, et intervjuud lükkuvad edasi, kuna intervjuueeritavad haigestusid ja olid töölt eemal, mis tingis ajakava muutusi ja vajaduse leida uusi lahendusi intervjuude läbiviimiseks väljaspool lasteaeda. Teadlikult püüdsin alustada intervjuudega võimalikult kiiresti pärast viimast vaatlust, et adventi- ja jõuluaja kogemused oleksid osalejatel veel värskelt meeles.

Teine oluline aspekt oli privaatsuse tagamine. Lasteaias ei ole alati lihtne leida eraldatud ruumi, eriti laste magamise ajal, mil ruumid on hõivatud erinevate koosolekute või koolitustega seoses. Märkimisväärne tähelepanek puudutas ka intervjuude kestust – 40 minutit osutus optimaalseks ajaraamiks. Seejuures oli oluline arvestada, et mõlemas lasteaias langes intervjuude aeg kokku laste lõunaune ajaga, mistõttu tuli vestlused hoolikalt ajastada, et tagada sujuv läbiviimine ja vältida segamisi.

Läbi intervjuude kolleegidega mõistsin sügavamalt intervjuueerimise protsessi ning selles peituvaid nüansse, mida olin varasemalt teoreetiliselt uurinud. Buys, Casteleijn, Heyns ja Untiedt (2022) rõhutavad, et teadlased peavad pidevalt olema eetilisel tähelepanelikud. Eetilisel tähelepanelikkusel on viis tunnusjoont: eetilisel oluliste hetkede äratundmine, ebamugavuste teadvustamine, eetiliste kaalutluste sõnastamine, refleksiivsus ja julgus. Intervjuude käigus kolleegidega lähenetakse intervjuuprotsessile vastastikuse õppimise ja võrdse osaluse vaatenurgast, soodustades mugavust ja kolleegide austamist ning võimu tasakaalustamatuse vähendamist. (Buys et al 2022)

Eriliselt tähtsaks muutus minu jaoks hoiak intervjuueerimisprotsessis, et mina ja intervjuueeritav oleme võrdsed osapooled. See tunnetus oli minu jaoks oluline, et jääda vestluse jooksul siiraks ja kasutada hinnanguvaba vaatenurka, et luua usalduslik õhkkond. Võtsin eesmärgiks olla aus ja avatud, et intervjuueeritavad tunneksid end turvaliselt ja vabalt. Mõistsin, et minu rolli kujundas ka minu enda taust lasteaiaõpetajana, see aitas

vältida võimaliku võimupositsiooni tekkimist, kuna tajusin intervjueeritavaid kolleegidena, kes jagavad sarnast töökogemust.

Pidin olema teadlik ka oma vaatleja rollist ning leidma tasakaalu uurija ja lasteaiaõpetajana, mida tajusin põimuvat intervjuu käigus loomulikult. Selle tasakaalu hoidmine ei olnud alati lihtne, sest see nõudis teadlikkust ja eneseanalüüsi, kuidas jääda usaldusväärseks, kuid samas tagada, et intervjueeritavad tajusid mind endale võrdväärse kolleegina. Sarnast kaksikrolli tõid esile ka Buys, Casteleijn, Heyns ja Untiedt (2022), kes käsitlesid teadlaste kogetud väljakutseid oma kolleegide intervjuerimisel. Nad rõhutasid, et teadlasel on keeruline täielikult loobuda oma uurija identiteedist ja omaks võtta osaleja roll, mis võib tekitada ebamugavust. Samas, kui teadlane suudab suhestuda õpetaja ja osalejana, muutub olukord loomikumaks. Kuigi see roll on teadlase perspektiivist ebatavaline võib see kogemus osutada siiski rahuldust pakkuvaks ja rikastavaks (Buys et al 2022). Sama kogesin ka lasteaiaõpetajate intervjuerimisel – kuigi pidin tasakaalustama oma rolli uurija ja kolleegina, kujunes vestluste õhkkond positiivseks, hubaseks ning turvaliseks. See võimaldas intervjueeritavatel end mugavalt tunda ja avameelselt jagada oma mõtteid, muutes kogu protsessi väärtuslikuks nii uurijana kui ka võrdväärse kolleegina.

2.4. Andmete analüüs

Tulemuste esitamisel lähtusin teemaanalüüsi käigus kujunenud tähenduslike tuumikute ülesehitusest, mis seostusid uurimisküsimustega, mille eesmärk on mõista, kuidas inimesed kogevad ja mõtestavad uuritavat nähtust. Järgnevalt selgitan andmete analüüsimise protsessi, et lugejal oleks võimalik mõista, kuidas kujunesid välja uurimuse keskseteks osutunud teemad.

Helifailid kandsin koheselt peale salvestamist Tartu Ülikooli serverisse (OneDrive) ning kustutasin salvestamisseadmest. Kodeerimisel ja andmete korrastamisel kasutasin QDA Miner Lite tarkvara, mis võimaldas märksõnade, koodide ja tsitaatide visuaalset organiseerimist ning hõlbustas teemade võrdlemist eri intervjuude vahel.

Intervjuude teemaanalüüsi tegemisel tuginesin Naeem, Ozuem, Howell, Ranfagni (2023) väljatöötatud kuue-etapilisele teemaanalüüsi mudelile, mis tagab süstemaatilise ja struktureeritud lähenemise andmete analüüsile.

1. Esmalt transkribeerisin kogutud andmed, tutvusin nendega põhjalikult, et saada terviklik ülevaade. Lugesin sõna-sõnaliselt transkribeeritud intervjuud korduvalt läbi, et saada tervikpilti ning tunnetada andmestiku sisu ja tonaalsust. Selle etapi käigus tuvastasin esialgsed teemad ja olulised lõigud, mis viitavad uurimisküsimuste seisukohalt olulistele aspektidele.
2. Teises etapis analüüsisin intervjuudest saadud andmeid, tuues esile korduvad mustrid ja terminid, mida märkisin märksõnade ehk koodidena, mis peegeldavad uuritavate kogemusi ja arusaamu ning on otseselt andmetest tuletatud. Selle käigus oli oluline mitte ainult andmete esitlemine, vaid ka nende mõistmine – nähtuste, hoiakute ja kogemuste sisulise tähenduse avamine uurimisküsimuste valguses. Läbivalt hakkasid esile kerkima korduvad väljendid, märksõnad ja tähenduslikud fraasid, mis peegeldasid lasteaiaõpetajate kogemusi, hoiakuid ning väärtushinnanguid jõuluaja rituaalide osas.
3. Kodeerimise käigus määrasin andmeosadele lühikesed fraasid või sõnad (koodid), mis peegeldavad nende sisu või tähendust, nimetused lähtusid räägitu sisulisest iseloomust. See samm lihtsustas keerulisi tekstilisi andmeid, muutes need teoreetiliselt tõlgendatavaks. Koodid moodustasid analüüsi alustala, aidates ühendada toorandmed uurimisküsimustega. Koodide loomisel hoidsin fookuses uurimisküsimusi, ent säilitasin ka induktiivse lähenemise, jättes ruumi andmetest esile kerkivatele uutele teemadele.
4. Edasi rühmitasin sarnased koodid tähenduslikesse gruppidesse laiemateks kategooriateks ning analüüsi käigus moodustasin nendest suuremad temaatilised tuumikud, et tuvastada andmete mustrid ja seosed. Selline süstematiseerimine pakkus uusi teadmisi uurimisküsimuste kohta. Teemad ei ole pelgalt korduvad elemendid, vaid need sisaldavad sügavamaid mustreid loovaid tähendusi, mis ühendavad uurimisküsimusi ja kogutud andmeid. Seega on märksõnad, koodid ja teemad temaatilise analüüsi keskmes ja võimaldas andmetest tuletada uusi teadmisi.
5. Kontseptualiseerimise etapis määratlesin andmetest tuletatud tähendused ning sotsiaalsed mustrid ja kontseptsioonidevahelised seosed.
6. Temaatilise analüüsi lõppetapis lõin mõlema lasteaia jõulutradsioonide kohta kontseptuaalse mudeli, mis baseerub andmetel, teooriatel ja tulemustel (vt joonis 8 ja 9).

3. Tulemused

3.1. Vaatluste analüüs

Vastavalt vaatluse kavale dokumenteerisin tähelepanekud uurijapäevikusse, keskendudes ruumilise ettevalmistuse, sümboolika, pühalikkuse tunde, kogukonnatunde loomise ja laste kaasamise aspektidele. Allpool kirjeldan kahe lasteaia kolme sündmuse – adventiaja alguse, jõululoo ja kolmekuningapäeva – tähistamist, tuginedes nimetatud vaatlusvaldkondadele. Selline lähenemine võimaldab esile tuua nii sarnasusi kui ka erinevusi, toetudes vahetutele tähelepanekutele ja kohapeal kogetule.

Koidutähe lasteaia adventiaja algus (30 min)

Lasteaia välisuksest sisenedes oli tunda adventiaja meeleolu – väliskoridoris valitses hämarus, laest rippusid alla kuldsed tähed ning väikeste laternate valgus lisas ruumile hubasust. Kuigi olin jõudnud lasteaeda, kus tavaliselt kostab laste rõõmsat kisa, oli tajutav vaikus – justkui oleks adventiaja rahu end vaikselt ja märkamatuks kohale seadnud. Liikudes edasi mööda koridori ja sisenedes rühmaruumi, jäi pilk pidama stendil, mida kaunistasid isetehtud lumehelbed ja inglid, jõulusalmid, talvelaulu sõnad, mis seostasid ruumi ka sisuliselt adventiaja rituaalide ja traditsioonidega.

Sisenemisel rühmaruumi kohtasin õpetajate sooja pilku ja sõbralikku naeratust, mis andsid tunde, et olen oodatud. Rühmaruumis seisis ehtne kuusk, mille oksad olid tagasihoidlikult ehitud – ehteid oli vähe, mis rõhutas puu loomulikku ilu ja sobitus ruumi üldise rahuliku meeleoluga. Õpetajate sõnul meeldib neile selline sättimine, see loob adventiaja alguseks erilise meeleolu. Ruum oli kaunistatud juba nädalavahetusel, et lapsed saaksid esmaspäeva hommikul lasteaeda tülles kohe tunda hubast ja ootusärevat jõuluaja algust. Nende jutu põhjal tajusin, kui väga õpetajatele lähevad korda nende rühma lapsed – nad soovisid, et lapsed kogeksid juba esmaspäeva hommikul lasteaeda tülles jõuluaja alguse erilisust.

Rühmaruumis valitses hämarus, elektrivalgust ei kasutatud, see loob ruumi jõululikult maagilise meeleolu. Peale tänast adventispiraali süüdatakse esimene adventiküünl, aknalaua l on reas neli küünalt, tähistades adventiaja kulgu. Kuuse kõrval asub piduliku moega laud, mis on kaetud tumesinise kangaga, ülevalt langev kangas loob varjualuse mulje, justkui tall. Kangal ja laual on väikesed kuldsed tähed. Laual seisavad

nukud ja nende ümber helgivad lambikesed. Kirjutan uurijapäevikusse märksõnaks “muinasjutuline laud”, et selle sümboli kohta uurida intervjuerimisel.

Rühmaruumi kujundus mõjub looduslähedaselt ja rahulikult – mööbel on puidust, mänguvahendid valmistatud naturaalsest materjalist ning ruumis on loodud võimalus pesade ja onnide loomiseks. Kalad akvaariumis lisavad ruumi rahustava elemendi.

Enne adventispiraali rituaali algust lõpeb laste vaba mäng vaikselt rütmis, õpetaja alustab laulmist ning asub samal ajal koristama. Lapsed liituvad temaga justkui iseenesest, laulavad kaasa ja hakkavad kangaid kokku voltima, tegutsedes märgatava rahuga. See loomulik üleminek vabast mängust ühisesse tegevusse loob ühtlase rütmi ja häälestab kogu ruumi rituaali alguseks. Märkan seda hetke ja kirjutan üles oma uurijapäevikusse, et hiljem süveneda, millist tähendust kannab laulmine tegevuste sees ning kuidas see toetab rütmi ja meeleolu kujunemist.

Mõne hetke pärast saabub lauldes teine rühm, kes jääb siia ruumi ootama. Adventispiraal on ette valmistatud teises rühmaruumis, kuhu lapsed liiguvad kordamööda – esmalt üks rühm ja seejärel teine. Kuna rühmaruum on väike, ei ole võimalik, et mõlemad rühmad saaksid korraga rituaalist osa võtta, mistõttu on selle läbiviimine korraldatud järgemööda ja rahulikus rütmis. Seejärel liigun koos laste ja õpetajatega adventispiraali ruumi – kõik hoiavad kätest kinni ja liiguvad läbi hämara väliskoridori teise rühma. Nende samme saadab tähenduslik laul, mis süvendab sündmuse pühalikkust ja ühist meeleolu.

Sisenedes ruumi haaras värske kuuselõhn, mis täitis õhu ja lõi maagilise, talvise meeleolu. Põrandale oli hoolikalt laotud kuuseokstest spiraal – selle roheline toon ja looduslik materjal andsid edasi sügava sideme loodusega ning kandsid endas sümboolset teekonda valguse poole (vt joonis 1). Spiraali keskmel seisis puust känd, millel põles valge küünal – ainus valgusallikas ruumis. Ruumi teadlik hämarus tõstis küünlavalguse esile, luues vaikse ja pühaliku atmosfääri. Laste voodid, mis kuuluvad igapäevaselt ruumi sisustusse, olid kaetud piduliku rohelise siidikangaga. Spiraali ette asetatud toolid olid paigutatud nii, et igal lapsel ja täiskasvanul oleks võimalus rahulikult jälgida rituaali kulgemist.

Joonis 1. Koidutähe lasteaia advendispiraal. Marge Türni foto.

Enne rituaali viis üks õpetaja mind õpetajate tupp, kus ta sättis iga lapse jaoks valmis õuna ja väikese küünla (vt joonis 2). Selle vaikse toimetamise ajal jagas ta mulle rahulikult advendispiraali sümboolset tähendust – kuuseokstest spiraal tähistab lapse sisemist teekonda, mille lõpus süüdatakse küünal valguse ja soojuse sümbolina. Õun, millesse küünal asetatakse, sümboliseerib valguse edasiandmist. Need väikesed, kuid tähendusrikkad elemendid muudavad rituaali lapse jaoks nähtavaks ja kogetavaks – läbi liikumise, valguse ja lõhna.

Joonis 2. Koidutähe lasteaia advendispiraal. Marge Türni foto.

Pidulikkus väljendus ruumi igas detailis: kuuselõhnas, siidkangaste roheluses, vaikusel ja lauludes. Adventispiraal ei ole ainult esteetiline vaatepilt, vaid tunnetuslik kogemus. Õigeaegne saabumine ja pidulik riietus olid osa ettevalmistusest – see tagas, et kõik lapsed said osaleda katkestusteta. Lauldakse koos: „Ma kõnnin üles kõrgele, mul taevas valgust annab...”, samal ajal, kui laps süütas küünla, kostus õpetaja abi tekitatud õrn helin väikesel löökpillil, mis lisas hetkele sügavust ja pühalikkust. Minu kui uurija vaatluse põhjal võib adventispiraali mõista kui rituaali, kus luuakse teadlikult vaikuse momente, mis on olulised lapse heaolu ja arengu toetamiseks. See aitab lastel loomulikult moel harjuda vaikusel ja kogeda selle rahustavat mõju, õppides samal ajal keskendumist ja olla täielikult kohal. Küünalde järjestikune süttimine pimedas ruumis sümboliseeris valguse võitu pimeduse üle, süvenedes iga lapse isikliku kogemuse kaudu.

Iga laps astus spiraali oma rütmis, hoides käes küünlaga õuna. Teekond viib keskele küünlani, kust süüdatakse oma leek ja seejärel kantakse see spiraalist välja, kus süüdatud õunaküünal asetatakse teiste laste küünalde sekka, kuldsele tähekesele. Lõpptulemusena tekkis valgusring – iga lapse panus lõi koos tähendusriikka terviku. Seejuures oli mul huvitav jälgida laste liikumist: keegi kõndis rahulikult ja kindlalt, keegi vaikse ärevusega, ent keegi ei vajanud täiskasvanu tuge. See viitas laste enesekindlusele, turvatundele ja kogemusele.

Lapsed olid selles rituaalis loojad – nende kohalolu, liikumine ja süüdatud küünlad muutsid ruumi ja hetke. Vaikus ei olnud vaoshoitus, vaid austus ja kohalolu. Kui kõik küünlad olid süüdatud, lõppes rituaal lauluga “Väike ingel” ning seejärel said lapsed piparkoogi ja liikusid otse õue, kus said kogetud rahu ja keskendumise välja elada mängu kaudu. Õhtul viib iga laps oma õuna koju – väikese sümboli valgusest, mis jääb temaga.

Kuigi iga laps kõndis spiraali üksi, kandsid nad kõik ühist laulu, vaikust ja eesmärki – tuua valgus. See ühtne liikumine lõi kogukonnatunde, kus igaühe panus oli nähtav ja tähenduslik. Üks tüdruk sosistas mulle vaikselt: „See, mis siin täna toimub, on saladus!” – see oli ilmekas tunnistus sellest, kuidas lapsed ise tajuvad adventirituaali kui midagi erilist, mida jagatakse vaikusel ja tunnetusel. Mõlema rühma puhul oli tajuda, et rituaal kuulub neile – see ei olnud kellegi poolt korraldatud etendus, vaid jagatud kogemus. Teise rühma adventispiraalis osales ka lapsevanem koos beebiga, mis rõhutas rituaali tähendust mitte ainult lastele, vaid ka peredele.

Advendispiraal ei olnud lihtsalt traditsiooniline tegevus, vaid tundlikult läbimõeldud kogemus, see hetk jääb minule kui vaatlejale meelde kui soe, liigutav ja mõtestatud – valguse süttimise hetk oli tõepoolest kogetud, mitte ainult nähtud. Kui kõik lapsed, õpetajad ja õpetaja abi olid oma teekonna spiraalis läbinud, ulatas üks õpetajatest mulle õunaga küünla. Nüüd oli minu kord astuda spiraali. Meenus, kuidas õpetaja oli mulle varem rahulikult selgitanud, et sammudes ringi ei tohi spiraalist üle astuda – iga liigutus on osa rituaali tähendusest. Astudes mööda okstest laotud rada, mille keskmes põles vaikne valgus, haaras mind seletamatu tunne. Laulu rahulik rütm saatis mu samme, lisades hetkele sügavuse ja pühalikkuse. Kuigi ma ei kuulunud sellesse lasteaeda, tekkis eriline kuuluvustunne – vaikne rõõm, rahu ja ühtsus, mida on raske sõnadesse panna, ent mida on võimalik kogu kehaga tunda. See oli hetk, kus laps tundis, et ta on osa millestki suuremast.

Vikerkaare lasteaia advendiaja algus (30 min)

Rühmaruumi sisenedes hakkavad kohe silma akendel ripuvad õhulised sinised kangad, mis loovad talveõlumaa meeleolu. Sama kangamotiiv kordub ka mujal ruumis, näiteks voodite kohal ja ühes nurgas, kus asub puidust onnilaadne ehitis. Sellele viib väike trepike, justkui oleks tegu väikese puuonniga, kuhu lapsed saavad end omaette pesana sisse seada, sarnaselt sellele, mida märkasin ka waldorflasteaias. Kangaste selline esiletõus ruumikujunduses äratas minu huvi ning kavatsen nende tähendust ja võimalikku kasutust laste tegevustes hiljem intervjuude põhjal lähemalt uurida.

Ruumis valitses rahulik hommikune õhkkond – õpetajad, kes mind lahkelt ja sõbralikult tervitasid, kutsusid mind liituma hommikusöögiga. Lapsed istusid laua ääres ja sõid koos õpetaja abiga, laual põles küünal ning pärast söömist tänati toidu eest vaikse palvega. Hetkes oli midagi kodust ja ühtekuuluvat – justkui oleks tegemist ühise laua taga istuva perega. Kristlikus lasteaias on loodud hoolikalt läbi mõeldud atmosfäär, mis toetab advendiaja alguse ootust ja meelelist kogemist. Ruumis valitseb talvine pühalikkus – õhus on tunda männiokste värsket lõhna, akendelt kumab väikeste lambikeste soe valgus ning puidust jalgadel seisvale lõuendile joonistatud advendiküünal sümboliseerib vaikset ootust ja valguse saabumist. Näen siin sarnast lauda nagu waldorflasteaias – sellel on tumesinine ja valge kangas, mis loovad samuti varjualuse mulje. Lauale on asetatud kividest tee ja väikesed isetehtud nukud, kes tähistavad rändajaid advenditeel.

Ruumis on tunda sarnasust waldorflasteaia interjööriaga – mööbel on valmistatud looduslikest materjalidest ning ka mänguvahendid toetavad meelelist kogemist ja loovust. Panen tähele, et plastmassist mänguasju ruumis ei ole, riiulitel paiknevad vilditud, kootud ja heegeldatud loomad ja nukud, mis loovad rahuliku ja esteetiliselt tervikliku keskkonna. Mänguasjad ei ole üksnes valmis kujundatud esemed, vaid nende seas leidub ka avatud materjale, mis võimaldavad lastel ise mängu tähendusi luua ja ümber kujundada. Eriliseks detailiks on “varanduse karp” – esmapilgul tavaline kast, kus leidub pudelikorke, WC-paberi rulle, mandariinivõrke ja muud taaskasutatavat materjali. See, mis mujal võiks tunduda kui prügi, muutub siin väärtuslikuks loovuse tööriistaks. Nii on mängukeskkond kujundatud viisil, mis ei piira lapse mõttelendu, vaid kutsub leidlikult tegutsema, puudutama, uurima ja looma.

Sarnaselt waldorflasteaias kogetuga hakkab ka siin adventiring loomulikus rütmis, õpetaja alustab laulmist ning lapsed kogunevad tema ümber, võttes üksteisel käest kinni. Koos pikas rivis liigutakse trepist alla. Mina olen selle pika ussi sabaots ja mulle tundub, et liigume keldriruumi poole. Alt kostub vastu muusika, iga sammuga lähemale jõudes muutub heli selgemaks ja sügavamaks. Selles vaiksuses liikumises – hämaruses ja kasvavas muusikas – oli midagi salapärast, mis tekitas põue elevust. Keldrisse jõudes, selgub, et ruumis kõlav muusika on viiulimäng. Pärast rituaali saan õpetajatelt teada, et viiulit mängis lapsevanem. See lisab rituaalile isikliku ja südamliku mõõtme.

Keldriruumi loomulik hämarus toob esile küünalde valguse, muutes valguse ja varju kontrasti eriti tähenduslikuks. Erinevalt waldorflasteaiast, kus õpetajad pidid ruumi teadlikult pimendama ja aknaid katma, loob siin akendeta ruum sobiva hämaruse juba iseenesest – toetades küünlavalguse esiletõusu ilma lisatoiminguteta. Valged seinad loovad samal ajal avaruse ja vaikuse tunde, samas kui põrandale seatud tumeroheline adventispiraal rõhutab looduse ilu ja rahu, sidudes rituaali adventiaja sümbolikaaga. Spiraali keskmel asuv pakk koos roheline liniku ja küünlaga sümboliseerib valguse allikat – kohta, kuhu iga laps oma küünlaleegiga jõuab (vt joonis 3). Adventiringi sümbolika oli sarnane waldorflasteaiaga – ruumis olid looduslikud elemendid, küünalde valgus ja spiraalimotiiv, mis sümboliseerivad valguse kasvu ning sisemist rännakut. Seina ääres paiknes küünlajalg, kus põlesid küünlad, rõhutades adventiaja kulgu. Lisaks lisas ruumile eripära seinal rippuv käsitöövaip, millel kujutatud lambake viitab Piibli tähendamissõnale kadunud lambast (Lk 15:1–7).

Joonis 3. Vikerkaare lasteaia adventispiraal. Marge Tärni foto.

Väikeses ruumis võis viulimäng kohati mõjuda liiga valjult, erinevalt waldorflasteaiast, kus muusika oli osa ühisest laulmisest, luues pehmema ja loomulikuma ülemineku rituaali sisse. Sarnaselt waldorflasteaiale tajusin ka siin adventiringis, et siin on meil aega. Mõlemas lasteaias astus rituaali esimesena täiskasvanu, luues oma liikumise ja kohaloluga rituaali rütmi, meeolelu ja tähenduse. On tajutav, et kõiges, mida tahetakse, et laps õpiks – olgu see rahu, keskendumine või austus pühaliku hetke vastu –, peab õpetaja olema esmalt ise eeskujuks.

Rituaalist võtsid osa mõlemad rühmad, mis õpetajate sõnul aitab kujundada loodussäästlikku ja sidusat päeva rütmi. Ruum tundus väiksem kui waldorflasteaias ning lapsed istusid toolidel väga lähedal spiraalile. Istuti vaikselt ja jälgiti teiste tegevust, oodates oma korda kannatlikult – see rõhutas rituaali rahulikku kulgemist ja aitas igal lapsel mõista, et tal on oma tähenduslik hetk.

Adventiringis osales ka lasteaia juht, kes tutvustas uuele õpetajale rituaali läbiviimist ja selle korraldust. Tähendusrikas hetk, mis kinnitas, et rituaal ei ole üksnes

laste jaoks – see on osa kogu lasteaia kogukonnast ja järjepidevusest, mida väärtustatakse ja hoitakse.

Kui lapsed liikusid spiraali, tegi mõni suurematest seda iseseisvalt, kuid väiksemate jaoks oli õpetaja rahulik ja hooliv saatja. Õpetaja hoidis lapse väikseid käsi enda peopesades, liikus tasases tempos ning juhatas teda küünlaleegini. Pärast süütamist viidi küünal tagasi ja asetati koos kuldsele tähekesele. See jagatud hetk lõi sideme mitte ainult lapse ja täiskasvanu, vaid kogu grupi vahel. Laste silmad jälgisid oma küünlaleeki ning iga liikumine mööda spiraali tundus neile tähenduslik. See kogemus ei allu hästi sõnadele – see tuleb läbi vaikuse, liikumise, laulu ja valguse. Selles hetkes on rahu, pühalikkus ja kuulumine. Tekib tunne, et oled osa millestki suuremast. Ma tajusin, et ma ei ole seal võõras, pigem justkui tunneksin kõiki neid lapsi ja õpetajaid. See loob kogukonnatunde, mida ei saa lihtsalt vaadelda, vaid tuleb läbi elada. Advendiring lõppes õpetaja vaikse ja soojalt öeldud lausega: „Jäta enda hinge see küünalde soojus. Ilusat advendiaega!”

Koidutähe lasteaia jõulumäng (30 min)

Jõululoo jaoks ei olnud eraldi ettevalmistatud lavaruumi, see sündis rühmaruumis laste ja õpetajate koostöös. Õpetajad liitusid laste vaba mänguga ja hakkasid vaikselt laulma. Lapsed liitusid nendega ning hakkasid üheskoos mänguasju ja kangaid kokku voltima. See viis sujuvalt edasi ühistegevusse, ilma et oleks kasutatud sõnalisi korraldusi. Kõik algas justkui iseenesest: ruumi kaunistamine, kostüümide selga panemine ja lavaruumi kujundamine toimusid mängulise koostööna, kus lapsed ja õpetajad, õpetaja abi jagasid ülesandeid ning toetasid üksteist. Kardinad ja kangad laotati mänguasjade peale, toolid sätiti ritta, et teine rühm saaks etendust vaatama tulla. Ruum muutus üheskoos tegutsedes justkui iseenesest etenduseks valmis. Kui kõik oli paigas, süttisid lae all väikesed laternad, täites ruumi hubase ja piduliku jõulumeeleoluga.

Etenduse keskmes oli Maarja ja Joosepi teekond, mida väljendati liikumise, muusika ja sümbolsete tegevuste kaudu. Sinise kangaga kaunistatud varjualune, mille katusel säras suur sinine täht, sümboliseeris Petlemma tähte ning juhatas Maarja ja Joosepi nende teekonna sihtkohta. Keset rühmaruumi asuv sõim koos lammastega lõi sümbolse pildi jõulusõnumist – hoolivusest ja lihtsusest, millega resoneerus ka laste omavaheline koostöö ja tähelepanelikkus. Piduliku moega laud oli rühmas täienenud:

sinisele kangale oli lisandunud rohkem kuldseid tähti, lisaks lambad, roheline sammast ja kivid. Sõim oli veel tühi, oodates Jeesuslapse sündi, mis sümboliseeris adventiaja ootust ja ettevalmistust (vt joonis 4).

Joonis 4. Koidutähe jõulumäng. Marge Tärni foto.

Laulud mängisid olulist rolli etenduse atmosfääri kujundamisel, näiteks ühislaulmine sõime juures. Väikese ingli laulu ajal astus tüdruk, kes kehastas inglit, tasakesi Maarja juurde ja asetas beebinuku tema sülle – see oli sümbolne hetk, mil sündis Jeesuslaps. Maarja ja Joosepi jõudmine talli kulmineerus beebinuku asetamisega sõime. Liigutav oli hetk, kui lapsed sõime juures oma hingeõhku nukule puhusid, justkui sojendasid vastsündinut. See lihtne, kuid sügavalt sümbolne tegevus võimaldas lastel loo tähendust kogeda nii kehakeele kui ka emotsioonide kaudu. Ringis istudes ja õrnalt teineteist ning lambakesi paitades avaldus liitrühma eripära – suuremad lapsed hoolivad väiksematest, juhendavad ja pakuvad neile eeskujut. Jõululugu algas ja lõppes kellukese helinaga.

Etendust jälgisid teise rühma lapsed ja õpetajad, kes ühinesid etenduse lõppedes esinejatega. Lapsed jagasid kaasa toodud kingitust, enda meisterdatud kuusehteid – mandariinikoortest tähekesi. Seejärel istuti ühiselt lauda, kus nauditi ise küpsetatud

piparkookide söömist. Pärast söömist koristati ruum taas üheskoos – lapsed panid keebid hoolikalt kokku ja teadsid täpselt, kuhu need kuuluvad, mis peegeldas nende iseseisvust ja harjumuspärasest kogukondlikku tegutsemist.

Waldorflasteaias kulges jõululugu loomulikult moel, toetudes laste enda algatusele ja valmisolekule. Just selline ajatunnetuse austamine on waldorfpedagoogikale omane, kus lapsele antakse aega olla, kogeda, mõelda ja tegutseda omas rütmis. Etendus kasvas loomulikult välja päeva kulgemisest. Laste ja õpetajate koostöös kujunes see osaks mängulisest päevast, kus pidulik moment ja vaba mäng põimusid orgaaniliselt. Selline lähenemine lõi eheda ja tähendusliku kogemuse nii lapse kui ka kogukonna jaoks, võimaldades igal osalejal tunda end osana tervikust.

Jõululugu mõjus nagu jõulumäng, mida mängiti rõõmuga, ilma pingeteta. Lapsed olid oma rollides kindlad ja tundus, et nad ei kartnud eksida, sest tegevus oli neile tuttav ja harjutatud ning võimaldas neil end turvaliselt tunda. Laste mängitavad tegelased esimeses osas olid Maarja, Joosep, kolm majaomanikku, ingel ja õpetajad, kes jutustasid ja laulsid taustaks. Etenduse teises osas ühinesid loos karjased ja lambad, kellega koos lauldi ja tantsiti. Kõige noorem osaleja, lambake, keerutas end rõõmuga ringi, kuni lõpuks potsatades maha – hetk, mis tõi esile etenduse loomuliku ja vaba olemuse, kus lapsed said olla nemad ise. Karjased tõid Maarjale ja Joosepile kingitusi, mis rõhutas hoolivuse ja andmise tähendust jõuluajal.

Vikerkaare lasteaia jõululugu (60 min)

Erinevalt waldorflasteaiast, kus etenduse ruum kujundati vahetult enne koos laste ja õpetajatega, oli kristlikus lasteaias kõik ette valmistatud juba enne jõululoo algust. Ruumis valitses pidulik meeleolu – küünalde soe valgus, lõhnav kuusk ning kaetud tee- ja piparkoogilaud löid sooja ja kutsuva õhkkonna vanemate ning õdede-vendade saabumiseks. Vanemate jaoks olid toolidele asetatud volditud kava, kus olid kirjas laulude sõnad. Küünalde kumas ja ruumi hubases hämaruses oli minul kui vaatlejal uurijapäevikusse kirjutamisega lausa tükk tegu, kuid see, et valgus ei olnud kirjutamiseks ideaalne, ainult süvendas kogetava hetke erilisust ja andis aimu, kui teadlikult oli loodud meeleolu vaikseks ja pühaks koosolemiseks.

Ruum oli kujundatud nii, et see peegeldaks Maarja ja Joosepi teekonda Petlemma – sinised kangad ruumi keskel moodustasid justkui öise taevavõlvi, mille tipus säras

valgustatud täht, juhatahes teed varjualuse alla – talli, kus toimub jõulusündmus. Ruumi keskele oli mänguliselt kujundatud lõkke sümbol – kangastest leegid ja ehtsad puuhalud, mis lisasid ruumile visuaalset soojust. Lambikeste ja küünalde valgus tõi esile kuuse loomuliku ilu – see oli kaunistatud looduslähedaste ehetega. Kuuse all seisis kingituste korvid, mis ootasid jagamist. Sarnaselt waldorflasteaiale oli piduliku moega laud nurgas täienenud – sinna olid lisandunud juurde nukke ja loomi, lisaks tühi sõim, mis ootas Jeesuslapse sünni. Muusikaõpetaja vaikne pillisaade toetas seda meeleolu, lisades ruumi rahu ja keskendumist. Vanemate kohalolek andis hetkele sügavama mõõtme ning kogu ruum ja sündmus mõjusid hoolikalt ettevalmistatuna, et luua osalejatele tähenduslik ja pühalik kogemus.

Jõululugu algas laste ja õpetajate ühise lauluga, kõlas tuttav jõululaul “Jõulud jõudvad”, mille saatel kujunes lavastus elavaks ja kaasavaks. Jutustust saatsid loovad tegevused: salmid, jõululaulud ja liikumine. Maarja ja Joosepi teekonda kujutati näiteks jõevoolu sinise kanga lainetamisega, ämblikuvõrku loodi koos näpumänguna ning lumepilvede liikumist esitati valge kanga õrnalt üles-alla tõstmisel. Kangaste abil loodi ruumiline ja meeleline pilt, kus jõgi, lumi ja tuul muutusid visuaalselt tajutavaks. Keset ruumi loodud mänguline lõke tõmbas endasse nii pilgud kui ka meeleolu, selle ümber kogunenud karjased ja kõige väiksemad lapsed, kes olid lambakesed, löid pildi soojusest ja koosolemisest. Kui waldorflasteaias kulmineerus jõululugu Jeesuslapse sünniga, siis kristlikus lasteaias jäi see hetk vaatajale nähtamatuks, sellest järeldan, et sündmuse pühalik tähendus kantakse siit edasi päris jõuluõhtusse, kodusesse pereringi, rõhutades vaikset ootust.

Etenduse vältel oli tunda, kuidas vanemad toetasid oma lauluga laste esinemist – nad laulsid vaikselt kaasa, olles tähelepanelikult kohal ja luues sellega sügavama tähenduse kogu sündmusele. Kui jõuti viimase lauluni, ühinesid kõik hääled: lapsed, õpetajad ja vanemad laulsid koos. See ühine laulmine lõi erilise tunde – justkui oleks toimunud väike oma kogukonna laulupidu. Lapsed olid etenduse ajal aktiivsed osalised, igäühel oli oma roll ning nad täitsid oma osa rõõmu ja tähelepanuga. Nii liikumine, laulmine kui ka sümboolsete kujundite loomine võimaldasid lastel loovalt osaleda ning kogeda, et nad on olulised loo kandjad. Lisaks Maarjale ja Joosepile kehastasid lapsed mitmesuguseid kostümeeritud loomi ja tegelasi – nende seas olid orav, jäneseid,

lambakesed ja karjased, samuti inglid ja lumehelbed, mis kõik rikastasid lugu ja muutsid selle visuaalselt mitmekesiseks.

Eriline tähelepanu anti rühma ainsale koolieelikule, kellele usaldati künla süütamine kuusel – see roll andis lapsele tunde, et ta on suur ja teda usaldatakse. Lõpetuseks jagati kuuse alt kingitusi, mille igale lapse kotikesele oli kinnitatud sedelike. Enne jõululugu olid laste soovid rühmas koos õpetajatega läbi arutatud ning iga lapse mõte kirja pandud. Kingituste jagamine toimus koos õpetajatega põrandal istudes, ilma et oleks vaja olnud esitada luuletust, iga sildike loeti ette ja püüti ära arvata, kelle soov see on. “Ma soovin, et talv oleks valge” või “Maailma parim kink on armastus” – see südamlik hetk rõhutas, et iga lapse mõte on tähenduslik ja väärt jagamist. Soovin hiljem intervjuude kaudu täpsustada, kelle poolt kingitused olid organiseeritud, kas lasteaia või vanemate.

Koidutähe lasteaia kolmekuningamäng (15 min)

Viimaste vaatluste põhjal tunnen end vaatlejana juba “koduselt” – ruumid, õpetajad ja lapsed on saanud mingil moel omaseks. Kolmekuningapäeva hommik Koidutähe lasteaias kulges rahulikus rütmis. Rühmaruumis valitses tuttav pehme hämarus, mis lõi vaikse ja sisemise meeleolu. Ettevalmistused kolmekuningapäeva mänguks algasid laste ja õpetajate ühise koristamisega – kõlas tuttav koristamislaul, mis tähistas sujuvat üleminekut vabast mängust ühistegevusele. Lapsed voltisid hoolikalt kangad, millega nad olid mänginud ja asetasiid need omale kohale. Õpetaja abi sättis keset ruumi tooli ja väikese lauakese, millele asetati kangas ning selle peale sõimes lebav nukubeebi. Kõik toimus loomulikus rütmis – ilma käskude ja kiirustamiseta. Lapsi suunati eeskujuga, mitte sõnadega – see lõi tunde, et päevakäik kasvab koos jagatud rütmist ja usaldusest.

Muinasjutuline laud oli saanud uue ilme – tumedam talvetoon oli asendunud heledate kangastega. Helesinine ja valge riie kattis lauda, millel asetsesid tuttavad kujud: nukud Maarja ja Joosep, lisaks kolm kuningat, väikesed kivid, roheline taim. Nagu õpetajad selgitasid, peegeldavad need kahvatud toonid looduse puhkeperioodi – talvist hingetõmbeaega. Kolmekuningapäevaks valmis pandud keebid olid kõik erinevad: lihtsamatest kangastest kuni pidulike kuninga keepideni. Nende kõrval ootasid käsitööna valmistatud kroonid, kaunistatud kuldsete ja hõbedaste kivikestega. Lauale oli asetatud ka pika varre otsas kuldne täheke (vt joonis 5).

Joonis 5. Koidutähe lasteaia kolmekuningamäng. Marge Tärni foto.

Etendus algas ühise liikumisega sõime poole, lauldes tähest, kel valgus südames. Kõige ees kõndis laps, kes kandis inglikostüümi ning hoidis pika varre otsas kuldset tähte – tema järel sammusid kolm kuningat ning seejärel ülejäänud lapsed. Kõik liikusid aeglases ja tähenduslikus rütmis, laul saatis igat sammu. Laulmine ei olnud ainult liikumise taustaks, vaid kandis tegevust – lauldi teel olles, Jeesuslapse juurde jõudes, tema ees peatudes ja kummardudes, mis andis märku, et lapsed tunnetasid hetke sügavamat tähendust. Laul lõi pühaliku atmosfääri, mis täitis ruumi vaikse soojuse ja keskendumisega. Sõime ees lauldud laul oli kui austusavaldus – lapsed seisatasid ja osalesid vaikselt imetluses. Ühel hetkel jäi ingli kostüümi kandnud laps sõime juurde seisma, justkui jäädes perekonda valvama.

Ülejäänud lapsed lahkusid sõime juurest lauldes. Tegevus lõppes ringis seismise ja salmi lugemisega. Õpetaja kutsus kõik lapsed kokku, nad võtsid üksteisel käest kinni ning koos lausuti: „Olen väike õde, väike vend, oleme üks pere, sõbralik [...] Tere, tere!” Need lihtsad sõnad kandsid endas selget sõnumit: me hoolime üksteisest, me kuulume kokku. Kuigi see oli minu kõige lühem vaatlus, sidus just see hetk kogu päeva kogemuse – rahulik, tähendusrikas ja kogukonnatunnet kandev. See oli lihtne, aga oma olemuselt sügav ja tõeline – ka minu kui uurija jaoks, kes on nende vaatluste jooksul nii kristlikus kui ka waldorflasteaias kogenud mitmeid sarnaseid, kuid iga kord ainulaadseid hetki.

Vikerkaare lasteaias kolmekuningapäev (30 min)

Kolmekuningapäeva hommik algas Vikerkaare lasteaias vaikse meeleoluga hommikuringis, kus lapsed istusid koos õpetajaga vaibal ümber väikese paku, millel põles pikk valge küünal. Õpetaja alustas jutustamist kolmest targast, kes järgnesid tähele – käes hoidis ta väikese varre otsa kinnitatud kuldset tähte, mis juhatas loo sisse. Vestluse käigus esitas õpetaja lastele küsimusi ja lapsed vastasid rõõmuga – see lõi mõnusa arutleva õhkkonna.

Seejärel said lapsed kogeda kolme kuninga toodud kingitusi: viirukit nuusutada, mürri kätele määrida ning hoida käes kulda meenutavat medaljone. Õpetaja jagas iga kingituse tähendust – viiruk puhastab ja saadab halvad mõtted minema, mürr kaitseb ning kuld sümboliseerib kuninglikkust. Üks lastest hõikas rõõmsalt: “Kuld lõhnab!”, see pani mind muigama ja peegeldas hetke siirust ja lapse vahetut kogemust. Õpetaja märkis, et mõned lapsed saavad oma jõulukingitused alles nüüd ja lisas: “Te olete nüüd mürrised ja kaitstud.”

Hommikuring lõppes sellega, et üks laps puhus õpetaja loal küünla ära. Seejärel suunati tähelepanu kuusele, kelle eest oldi õpetaja sõnul tänulikud – ta oli kogu jõuluaja olnud laste kaaslane. Koos korjati ehted ära ja valmistuti kuuse pidulikuks ärasaatmiseks. Üks laps alustas laulmist: “Oh kuusepuu...” ja mitmed teised liitusid. Samal ajal mängisid mõned lapsed edasi kuningate toodud kingitustega hommikuringi paku ümber – see lõi loomuliku ja vaba meeleolu. Kui õpetaja hakkas kuuske rõdule tõstma, tormasid poisid talle appi – nad võtsid tüvest julgelt kinni, kartmata okkaid. Üks rühma pisematest kõndis seejärel mööda ruumi ja korjas kuuseokkaid oma peopessa – justkui soovides aidata või neid endaga kaasa võtta. See armas hetk peegeldas lapse isiklikku seotust ja siirast soovi olla osa ühistegevusest – ka väikeste detailide kaudu. Kõik toimus loomulikult ja rõõmsa koostegemise vaimus.

Pärast õues käiku toimus päevaring, mille keskmes oli laste etendus. Ruum ei olnud eraldi ette valmistatud – kasutusel olid samad kujunduslikud detailid, mis ilmestasid ruumi juba jõululoo ajal. Lapsed kehastusid erinevateks tegelasteks: Maarja ja Joosep istusid koos kangastest loodud varjualuse all, mis sümboliseeris talli. Sõime polnud, kuid Maarjal oli süles punutud korv, milles lebas beebinukk. Mulle meeldis, kuidas nad seal istudes omavahel vaikselt jutustasid ja naeratasid – see lisas stseenile

loomulikkust ja soojust. Kolm kuningat saabusid ja andsid oma kingitused üle – Joosep võttis need vastu ning mõlemad tänasid kuningaid.

Seejärel istuti koos põrandale ringi ja lapsed vaatasid ning uurisid kingitusi lähemalt. Õpetaja pani korraks viiruki suitsema ja rääkis selle puhastavast tähendusest. Õpetaja selgitas, et kuld tähistab kuninglikkust, täht aga sümboliseerib valgust, mis elab igapäevaelu südames. Üks lastest küsis Heroodese kohta ja õpetaja selgitas, et Heroodes kartis kaotada oma trooni ning Jeesuse perekond pidi seetõttu põgenema Egiptusesse. Seepeale jagasid mõned lapsed, et on ise Egiptuses käinud, mis tõi vestluse isikliku mõõtme. Päevaring lõppes püsti tõustes ja koos loetud salmiga: „Armas sõber, armas vend, me oleme head sõbrad. Aitäh, tänase päeva eest.” See lõpetas kolmekuningapäeva väärrika ja tähendusliku meeleoluga – lapsed olid tegevuste kaudu mitte üksnes vaatajad, vaid sisulised osalised, kes kogesid ühist tähendust ja kuulumist. Minu tähelepanu köitis piduliku moega laud, kuhu oli nüüd lisandunud ka kolm kuningat, rikastades selle sümboolset kujundust (vt joonis 6).

Joonis 6. Vikerkaare lasteaia kolmekuningapäev. Marge Türni foto.

Selle laua kõrval asub väiksem laud, millele on asetatud lihtsad puidust figuurid, mille tähenduse ja rolli kohta pean veel täpsemalt uurima (vt joonis 7)..

Joonis 7. Vikerkaare lasteaias kolmekuningapäev. Marge Türni foto.

Kokkuvõtte vaatluse viie põhiaspekti alusel

Pärast vaatluste kirjeldavat osa esitan alljärgnevalt vaatluskava viiele põhiaspektile tuginevad kokkuvõtted. Iga aspekti käsitlemisel olen koondanud tähelepanekud mõlemast lasteaiast, keskendudes sellele, kuidas vaadeldud tegevused vastasid seatud vaatluskava küsimustele.

Esimesena käsitlen, kuidas oli ruum ette valmistatud ja millist meeleolu see lõi. Mõlemas lasteaias oli advendiaja alguse tähistamisel ruum kujundatud kandma sümbolset teekonda valguse poole, mida kandsid looduslikud materjalid, küünlavalgus ja vaikusehetked. Mõlemas lasteaias kujundati põrandale kuuseokstest spiraal, mille keskmes põles küünel. Koidutähe lasteaias pimendati ruum teadlikult, et rõhutada valguse esiletõusu, Vikerkaare lasteaias toetas seda keldriruumi loomupärane hämarus.

Jõululoo puhul kujunes Koidutähe lasteaias rühmaruum vahetult enne etendust laste ja õpetajate koostöös, muutudes pidulikuks läbi koosloomise. Vikerkaare lasteaias

seevastu oli kõik ette valmistatud juba enne jõululoo algust – ruumis valitses pidulik meeleolu, mida kandsid küünalde hämar valgus, lõhnav kuusk ning kaetud tee- ja piparkoogilaud.

Kolmekuningapäeva hommikul kujundati Koidutähe lasteaias ruum rahulikus ja tuttavas rütmis: koristamislaulu saatel liikus päev vabast mängust ühistegevusse ning pidulik meeleolu tekkis läbi laste ja õpetajate koostegemise. Vikerkaare lasteaias algas päev hommikuringiga, kus küünlavalgus ja õpetaja jutustus löid koondunud ja mõtestatud meeleolu. Mõlemas lasteaias kandis ruumiline ülesehitus päeva tähenduslikku kulgu, rõhutades rahu, rütmilisust ja ühist kogemust.

Teise aspektina koondan tähelepanekud sümboolika määratlemisele ruumis. Sümbolite kasutus mõlemas lasteaias aitas muuta adventiaja alguse tähenduse nähtavaks, kogetavaks ja läbi elatavaks. Koidutähe lasteaias sümboliseeris kuuseokstest spiraal lapse sisemist teekonda – liikumist valguse ja soojuse poole pimeduse keskel. Spiraali keskmes olev küünal tähistas valguse allikat ning selle süütamine ja õuna asetamine väljendas valguse edasiandmist. Vikerkaare lasteaias kasutati samuti looduslikke elemente ja spiraalimotiivi, mis väljendas valguse kasvu ning sisemist rännakut.

Jõululoo tähistamisel toetasid sümbolid mõlemas lasteaias loo mõtestamist ja pühadeaja kogemist visuaalse ja meelelise ruumikujunduse kaudu. Vikerkaare lasteaias löid taevavõlvi kujutavad kangad, särav täht ja mänguline lõkke sümbol tähendusliku keskkonna, mis viitas Maarja ja Joosepi teekonnale. Koidutähe lasteaias tõid sama teekonna esile varjualune tähe all, keset ruumi paiknev sõim ning selle ümber seatud detailid. Tühi sõim rõhutas ootusaja tähendust. Mõlemas lasteaias kujundati jõululoo sümboolika terviklikuks kogemuseks, kus lapsed said osa tähendusloost mitte üksnes vaadeldes, vaid ka ruumi ja atmosfääri kaudu seda tajudes. Lisaks oli mõlema lasteaiarühmaruumis piduliku moega laud, mille kohal rippuv tumesinine kangas loob varjualuse või talli mulje. Laual ja kangal helgivad väikesed kuldsed tähed ning laua peal paiknevad nukud, kes kehastavad jõululoo tegelasi, lisaks loomade kujud, kivid ja taimed.

Kolmekuningapäeva tähistamisel toetasid sümbolid samuti loo mõtestamist ja kogemuslikkust. Koidutähe lasteaias kujundasid kuningate külaskäigu tähendust täht, sõim, käsitööna valminud kroonid ja erinevad keebid, kuningate kingitused, mis koos löid ruumilise pildi pidulikkusest ja loo kesksetest tähendustest. Vikerkaare lasteaias koondus sümboolika õpetaja juhitud hetkedele – kuldne täht juhatas sisse jutustuse ning kolme

targa kingituste kaudu anti lastele võimalus kogeda sümbolite tähendust meelte kaudu. Mõlemas lasteaias aitasid sümbolid kehastada lugu viisil, mis võimaldas lastel mitte ainult kuulata ja vaadata, vaid ka osaleda ning luua isiklikku tähendust.

Kolmanda aspektina esitan kokkuvõtte sellest, kuidas vaadeldud tegevustes kujundati pühalikkuse tunnet erinevate meeleliste ja sümboolsete vahendite kaudu. Advendispiraali käigus kujunes pühalikkuse tunne mõlemas lasteaias vaikuse, küünlavalguse, liikumise ja muusikaliste elementidega kooskõlas, mis löid keskendunud ja tähendusliku atmosfääri. Koidutähe lasteaias tõid selle esile teadlikult loodud hämarus, ühine laulmine ning iga lapse individuaalne küünlasüütamise hetk, mida saatis löökpilli õrn helin. Vikerkaare lasteaias kujundasid samasuguse kogemuse ruumi loomulik hämarus, lapse ja täiskasvanu liikumine küünlaga spiraalis ning viiulimängu saatemuusika. Mõlemas lasteaias oli rituaal üles ehitatud viisil, mis võimaldas igal lapsel kogeda teekonda valguse poole kui isiklikku ja meeleliselt haaravat kogemust.

Jõululoo tähistamisel avaldus pühalikkus mõlemas lasteaias muusika, kehakeele ja loovate tegevuste kaudu. Koidutähe lasteaias löid sügavat emotsionaalset resonantsi hetked nagu ühislaulmine, beebinuku asetamine sõime ning laste hingepuhumine nukule – lihtsad, kuid sügavalt tähenduslikud tegevused, mis võimaldasid lastel jõululugu läbi elada nii kehaliselt kui emotsionaalselt. Vikerkaare lasteaias kandis pühalikkust etenduse mitmekihiline ülesehitus, milles muusikaõpetaja pillisaade, laste jõululaulud ja kujundlikud liikumised löid ruumi, mis oli nii visuaalselt kui meeleliselt tähenduslik.

Kolmekuningapäeva tähistamisel kujunes pühalikkuse tunne mõlemas lasteaias läbi keskendunud liikumise, laulmise ja vaiksete rituaalsete hetkede. Koidutähe lasteaias kulges ühine teekond sõime poole ingli juhatusel, kellele järgnesid kolm kuningat ja teised lapsed – laulu saatel liiguti aeglaselt ning kummardumine sõime ees andis tunnistust tegevuse sisemisest tähendusest. Vikerkaare lasteaias väljendus pühalikkus kuuse ärasaatmise rituaalis, hommiku- ja päevaringis, kus süüdati küünal ja jutustati koos, luues koduse meeleolu. Mõlemas lasteaias aitasid muusika, vaikus ja liikumine kujundada kogemust, milles pühalikkus sai lastele tajutavaks ja osaluse kaudu kehastatavaks.

Neljanda aspektina keskendus sellele, mille kaudu loodi ja tugevdati laste kogukonnatunnet vaadeldud tegevustes. Kogukonnatunde kujunemist mõlemas lasteaias toetas teadlikult kujundatud ruumiline miljöö ning laste ja täiskasvanute ühine osalus tähenduslikes tegevustes. Advendispiraali ajal kujunes kogukonnatunne läbi vaikuse,

ühislaulu ja individuaalse küünlasüütamise, mille kaudu lapsed andsid oma panuse ühisesse tervikusse. Koidutähes süvendas seda kogemust ka lapsevanema osalus, Vikerkaares aga lisas kogukonnatunnet tugevdavat mõõdet lapsevanema esituses kõlanud viiulimäng ning õpetaja toetav kohalolu väiksemate laste kõrval.

Jõululoo tähistamisel ilmnes kogukonnatunne Koidutähes läbi liitühma sisemise dünaamika, kus suuremad lapsed võtsid loomulikult hoolitseva rolli väiksemate suhtes. Ühised tegevused – kingituste jagamine, koos söömine ja ruumi koristamine – toetasid kogukondlikku sidet. Vikerkaares avaldus kogukonnatunne laste, õpetajate ja vanemate ühises kohalolus ja laulmises, mis kulmineerus liigutava ja ühendava lõpphetkega.

Kolmekuningapäeval kujunes kogukonnatunne Koidutähes läbi ühiselt läbitud tähendusliku teekonna, mis lõppes ringmänguga, kus lapsed jagasid koosolemishetke, mis kinnistas kuuluvustunnet ning rõhutas vastastikust hoolivust. Vikerkaares algas kogukondlik kogemus hommikuringist ja kandus edasi päevaringi jagatud tegevustesse, mis löid turvalise ja koostööl põhineva keskkonna. Kõik need elemendid – teadlik ruumiloome, jagatud tegevused ja osalus eri tasanditel – toetasid mõlemas lasteaias laste kogemust, et nad kuuluvad ühte hoolivasse kogukonda.

Viienda aspekti kokkuvõttes käsitlen laste osalust vaadeldud tegevustes, pöörates tähelepanu sellele millised ülesanded ja rollid neile selles protsessis usaldati. Advendispiraali rituaalis olid lapsed mõlemas lasteaias mitte üksnes vaatajad, vaid vaikselt ja keskendunud viisil aktiivsed osalejad – iga liikumine, küünla süütamine ja vaikuses viibimine andis neile võimaluse kogeda, et nad on tähendusliku ühistevõtmise osa. Koidutähe lasteaias süütas iga laps küünla spiraali keskmel asuvast leegist ja asetask selle tagasi spiraali äärde, luues nii koos teistega kasvava valguse mustri. Isegi väiksemad lapsed liikusid spiraalis iseseisvalt, mis viitas õpetajate usaldusele ja laste enesekindlusele. Küünalde järkjärguline lisandumine andis visuaalse ja emotsionaalse tagasiside, kinnitades iga lapse panuse tähenduslikkust. Rituaali lõpetas piparkoogisöömine ja õuna koju viimine kui valguse sümboli kandmine. Vikerkaare lasteaias algas rituaal sarnaselt õpetaja eeskujuga, millele järgnes laste vaikselt ja keskendunud atmosfääris liikumine. Suuremad lapsed läksid spiraalile iseseisvalt, väiksemaid saatis õpetaja rahuliku ja hooliva kohaloluga, luues usaldusliku sideme. Küünla süütamine ja selle koos asetamine tähekesele muutsid iga lapse hetke jagatud kogemuseks. Ootamine, vaikusehetkes viibimine ja rühmakaaslastega koosolemine

aitasid lastel harjutada keskendumist ja empaatiat. Rituaali osalus ei olnud lastele pingutus, vaid loomulik viis olla osa ühisest ja tähenduslikust tegevusest.

Jõululoo tähistamisel olid lapsed mõlemas lasteaias kaasatud kogu protsessi – alates ruumi ettevalmistusest kuni lavastuse sisulise kujundamiseni. Koidutähe lasteaias kulges etendus orgaaniliselt päeva osana, kus lapsed mängisid etendust, kaunistasid rühmaruumi ja valisid rolle kohapeal. Vanemad lapsed võtsid loomulikult hooliva rolli väiksemate kõrval ning koolieelikule usaldatud Maarja roll andis lapsele erilise tähenduse kogukonnas. Vikerkaare lasteaias kujunes jõululoo lavastus välja laste ja õpetajate loovast koostööst, kus muusika, liikumine ja sümboolsed kujundid põimusid kaasavaks tervikuks. Lapsed kehastasid erinevaid rolle, mis andis neile võimaluse loovalt ja isikupäraselt panustada. Koolieelikule usaldatud küünla süütamine rõhutas samuti vastutust ja kogukondlikku usaldust. Mõlemas lasteaias oli laste kohalolu sisuline ja neile antud rollid toetasid kogemust, et nad on olulised loo kandjad.

Kolmekuningapäeva tähistamisel kujunes laste osalus sisuliseks nii sümboolsetes tegevustes kui ka sündmuse ülesehituses. Koidutähe lasteaias valisid lapsed ise rolle ja osalesid laulude saatel tähenduslikus liikumises. Vikerkaare lasteaias algas päev õpetaja jutustuse ja laste aruteluga, mis lõi avatud ja kaasava õhkkonna. Meelelised kogemused kuningate kingituste (viiruk, mürr, kuld) kaudu sidusid lapsed otseselt loo tähendustega. Ka jõulukuuse ärasaatmisel tegutseti ühiselt, mis rõhutas, et iga laps oli osa sujuvast ja koostöiselt toimivast tervikust.

3.2. Intervjuude analüüs

Intervjuude analüüsi käigus kujunesid välja neli suuremat temaatilist tuumikut: rütm ja kordused, sümbolid ja tähendused, väärtused ning kogukond. Käesolevas peatükis keskendun esimesena teemale rütm ja kordused, mis joonistus selgelt välja nii juhtide kui õpetajate kirjeldustes. Intervjuude analüüsis esitatud tsitaatide lõpus toodud nimed on pseudonüümid, tähis sulgudes (nt Anu, W2) viitab vastajale: täht tähistab lasteaeda ning number intervjuueeritava järjekorda selles asutuses. Sulgudes toodud tähised tsitaadi sees viitavad intervjuueeritavate pausidele: (.) tähistab lühikest pausi ning (2) pikemat pausi.

Rütm ja kordused

Mõlema lasteaia juhtide sõnul ei ole traditsioonid iseenesest püsivad nähtused, vaid nende kestvus ja tähendus sõltuvad inimestest, kes neid kannavad ja kujundavad. Eelkõige nähakse õpetajaid kui traditsioonide kandjaid ja edasiarendajaid – iga uus õpetaja toob kaasa oma isikliku puudutuse, mis võib väljenduda nii laulude valikus, loo jutustamise viisis kui ka üldise meeleolu loomises. Traditsioonide elujõulisus sõltub seega õpetajate pühendumusest ning nende oskusest muuta iga rituaal tähenduslikuks kogemuseks:

[...]Muidugi on meil omad traditsioonid, (2) traditsiooni teevad inimesed, traditsiooni ise ei ole olemas (.) ja need kes on, need teevad ja need kannavad. Oluline on see, et traditsioon oleks elav (.), et õpetajad kannavad seda elavana. (Liis, W5)

Ka õpetajad ise näevad end olulise rolli kandjatena, rõhutades, et jõulutradsioonid on kujunenud kindlateks ja korduvateks tegevusteks, mis on saanud loomulikuks osaks lasteaiapäeva rütmist. Need ei ole juhuslikud ega igal aastal muutuvad, vaid moodustavad aastaringi osa, mis seob kogukonda ja loob ühise pühade tähistamise kogemuse. Korduvus aitab lastel mõista aja kulgu ja pakub äratundmisrõõmu – tuttavate tegevuste sees leidub igal aastal ka midagi uut ja avastamisväärsset:

[...] iga jõuluaeg lapsed tuletavad jälle meelde, midagi on neil tuttav, midagi nad nagu avastavad uuesti, et ooo, seda ma ei teadnud. Ja järjest rohkem elavad sinna iga korraga sisse ja see ei ole laste puhul, et jälle see, vaid neil pigem on äratundmisrõõm ja turvatunne. Et nad teavad, mis hakkab toimuma. (Anu, W2)

Päeva, nädala ja aastaringi korduv rütm on oluline osa lasteaiaelust, pakkudes lastele turvatunnet ning võimalust suhestuda elu tsüklilisusega. Intervjuudes kirjeldasid õpetajad, et korduv struktuur aitab lastel orienteeruda nii igapäevastes tegevustes kui ka aastaringi sündmustes. Eriti vanemad lapsed tunnevad ära varasemast tuttavaid hetki ning osalevad neis suurema enesekindlusega, samas kui nooremad alles loovad oma esimesi kogemusi ja seoseid. Rütmilisus ei mõjuta aga üksnes lapsi – mitmed õpetajad tõid välja, et aastaringi tähistamine ja looduslike tsüklite järgimine süvendavad ka nende enda aja- ja elutunnetust. Aastarütm ei piirdu üksikute pühadega, vaid kujundab tähendusliku terviku, kus iga tähtpäev on osa laiemast, sidusast eluringist:

Adventiaja traditsioonid on tegelikult peegeldus sellest, mis toimub meil ülestõusmispühadel, nad on meil omavahel seotud. See algab Miikaeli ajaga (mihklipäevaga), omavahel on kõik seotud ja tegelikult lapsed teavad, ma arvan,

et see ühest pühast teise minek, see annab neile kindlust, et ahah maailmas on midagi, millele ma saan loota, midagi, mida ma saan oodata. (Liis, W5)

Vestlustes tuli esile, et rütmilisus ei väljendu üksnes aastaringi tasandil, vaid on sügavalt põimunud ka lasteaiia igapäevaellu. Igapäevane tegevuste rütm toetab lapse arengut, aidates kujundada sisemist rahu, järjepidevust ja keskendumisvõimet. Õpetajate sõnul aitavad seda toetada kindlad rituaalsed elemendid: küünla süütamine, palved, salmid, helid ja laulvad juhised. Need aitavad lastel häälestuda ja suunata tähelepanu. Eriti advendiajal lisandub tavapärasele rütmile eriline meeleolu, näiteks hämar küünlavalgus, teadlikult välditud elektrivalgus ja vaikus toetavad samuti rahulikumat olekut. Sellised vaiksed ja läbimõeldud hetked aitavad lastel kogeda sisemist kohalolu ning mõtestada päeva kulgu. Tegevuslaulud ja salmid tähistavad selgelt tegevuste algust ja lõppu, andes ruumi vaikuseks ja mõtiskluseks:

[...] küünal on meil koguaeg väga tähtsal kohal, küünal ja palved, on ka kellukene alati olnud, mis fookuseerib ja võtab selle ilusa tähelepanu ja mis on alati enne mingisugust juttu või arutelu või filosoferimist, see on alati mingi pillikene, see on selline mõnus koht, kust alustada. (Teele, K1)

Sarnaselt rituaalide kordamisele aitab ka ühe ja sama loo korduv kuulamine – olgu see nädala jooksul või aastast aastasse – lastel süveneda ning luua seoseid tuttava ja uue vahel. Igal nädalal keskendutakse ühele loole: seda jutustatakse igapäevaselt ning nädala lõpus järgneb dramatiseering kas õpetajate või laste poolt. Lapsed tunnevad tuttavates lugudes ära motiive, mis on varasemast meelde jäänud ja reageerivad neile äratundmisrõõmuga:

Need lapsed, kes on neid muinasjutte kuulnud mitu aastat, neil on nii heameel, ahhaa see muinasjutt, (.) ahhaa see lugu. Selle jõululooga on täpselt samamoodi, nad on ju aastaid seda mänginud. Kui tuleb jälle see aasta, ahhaa juba jõudis see aeg kätte. See aeg ongi nüüd ja praegu, ma nii ootasin seda. Et selline äratundmisrõõm. See, et kõik on juba pähe kulunud, sellist asja ei ole üldse või, et mul oleks igav, ei ole. Pigem on see, et nad võivad jutustada mulle neid muinasjutte sõna-sõnalt. Ja kui ma ühe lausega eksin, siis nad parandavad mind. (Anne, W4)

Meelelise ja kogemusliku tegevusena käsitletakse mõlemas lasteaias ka küpsetamist, mis on tähenduslik osa nädalarütmist. Õpetajate sõnul pakuvad ühised toimetused – nagu leiva ja kookide valmistamine – lastele võimalust kogeda koostööd, järjepidevust ja looduse rütmiga suhestumist. Kuigi küpsetamine ei piirdu ainult pühadeajaga, töid õpetajad esile, et jõuluperioodil lisanduvad sellele tegevusele erilised lõhnad ja maitsed, mis loovad sooja ja ootusärega atmosfääri ning toetavad pühadeaegset kohalolu:

Lasteaias on traditsioon iga reedel küpsetada ja igal kolmapäeval me küpsetame leiba ja igal reedel me küpsetame kooki lastega. See ei ole küll ainult jõuluperioodiga seotud, see on läbi aasta, aga loomulikult me püüame siis periooditi lähtuda sellest, et mis täpselt sellel hetkel saada on. Kõik need jõululõhnad ja kõike seda me püüame ka rohkem sisse tuua. (Mai, K4)

Rütmilise lasteaiaelu mõtestatus avaldub eriti selgelt pühadeperioodil, kus iga tegevus on osa suuremast, järjepidevast tervikust. Õpetajad rõhutasid, et kogu pühadeperiood on üles ehitatud loogilisele ja tunnetuslikule järgnevusele: adventispiraali algus häälestab kogu perioodi, jõululugu toob kaasa keskse elamuse ning kolmekuningapäev seob tähenduslikult kokku jõululoo jätkumise. Selline terviklik rütm loob lastele stabiilsust, sügavat mõistmist ja sisemist kasvu. Tunnetuslikult rikastatud õpikeskkond, kus tähendusi vahendatakse meelte kaudu, võimaldab kogeda pühaduse meeoleu, aja kulgemist ja väärtuste omaksvõttu. Nõnda kujuneb lastes mõtteline struktuur, mis toetab nende inimeseks kasvamist – iga osa selles rütmis kannab oma rolli ja mitte ükski peatükk ei ole üleliigne:

Et selles aastaringis oleks siis neid kõiki erinevaid meeoleusid. Võib olla see jõuluaeg on just selline hingestatud, pühalikkuse meeoleu. (.) Võib olla ta toob lapses lihtsamini esile, just ma mõtlen see küünlavalgus ja pime ruum, need laulud, seda pühalikkuse või pidulikkuse tunnet. Võib olla kõige lihtsamini, tänu nendele rituaalidele, mis me teeme. Seal ei ole vaja palju sõnu. (Tiiu, K5)

Intervjuude põhjal ilmnes, et jõulutraditsioonide korduvus ja järjepidevus aitavad õpetajate hinnangul lastel kogeda turvatunnet ja kuuluvustunnet, mis toetab nende emotsionaalset arengut. Õpetajate arvates aitavad korduvad jõulutraditsioonid võtta aja maha, luua tähendust pere ja kogukonna sees ning kasvatada lapses rahu- ja kindlustunnet. See on võimalus märgata ilu, olla koos ning mõista, et väärtused kanduvad edasi läbi ühiste rituaalide:

Traditsioone, kõige otsesemas mõttes. Proovida (.) võib olla mitte selle kiirustava maailmaga kaasa minna, et võtta nagu aeg maha ja olla oma perega koos. Võtta midagi toredat ette. (.) Märgata teisi inimesi enda kõrval, sellist (.) hoitud koosolemist, (.) natuke mingit sügavat tähendust. Sellist ilu märkamist ja (.) pigem rahu leidmist, ka kindlustunnet läbi nende säilivate traditsioonide. (Eva, W3)

Sümbolid ja tähendused

Kui aastaringi pühadus peegeldub lasteaias eelkõige läbi tegevuste rütmilise kordumise, siis nende tegevuste sügavama tähenduse loob sageli just sümboolika – kujundid, materjalid ja meelelised kogemused, mille kaudu laps saab tajuda nähtamatut. Sümbolid

ei kannu üksnes esteetilist väärtust, vaid toimivad vahenditena, mis loovad sideme nähtava ja nähtamatu maailma vahel.

Advendispiraal on üks neist rituaalidest, kus liikumine, valgus ja looduslikud materjalid põimuvad vaikuse ja keskendumisega sümboliks, mis avab lastele pimedal ajal võimaluse kogeda rahu, ootust ja sisemist valgust. Intervjuudes tõid õpetajad esile, et spiraali läbimine ning valguse toomine selle keskelt sümboliseerib midagi, mida laps saab endaga kaasa võtta – see ei ole pelgalt tegevus, vaid kogemus, mis aitab tal mõtestada nii loodust, aastaringi kui ka iseennast.

Õun, küünal, täheke ja kuuseoksad loovad koos kujundi, mis seob lapse ümbrusega ja toetab teda sisemise selguse ja rahu leidmisel:

Advendingis on see, et nad toovad sealt keskelt valguse, et siis see valgus jõuab iga inimese (naeratab), lapse enda südamesse ja endasse. Nii öelda, et me toome sellele pimedale ajale selle valguse. (.) siis seal õuna all on veel tähekesed meil, nii öelda, täht, see särav täht (naeratab), on käinud ka meil sellest jõululoost ilusasti läbi, mida märgati ja mille poole pöörduti. (Teele, K1)

Õpetajate sõnul avaldub adventispiraalis iga lapse isikupära ja emotsionaalne küpsus – mõni alustab oma teekonda suure julgusega, teine aga ettevaatlikumalt või täiskasvanu toel. Just korduv osalus võimaldab märgata laste sisemist arengut: kuidas muutub lapse hoiak, liikumine ja oskus keskenduda. Rituaali ajal valitsev vaikus, kuuselõhn ja küünlavalgus loovad erilise atmosfääri, mis toetab hetkes olemist ning avab õpetajale võimaluse mõista lapse individuaalsust:

Mulle väga meeldis, kuidas meie juhataja mainis seda, et selle ringi kaudu tuleb lapse iseloom kõige rohkem välja. Et millise julgusega ta läheb sinna ringi või mitte julgusega. Siis sa tead, et sul üks laps, kes tegelikult väga pelgab üldse asju, küsida midagi ja sa vaatad, et tal ongi pisarad silmas ja mida ta tegema peab. Teine läheb suure julgusega, kes on ise kolmeaastane, et hoia ja keela. See on tore, et näha milline ma siis olen, kui ma kõnnin ja teen midagi ja keegi ei ütle mulle, et kuidas ma pean istuma ja astuma. Siis tulebki see minu iseloom välja või minu olek. (Kai, K3)

Advendispiraali läbiviimine ei ole õpetajate jaoks pelgalt rituaali korraldamine, vaid ka isiklikult tähenduslik ja sügavalt emotsionaalne kogemus. Intervjuudes kirjeldati, kuidas see hetk võimaldab peatuda, luua sügavam kontakt nii laste kui ka iseendaga ning kogeda vaikust ja pühalikkust. Spiraali vaikus ja küünlavalguses peitub õpetajate sõnul midagi müstilist – kogemus, mis pakub neile endile sisemist rahu ja keskendumist. Kuigi palju panustatakse ruumi ja meeleolu loomisesse, võib sündmus ise mööduda kiiresti, jättes

tunde, et tahaks veel hetkeks jääda küünlavalgele ja vaikusele. Igal aastal elustub selles hetkes midagi puudutavat ja sügavalt kandvat:

Advendispiraal, et see on asi mida ma tean, et ootan seda igal aastal aga kui ma olen selle läbinud, siis pärast seda mul on alati nii tugev tunne sees ja ma tunnen lihtsalt, et just seda oligi vaja. Et see kuidagi jõuab nii sügavale sisse igal aastal. Ma kuidagi ei oska oodata ühelgi aastal, et see kuidagi uuesti mõjub, ma olen väga tänulik, et see toimub. (Teele, K1)

Mõlemas lasteaias on **aastaaegade laud** oluline rütmi kandev sümbol, mis vahendab looduse muutumist, rahvakalendri tähtpäevi ja pühade tähistamist. See ei ole pelgalt ruumikaunistus, vaid tähenduslik paik rühmaruumis, kus looduslikest materjalidest – puuokstest, kividest, taimedest ja käsitöösemetest – kujuneb maastik, mis muutub koos aastaringiga. Advendiajal muutub laud muinasjutuliseks elavaks sümboliks, mille kujundus rikastub igal nädalal: esmalt kivimid ja mineraalid, seejärel taimed ja loomad ning lõpuks Maarja, Joosep ja söim. Jõuluvaheaja järel lisanduvad kolm kuningat, kes on teel Jeesuslapse juurde ja aardekirst:

Aastaaegade laud on sümboleid täis, jõuluajal on Maarja ja Joosepi teekond. Kolmekuningapäeval on kuningad ja aardekirst. Me proovime seda tervikut hoida, et meil on silme ees, mis meil nagu toimuma hakkab, luua seda mõnusat rütmi, sa tead, mis on ootuspärane, järjest hakkame jõudma. Et selline hea tunne oleks, turvaline tunne lapsel ka, et ma tean, mis toimuma nüüd hakkab, ma juba arvan ära, et mis seal saab. (Kai, K3)

Aastaaegade laual aset leidvad tegevused ei piirdu aga ainult vaatlemisega – advendiajal täieneb see igal hommikul ka laste endi osalusel. Intervjuudest selgub, et mõlemas lasteaias kuulub jõuluaja juurde igapäevane tähekeste rituaal, kus sinine kangas muutub sümboolselt taevatrepiks, millele iga päev lisandub uus täht. See kujundlik ja korduv tegevus aitab lastel tajuda aja kulgemist ja pühade lähenemist, luues visuaalse ja meelelise kogemuse, mis on täis rõõmu, osalust ja ootusärevust. Õpetaja isiklik lähenemine ja loominguline viis rituaali edasi anda muudab iga hommikuse tähe hetke lapse jaoks eriliseks ja meeldejäävaks:

Iga päev üks laps paneb kangale ühe tähekese ja suur jõulutäht on seal kõrgel üleval, siis sinna taevasse tuleb hästi palju, 24 tähte [...] See on nagu selline müstika, et mina võtan karbist tähekese ja leian sealt lapse nime. Ja lapsed alati küsivad, kust sa tead, mis nimi seal on. See on siis oma looming jälle kasvatajal: "Võlukirjaga, mida keegi näeb. Kui sa suureks saad, siis sina näed ka!" Kuidas sa seda muinasjuttu edasi annad. Nad rõõmuga alati ootavad seda tähe panekut. (Karin, W1)

Lisaks visuaalsetele kujunditele ja looduse sümbolitele kuulub kristlikus lasteaias jõuluaja tähendusloome hulka puidust **püha perekond** – nukud, mis ei ole mõeldud ainult vaatamiseks, vaid on loomulik osa laste igapäevasest mängumaailmast. Õpetajate sõnul toetab nendega mängimine lapse loovust ja loob isikliku sideme jõululooga, võimaldades tal tuttavat lugu läbi mängu tähenduslikult kogeda ja sellesse suhestuda:

Meil on puust püha perekond, mille lugusid me oleme lastele teinud ja lapsed saavad neid imetleda ja ka neid enda etendustesse võtta. Et nad teavad seda lugu hästi, et olla lähedasemas kontaktis. Et mitte tunda, et nad peavad eemalt niimoodi kuskilt ainult vaatama, et julgevad ikka võtta mängu ja puudutada. (Mai, K4)

Sellised kogemuslikud kujundid, mida lapsed saavad oma igapäevases mängus kasutada ja mille kaudu nad saavad lugu edasi jutustada, loovad silla meelelise kogemuse ja tähenduse vahel. Sellest osalusest kasvab välja jõluaegne rütm, mis algab adventispiraaliga, kannab edasi **jõululoo** sõnumit ning kulmineerub **kolmekuningapäevaga**. Päevadesse põimuvad laulud, liikumine ja loost inspireeritud tegevused aitavad lastel jõululoo tähendusega tuttavaks saada. Intervjuudes selgitasid kristliku lasteaiaõpetajad, et Jeesuslapse sünni sel aastal jõululoos ei kujutatud, kuna see sündmus jäi teadlikult perekondlikuks tähistamiseks jõuluõhtul. Lisaks kirjeldati, kuidas kolmekuningapäeva lavastus on laste jaoks kaasahaarav – sellele lisatakse kujundlike detaile, mis aitavad loo atmosfääri veelgi paremini esile tuua:

Kolmekuningapäeval, see on selline waldorfist tulnud lugu. Kus siis lapsed saavad ise olla Maarja ja Joosep ja kuningad. Ja natuke on lisatud sinna, et oleks põnevam sellist udu ja muud, lastele see väga meeldib. (Kerli, K2)

Jõuluaja tegevustes nähtav tähenduslikkus ei sünni üksnes läbi rollide ja osaluse, vaid ka nende sümbolite kaudu, mida ei õpetata, vaid kogetakse. Lasteaegades ei selgitata jõulutraditsioonides kasutatavate sümbolite tähendust otsesõnu – need vahenduvad vahetu kogemuse kaudu. Nii kristlikus kui ka waldorflasteaias toetub tähendus rituaali korduvusele, ruumi atmosfäärile, meeleolule, lauludele ja täiskasvanu eeskujule. Õpetajate sõnul jäävad sümbolid laste teadvusse pigem muinasjutuliste- ja mälopiltidena, mitte kindlate sõnaliste seletustena:

Nad võtavad selle meie hoiakute või eeskuju pealt kuidagi lihtsalt omaks, et nii on. Et nüüd me teeme nii, et ma tean, et see adventispiraal tähendab seda, et ma nüüd ise lähen, et mul on see oma õun ja küünal, et pärast ma saan selle endale koju. (Eva, W3)

Kui laps tunneb sümboli vastu huvi, saab kogemusest alguse ühine arutelu. Mõnikord viib lihtne küsimus või hetk sügavamale mõistmiseni. Kristlikus lasteaias kirjeldasid õpetajad, kuidas ühest lõhnast, etendusest või lapse tähelepanekust võib kasvada vestlus, mida nad nimetavad lastega filosoferimiseks, kus õpetaja ei anna vastuseid, vaid suunab uurima ja mõtlema koos lapsega:

Sellel nädalal kui oli kolmekuningapäev, me harjutasime etendust ja siis oli rohkem seletust, lõhnade tundmine ja mis see tähendas. Seal me natukene haakisime edasi järgmisi nädala teemasid, et kuidas üldse kolm tarka pidid ikka targad olema, mis teadusi nad oskasid. Seal me haakisime, oot-oot, et mis teadust me teame ja mida me maailmast üldse tahame teada. See oli selline rohkem nagu arutelu püstitav. (Kai, K3)

Väärtused

Õpetajate hinnangul on ühiskonnas tunda, et pühade sisemine tähendus on taandumas ning selle asemel domineerivad tarbimisest kantud harjumused. Lasteaias nähakse võimalust tasakaalu taastamiseks – õpetajad panustavad teadlikult sellesse, et säilitada pühade väärtuspõhine sisu. Intervjuudest ilmnes, et lasteaia kaudu kujunenud tähenduslikud rituaalid ei jää vaid rühmaruumi seinte vahele – lapsed viivad neid sageli kodudesse, kus need saavad algatada sisukaid hetki ja arutelusid ka pereringis:

Kõik pühad on muutunud, kes rohkem ostab, kellel on ilusam kampsun, kes saab parema videomängu. Jõulud kui sellised on kadunud või kadumas. Siis ma arvan, et meie kasvatajad teevad selle nimel tööd, et need pühad nagu oleksid ja läbi lasteaia on võimalik mõjutada kodusid. Ma tean, et vanemad on öelnud, et lapsed nõuavad kodus ka küünla põlema panemist, mis mõttes me hakkame nüüd sööma ilma küünlata, et kus teie kombes on. Ma arvan, et see mõjutab meid inimesena, ühele läheb see sisse ja teisele mitte. (Liis, W5)

Sarnast mõju avaldavad ka lood ja väärtused, mida õpetajad lastega jagavad. Õpetajate kogemuse põhjal viivad lapsed oma uudishimu ja rühmas kogetud mõtted sageli kodudesse, kus need arenevad edasi isiklikeks ja peres jagatud aruteludeks. Kõige tähenduslikumad seosed sünnivad siis, kui lood on kantud õpetaja siirusest ja sisemisest veendumusest – kui räägitav kõnetab ka teda ennast. Nii muutuvad lasteaia väärtused loomulikuks osaks lapse maailmatunnetusest, mis ulatub rühmaruumist kaugemale:

[...] me võtsime lood laste Piiblist. Seal on kala lugu ja laps hakkas mõtlema, et kuidas ta ikka sinna kala kõhtu sai ja mis väärtused seal olid. Ja siis ta uuris ja uuris terve nädal otsa. Läks koju ja rääkis seda vanematele ja vanematega koos hakkasid uurima. Nad ise viivad koju meie lood. (Mai, K4)

Intervjuudest selgus, et jõuluajal ei ole lasteaedades kingitustel keskset rolli ning laste seas ei teki küsimusi nende puudumise kohta. See viitab muutustele laste hoiakutes – jõuluaja olulisus ei seisne mitte esemetes, vaid kogemuses, koosolemises ja sümbolises tähenduses. Õpetajad tõid esile, et lasteaia vaikses rütmis ja ühiselt loodud hetkedest osasaamises kogevad lapsed midagi erilist ja meelde jäävat. Selle asemel, et keskenduda välisele, toetavad mõlemad lasteaia teadlikult sisemise ootuse, tähelepanu ja jagamise väärtusi. Kristlikus lasteaias ei ole jõulude tähistamisel esiplaanil päkapikud ega jõuluvana, vaid ootuseajaga seotud kogukondlikud tegevused. Advendiperioodil liigub perest perre väike mehike nimega Nisse, kelle tembud jäädvustatakse koos peredega vihikusse. Järgmisel päeval jagatakse neid kogemusi lasteaias, mis loob rõõmsa ja ühendava meeleolu. Nisse tegelaskuju ja temaga seotud traditsioon jõudis lasteaeda umbes kümme aastat tagasi, kui mõned pered külastasid Taani waldorflasteaeda ja lapsed võtsid ta sealt kaasa:

Meil rühmas käib üks mehike Nisse, kes siis detsembrikuu jooksul käib peredes. Ja ta on selline tembutaja, et kui ta perre läheb, siis igasuguseid asju seal juhtub. Ja siis on üks vihik tal kaasas ja lapsevanemad siis märgivad üles, kõik need vembud. Ja siis meie järgmisel päeval koos lastega vaatame, mis tembutamine kusagil toimus. See on nagu hästi tore ja vahva, see liidab rühma. Kõik koos tehtud tegevused on laste jaoks sellised, mis liidavad. (Kerli, K2)

Ka waldorflasteaias ei ole rõhk päkapikkudel või jõuluvanal, vaid looduse rütmil ja meelelise kogemuse kujundamisel. Aastaaegade laua alla on loodud juuremehikesi kujutav kääbuste maailm, mille kaudu avaneb lastele nähtamatu talvine elu. Nii kujuneb ootuse aeg märkamise, kannatlikkuse ja seotuse ajaks:

Meil on juuremehikesed ja meil on lugusid nendest. Kuidas nad valmistavad maa sees ette tärkavaks kevadeks juuri, hoiavad seal valgust. Pigem vahel me püüame sellele kuidagi tähelepanu juhtida. Ongi aastaaegade laua all on mingid oksad ja kääbikud [...] Kui sa oled kannatlik ja kui sa oled tähelepanelik ümbritseva suhtes, siis sa saad ka vastused ja oled kuidagi avatud, läbi selliste lugude. (Eva, W3)

Kristlikus lasteaias on jõulupidu aasta üks tähenduslikumaid sündmusi, mis ühendab kogu kogukonna – lapsed, vanemad ja õpetajad. See ei ole pelgalt esinemine, vaid ühine kogemus, mis kasvab välja rahulikult kulgevast ettevalmistusajast. Pühade meeleolu kujundatakse teadlikult, pakkudes lastele ja nende peredele võimalust hetkeks peatuda, eemalduda argipäeva saginast ja kogeda koos rahulikumat ja sügavamat jõulumeeleolu:

Meil on alati vanematega pidu, et just pakkuda ka vanematele seda teistmoodi meeleolu, et kui ta astub sellesse rühma sisse, sellele peole ja meeleolule, sellisest kaubanduskeskuste mürast ja kärast ja sellest välja. Pigem tahame vanematele seda pakkuda ka. (Tiiu, K5)

Kingitustel on sümbolne väärtus – need kätkevad endas hoolimist, aega ja isiklikku panust. Waldorflasteaias mõistetakse tähenduslikku kogemust kui lapsele antavat kingitust. Sarnast hoiakut võib märgata ka kristlikus lasteaias, kus lapsevanemad valmistavad jõuluajal kingituse ise. Tegemist ei ole pelgalt meisterdamisega, vaid armastuse ja osaduse märgiga, mille kaudu tekib kingitusele isiklik tähendus. Selleks, et kõik vanemad tunneksid end osalejatena, kujundavad õpetajad toetava ja turvalise keskkonna:

[...] see on nii mõnus koos nokitsemine. Mõni kord aastas ainult õmblebki. Ja mõned isad on nii vaprad, tulevad ja õmblevad. Mitte ainult isad, ei ole vahet, kumb, kas ema või isa teeb. Kõik said hakkama. Piisavalt keerulist ei tee, et oleks mõistlik pingutus. Selle mõtte taga on ka see, et kui see on lapsevanemate enda tehtud, ka tema hoiab seda rohkem seda asja, samas oma armastus läheb sinna. (Kai, K3)

Sellised hetked, kus vanem saab midagi oma kätega lapsele kinkida, väljendavad ühtaegu nii hoolivust kui kuuluvust. Ent veelgi enam – need hetked on osa laiemast kasvatuslikust raamistikust, kus jõuluaja tähendus ei piirdu üksnes kingitustega, vaid avab ukse sügavamale väärtusruumile, mis toetub kultuurilisele ja maailmavaatelisele pärandile. Jõulutraditsioonide tähistamine mõlemas lasteaias ei ole pelgalt korduvate tegevuste järgimine, vaid sisuliselt tähenduslik protsess, mis aitab lapsel suhestuda oma kultuurilise taustaga ning mõista elu rütmilist kulgu. Waldorflasteaia juhataja rõhutas, et tähtpäevade tähistamine lähtub kultuurilisest keskkonnast ning õpetaja enda sisemisest hoiakust:

[...] Põhiline on see, et maailmas on midagi veel peale sinu, mis sind nagu hoiab ja millest lähtud, et kes sind toetab. See on nagu põhiidee [...] Õppekava põhinebki ju väga selle piirkonna kultuuriloole. Inimene käib ju läbi selle uuesti, kuidas maailm on sündinud [...] Mis on sellele kultuurile omased ehk siis me kanname Eesti kultuuri siin täitsa teadlikult. On Miikaeli aeg, tegelikult see on meie mihkclipäev, me toome selle siia juurde, pimeduse valguse võitlus, see on põhi aga me ehitame sinna juurde, et siis on need kartulivõtmised. Üks peab surema selleks, et teine saaks elada ju. See on kõik seesama, me lastele selliselt seda ei räägi, aga kui õpetaja endas seda kannab, siis tegelikult see peegeldub lastele. (Liis, W5)

Sarnaselt rõhutas ka kristliku lasteaia juhataja õpetaja rolli ja sisemaailma tähtsust – just õpetaja hoiak ja valitud lood kujundavad atmosfääri, kus lapsel on võimalik jõulude

tähendusest sügavamalt osa saada. Hämar ja rahulik jõuluaeg loob sobiva pinnase lugudele, mis aitavad lapsel süveneda ning mõista iseennast ja ümbritsevat maailma:

Üks suuremaid pühasid ülestõusmispühade kõrval. Ja ilus aeg, pime aeg, selline küünlavalgel aeg ja selline lugude aeg ka, kus me saame väga palju rääkida selliseid hingehariduslikke või teistmoodi lugusid, mis võib olla ma ei tea maikuus päiksega nagu ei taha, pigem tahaks metsa matkama minna kuskile loodusesse. Need on sellised hubased mõnusad õhtud, hämaras, kus on neid lugude rääkimisi [...]. (Tiiu, K5)

Jõuluaeg ei tähenda lasteaias üksnes rahu ja vaikuse kogemist, vaid avab ruumi ka aktiivseteks ja loovateks tegevusteks. Intervjuudes rõhutati, et jõulutradsioonidega seotud tegevused arendavad lisaks väärtustele ja loovusele ka erinevaid osaoskusi, mis toetavad lapse arengut terviklikult. Näiteks etenduste ettevalmistus ja läbiviimine aitavad lastel arendada esinemisjulgust, eneseväljendust, kuulamisoskust ja koostöövalmidust. Samal ajal tutvuvad lapsed süvitsi jõululoo tegelaste ning Jeesuse sünnilooga, õppides seda läbi mängu ja osaluse tähenduslikult mõtestama:

Advendiaeg on selline ootuseaeg, endasse süvenemise aeg, siin on niipalju osaoskusi, mida tahaks lahti võib olla seletada: muidugi see etendus, ettevalmistus, lauluoskus, esinemisjulgus, sa oskad välja öelda, sa oskad kuulatava häälega, nii palju osaoskusi on, mis seal juures on. Suurem tähendus on, et saab tuttavaks selle jõululooga, tegelastega ja Jeesuse sünnilooga. Oskad läbi mängida, rõõmu tunda sellest. (Kai, K3)

Laste igapäevased tegevused, eriti mängud ja etendused, peegeldavad advendi- ja jõuluaja traditsioonidest ja rituaalidest kantud väärtusi: hoolivus, empaatia, tänulikkus ja jagamine. Intervjuudes rõhutati, et õpetajad peavad oluliseks, et lapsed õpiksid märkama väikseid asju enda ümber, kogeksid sisemist soojust ja mõistaksid, et nad on osa ühisest kogukonnast. Väärtused kanduvad edasi nii igapäevastest salmidest kui ka ühistegevustest – näiteks etenduste kaudu, kus lapsed saavad väljendada oma mõtteid ja tundeid ning luua lugusid, milles põimuvad ka kristlikud väärtused. Õpetajate sõnul ei seisne jagamine vaid asjades, vaid ka tunnete ja elamuste jagamises, mis aitab luua laste vahel sidet ja toetab nende väärtusmaailma kujunemist:

Seda tahakski, et nad oleksid enda sees tänulikud. Et nad oskaksid, hinnata väikeseid asju enda ümber. See soojus, mis tuleb seest, see lahkus ja kõik need on nii öelda lihtsad märksõnad, aga nii olulised väärtused, mida me tahame edasi anda, ma arvan, et sellel perioodil see tulebki eriti mõnusasti esile. Et see, et me oleme üks perekond ja me oleme omavahel sõbrad ja see tuleb meil ka igapäevastest salmidest ja tegevustest välja. Ja et ma kuidagi tahaksin, et nemad

tunneksid ka, et nad on osa, millestki, suurest ja et meil on pisikesed imed. (Teele, K1)

Lisaks laste arengule peegeldub jõulutradsioonide tähendus ka õpetajate endi kogemustes. Võrdluses varasemate kogemustega rõhutati teadlikult kujundatud keskkonna, väärtuspõhise tegutsemise ja meelte kaudu tajutava atmosfääri tähtsust – need annavad igapäevasele tööle sisemise suuna ja rahu, mis aitab õpetajatel püsida keskendununa ning vähendab vajadust pidevalt tõestada või uudsust otsida. Tajutav stabiilsus peegeldub õpetajate hinnangul ka laste käitumises, kuna lapsed tunnetavad täiskasvanute sisemist tasakaalu ja kindlust:

See ongi see, et endal on ka turvaline. Ma ei pea mõtlema mingisugust tsirkust välja, et mida sel aastal teha või mida vanematele näidata, et mis vanemad arvavad. Meil on nagu oma majakas, me teame mille järgi me joondume ja see annab endale turvatunde ja rahu. Ilmselt lapsed tajuvad seda ka meie pealt. Mul on ka võrdlusmoment tavalasteaiast, kus sa mõtled, mis etendust me teeme ja see pole üldse jõulusõnumiga seotud. See meeletu õppimine ja tõestamise vajadus, et vanemad tulevad ja vaatavad. See kõik häirib ja viib õpetajad segadusse, teeb nad närviliseks ja lapsed tajuvad seda ka. (Anu, W2)

Sama tasakaalu ja turvatunnet, mida õpetajad ise kogevad, tajuvad õpetajate hinnangul ka pered. Mõlemas lasteaias peetakse varases eas väärtuskasvatust oluliseks, kuna just eelkoolieas kujunevad sisemised hoiakud ja suunad, mis mõjutavad lapse maailmatunnetust ja suhteid teistega. Seetõttu pööratakse jõuluperioodil teadlikku tähelepanu selliste väärtuste edasiandmisele nagu austus, hoolimine ja tänulikkus. Õpetajate sõnul ei ole peredes tekkinud vastuseisu, sest fookuses on üldinimlikud väärtused, mis kõnetavad sõltumata maailmavaatest. Intervjuudes rõhutati, et jõulude tähistamine on osa laiemast väärtusruumist, mis toetab kogukondlikku kuuluvustunnet ja emotsionaalset turvalisust. Õpetajate töid välja, et pered tunnevad, sõltumata oma maailmavaatest, et lasteaias valitseb ühtne, soe ja toetav õhkkond, kus koostöö ja tähenduslikud traditsioonid loovad rahuliku ja turvalise kasvukeskkonna – just sellist, mida pered oma lapsele soovivad. Koostöös laste, õpetajate ja vanematega kujuneb keskkond, kus erinevusi aktsepteeritakse ning iga laps ja pere saab tunda, et nad on siia oodatud – just sellisena, nagu nad on:

[...]Me saame tõsta kõik need väärtused tänapäeva ümber. Need on ju need asjad, mis me tegelikult soovime, et meie laps samamoodi omandaks need väärtused. Siis ei ole selles küsimust, kui sa ise selle tausta lahti mõtestad. Ilmselt siis me oleme suutnud ka siia maani ka objektiivselt ja adekvaatselt vastata vanematele. Ei ole

küll trastilisi äärmuseid olnud, et ei mulle üldse ei sobi. Võetakse koos waldorfpedagoogikaga vastu. (Eva, W3)

Kogukond

Koostööst ja jagatud väärtustest kasvab kogukond, kus iga lapse heaolu nähakse ühise hoolimise ja toetuse kaudu. Just jõuluajal avaldub see kogukondlik mõõde eriti selgelt – nii ruumis, mille õpetajad loovad lapsele, kui ka täiskasvanute osaluses ja hoiakutes. Intervjuudes rõhutasid õpetajad, et tänapäeva lapsed elavad maailmas, kus jõuluootus võib taanduda päkapikkudele ja kingitustele. Lasteaias püütakse sellele tasakaaluks luua rahulik ja kindla rütmiga keskkond, kus lapsel on võimalus kogeda vaikust, pidulikkust ja sisemist ootust, mis annavad pühadele sügavama tähenduse. Tähistamise fookus on suunatud lapse kogemusele, mitte täiskasvanu ootustele. Nii õpivad lapsed väärtustama mitte asju, vaid inimesi ja hetki, mida koos jagatakse:

Tavalasteaias on jõuluvana ja päkapikud, suur tants ja trall. Siin on nagu hoopis teine, et see läheb kuidagi väga sellises rahulikus, pidulikus, olulises tundes läbi terve selle jõuluaja. Et sul on koguaeg selline hea tunne sees, et midagi sellist olulist on juhtumas, sa ootad seda ja lastes on täpselt samamoodi. Kui tavalasteaias lapsed ootavad jõuluvana ja möllu, siis siin on see palju rahulikum, laste jaoks ka. (Anne, W4)

Jõuluaja tähenduslikkus ei sünni üksnes õpetajate loodud keskkonnast, vaid ka lapse enda sisemisest kogemusest ja loovast eneseväljendusest. Intervjuudest ilmnes, et lapsed ei väljenda jõulude tähendust enamasti sõnades, vaid eelkõige vaba mängu kaudu. Rollimängudes elavad nad kogetud hetked läbi ning loovad nendega isikliku sideme. Mängus kasutatavad esemed, nagu keebid ja kroonid, saavad tähenduse just kindlate sündmuste kontekstis – näiteks jõululoo või kolmekuningapäeva eel elustuvad kuningate ja teiste tegelaste rollid. Õpetajate hinnangul aitab selline vahetu ja loomulik tähenduse loomine lastel jõulutradsioonide mõtet sügavamalt mõista:

[...] meil on rollimängud ja etendused on väga olulisel kohal, meil on ka keebid ja kroonid, mida nad iga päev kasutavad, läbi nende tegevuste kajastub see kõige rohkem. Et kuidas nad toovad seda sama lugu, mida me oleme teinud, toovad enda mängudesse ja mõtestavad seda enda jaoks uuesti läbi. Ja see on kuidagi nii loomulik neile. (Teele, K1)

Koolieelikute kandvad rollid annavad lapsele kogemuse, et ta on oluline osa kogukonnast, eeskujuks noorematele ning valmis astuma kooliteele. Intervjuude põhjal toimub rollide

jaotamine läbimõeldult ja lapsekesksel põhimõtetel, arvestades laste vanust, valmisolekut ja eelistusi. Kuigi kõik saavad osaleda, on just koolieelikute viimane lasteaia-aasta aeg, mil neil avaneb võimalus kehastada sümboolseid ja tähenduslikke rolle. Õpetajate sõnul on oluline mitte ainult etenduse tulemus, vaid ka protsess, mille käigus lapsed õpivad arvestama kaaslastega, tegema koostööd ning leidma ühiselt kokkuleppeid. Rollide valik toimub sageli laste omavahelise kokkuleppe või looisimise kaudu, kus suuremad toetavad väiksemaid ja tunnevad rõõmu ka teiste edust:

[...]me oleme õelnud, et las alguses proovivad suuremad. Aga siis, kui tuleb see väike, et ma tahan olla, siis muidugi ta saabki olla (naerab). See on nii vahva. Samas on see, et teised toetavad ka, et kui väiksemad tahavad olla, siis nad toetavad neid nendes rollides. Seda on hea näha, et sealt igalt poolt tuleb see, et oled abivalmis. (Anne, W4)

Kogukondliku tunnetuse kujunemine ei piirdu üksnes laste omavahelise toetusega – sama kehtib ka vanemate kohta. Intervjuudes rõhutati, et lapsevanemad tunnevad end lasteaia igapäevaeluga tihedalt seotuna ning soovivad aktiivselt panustada, kui neile selleks usaldus ja võimalus antakse. Vanemate toetus avaldub nii praktilises abis – näiteks kuuse või adventispiraali jaoks okste toomises, üllatuskottide täitmisel või väljasõitude korraldamises – kui ka sügavamal tasandil, kus lapse heaolu nähakse ühise hoolimise ja vastutusega. Usalduslikku koostööd toetavad ka regulaarsed vanemate õhtud, mis ei piirdu vaid praktiliste teemadega, vaid loovad ruumi väärtuste ja kasvatuspõhimõtete jagamiseks. Vanematel on võimalus mõista õpetajate valikute tähendust ja osaleda kogemuslikes tegevustes, mida ka lapsed lasteaias läbi teevad. Nii kujuneb vastastikune usaldus ja jagatud väärtusruum, mis tugevdab kogukonnatunnet:

Vanemate õhtu on tihti see, kus me põhjendame, miks me mingeid asju teeme lastega. Näiteks kui maalime vanemate õhtul, siis me räägime ka sellest kunsti poolest, lapse arengust, miks me just niimoodi maalime, mida see lapsele annab ja vanemad saavad ka ise kogeda seda. See kõik mis me teeme, peaks siis kajastuma ka lastevanemate õhtul, põhjendustena miks me nii teeme ja advendiaeg samamoodi. (Tiiu, K5)

Waldorflasteaias on viimastel aastatel kujunenud uus jõuluaja traditsioon, kus kingituste asemel väärtustatakse perega koos olemist ja jagatud elamusi. Intervjuudes rõhutati, et kaubanduse ja asjade ülekülluse kõrval püütakse teadlikult luua lihtsaid, ent sügavalt puudutavaid hetki, mis jäävad lapsele tähenduslikena meelde ja tugevdavad kogukonda. Koostöös lapsevanematega korraldatakse näiteks ühiseid väljasõite loodusesse, kus lapsed saavad loomi paitada ja täiskasvanud omavahel aega veeta. Sellised jagatud

kogemused kujundavad lastes hoolivat ja loodusega suhestuvat hoiakut ning loovad rõõmsa ja ühendava keskkonna. Õpetajate sõnul on just need hetked kõige väärtuslikumad jõulukingitused:

Meil on nüüd kaks aastat järjest olnud jõuluväljasõit vanematega. Sel aastal näiteks käisime paitamas loomi ühes talus, saime loomi paitada, kõikide pereliikmetega. Võtsime leiba loomadele kaasa, lastele oli see julgustükk leiba hobusele käe pealt anda või ponile. Seal olid ka suured veised, et üleüldse neile natukene ligemale minna ja vaadata. Seal oli veel loomakesi. Vanemad said grillida, juttu ajada. (Karin, W1)

Kogukonnatunnetust toetab ka mõlemas lasteaias kujundatav avatus erinevatele maailmavaadetele. Esikohale seatakse mitte religioosne kuuluvus, vaid jõulutraditsioonide kaudu vahendatavad väärtused, mis kõnetavad ka neid peresid, kellel puudub kristlik taust. Lood ja sümbolid ei toimi üksnes usulisel tasandil, vaid avavad ruumi isiklikeks seosteks ja sisemiseks tundmuseks. Õpetajate sõnul on pered seda väärtuspõhist lähenemist hästi vastu võtnud ning kogenud, et tähenduslikud hetked puudutavad lisaks lastele ka vanemaid endid:

Ka erinevate kristlike pühade puhul, on hea, et need vanemad näevad. Näiteks, kui ma teen mingit lugu, et mida see tähendab ja mulle ei ole tulnud tagasisidet, et see on kuidagi liiga palju või liiga vähe kristluse mõttes. Siiamaani ka need pered, kes on tulnud täiesti ilma kristliku taustata ja mõnest teisest lasteaiast on ikkagi öelnud, et see, mida me teeme, on väga ilus ja hingeläinud ja mõni isa isegi on pisarakesegi poetand. (Tiiu, K5)

Sarnast lähenemist tõid esile ka waldorflasteaia õpetajad, kelle sõnul ei ole vanemate poolt tekkinud vastuseisu, kuna keskmes on väärtused, mis on olulised igas peres – sõltumata usulistest veendumustest. Perede jaoks muutuvad sümbolid ja traditsioonid tähenduslikuks siis, kui õpetaja oskab neid avada ajakohasel viisil ning seostada lapse arengu ja igapäevaeluga.

Lisaks õpetajate, laste ja vanemate ühisele panusele kujundavad kogukonnatunnetust ka välised tegurid. Intervjuudest ilmnes, et Covid-19 pandeemia tõi kaasa mitmeid kohandusi lasteaedade jõulutraditsioonides. Paljud varasemalt suurejoonelised ja kogukonnakesksed sündmused, näiteks adventispiraal, toimusid piirangute tõttu väiksemas mahus ja vaid lasteaia siseselt. Kuigi esmapilgul võis see tunduda piiranguna, tõid õpetajad välja ka positiivseid mõjusid: intiimsem ja tuttav keskkond võimaldas lastel end turvalisemalt tunda ning tegevustes sisulisemalt osaleda.

4. Arutelu

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada kahe eralasteaia jõuluaja traditsioonid, mis on nende sarnasused ja erinevused ning kuidas need traditsioonid peegeldavad vastava kogukonna jagatud väärtusi. Eesmärgi täitmiseks otsisin vastust kahele uurimisküsimusele:

1. Millised sarnasused ja erinevused jõulutradsioonide tähistamisel on kahel erineva maailmavaatega eralasteaial?
2. Kuidas pedagoogid mõtestavad oma asutuses tähistatavaid jõulutradsioone ja nende võimalikku seost kogukonnatunnetusega?

Järgnevalt esitan tulemused uurimisküsimuste kaupa ning seon need teiste uurimuste ja teoreetiliste käsitlustega. Esmalt vastan uurimisküsimusele: Millised sarnasused ja erinevused jõulutradsioonide tähistamisel on kahel erineva maailmavaatega eralasteaial?

4.1. Sarnasused jõulutradsioonide tähistamises

Jõulud oli mõlemas vaatluse all olnud lasteaia oodatud ja tähendusrikas aeg, mida kandsid kogukondlikud tegevused, rahulik rütm ning lapse meelte kaudu kogetav ja osalust võimaldav kasvukeskkond. Vaatluse analüüsi tulemused näitasid, et kahe lasteaia jõulutradsioonide tähistamises ilmnis mitmeid märkimisväärseid sarnasusi.

Advendiaeg kui vaimne ettevalmistusperiood

Advendiaeg kujunes mõlemas uuritud lasteaia eriliseks ootusajaks, mis lõi rahuliku meeoleolu ning aitas häälestuda jõulude saabumisele. Igapäevased tegevused andsid lastele võimaluse osa saada tähenduslikest hetkedest ning tunnetada aastaaja muutumise rütmi. Näiteks maagiline adventispiraal kui korduv rituaal, milles liiguti küünlaga pimedusest valguse suunas, kujunes kogemuseks, mis aitas luua ühenduse nii iseenda kui ka ümbritsevaga. Rituaali korduvus “talletab aja korra lapse kehasse” ning kujundab seeläbi tema sotsiaalselt aktsepteeritud aja- ja ruumitaju (Wulf 2021: 15). Rituaalide kaudu ei õpi laps üksnes ajas orienteeruma, vaid kogeb, et ta on osa tähenduslikust ja jagatud kultuurilisest tervikust.

Rütm, kordus ja stabiilsus lapse arengus

Mõlema lasteaia kasvatuskultuuri oluliseks osaks on igapäevane, nädalarütmiline ja aastaegade vaheldumisest tulenev rütm. Advendiaeg on selles rütmis tähenduslik aeg, mis pakub lastele äratundmisrõõmu ja turvatunnet, toetades nende keskendumist ja süvenemist. Waldorfpedagoogiline lähenemine, millele tugineb ka Attfield (2021), käsitleb rütmi ja kordust kui kasvatusprotsessi põhielemente, mis toetavad lapse sisemist arengut. Korduv struktuur pakub waldorfpedagoogilises käsitluses lapsele sisemist distsipliini, stabiilsust ja toetab eneseregulatsiooni (Attfield 2021).

Intervjuudes kirjeldasid õpetajad, kuidas advendiaja korduvad tegevused loovad laste jaoks arusaadava ja etteaimatava kasvukeskkonna. Just selles võtmes tõsteti esile vaiksusi, tähenduslikke rituaalseid elemente – näiteks igapäevast küünla süütamist või salvide lugemist –, mis aitasid lastel häälestuda ja koonduda ühisesse tegevusse. Sarnaseks võib mõlemas lasteaias pidada ka lugude korduvat jutustamist nädala või kahe jooksul, millele järgnes dramatiseering. Intervjuudes rõhutati, et ühe ja sama loo korduv kuulamine toetab laste süvenemist ja äratundmist, aidates neil kujundada seoseid ja elada tähenduslikult kaasa.

Sellised korduvad tegevused kehastavad seda, mida Hayes (2015) kirjeldab kui rituaali protsessi olemust, mis eeldab tempo muutust, keskendumist, energia koondamist nii grupi kui üksikisiku tasandil ning valmisolekut end hetkeks unustada tegevusse. Mõlemas vaadeldud lasteaias pakkus sarnast rahulikku ootuse kogemust näiteks aastaegade laud, mille tähekeste rituaal muutis jõulude lähenemise lastele visuaalselt tajutavaks.

Meeleolu loomine meeltega tajutava kaudu

Mõlemas vaadeldud lasteaias oli jõulutraditsioonide tähistamine tihedalt seotud meelte kaudu tajutava ja kehastatud õppimisega (Srinivasa et al 2022), mis võimaldas lastel kogu oma olemusega kogeda pühade aega. Advendispiraal, ühised jõululoo laulud või kolmekuningapäeva dramatiseering loid erilise atmosfääri, mis oli lastele meeldejääv ja sügavalt tajutav. Wulfi (2021) performatiivsuse kontseptsiooni kohaselt mõistavad lapsed rituaalide tähendust eelkõige kehastatud osaluse kaudu – läbi liikumise, meelelise kogemuse ja tegevusse süvenemise, mitte üksnes verbaalse juhendamise kaudu. Need sarnasused leiavad kajastust ka varasemates uuringutes, näiteks Puskás ja Andersson

(2023) leidsid, et Rootsi lasteaedades kujundasid advendiaja meeleolulist ja kultuurilist tähendust visuaalsed sümbolid ja praktilised tegevused, mida ei seostatud otseselt kristliku narratiiviga, vaid kogeti jagatud kultuurilise kuuluvusena. Lapsed osalesid seeläbi tähendusruumis, kus sümbolite kaudu vahendatud väärtused ja meeleolud löid sidet rahvusliku kultuuri ja ühise ootuse kogemusega.

Sarnast lähenemist võib täheldada ka minu vaadeldud lasteaedades, kus jõulutraditsioonide sümboolne ja meelte kaudu kogetav tähendus löi sidet laste ja ümbritseva kogukonnaga. See kogemus sai teoks tänu õpetajate teadlikule panusele ruumi, tegevuste või meeleolu kujundamisse, mis võimaldas lastel kogeda jagatud ootusmeeleolu ja kuuluvustunnet – sõltumata nende perede usulisest või maailmavaatelistest taustast.

Õpetaja roll traditsioonide kandjana

Jõuluaja traditsioonide tähistamisel ilmnes selgelt õpetaja roll kultuurilise järjepidevuse hoidjana, kes löi silla tähistatava ja kogukonna vahel. Intervjuudes rõhutasid juhid, et just õpetajad on need, kelle kaudu traditsioonid elusana püsivad ja edasi kanduvad. Mõlema lasteaiaga vaatlused näitasid, et õpetajad kujundasid teadlikult jõuluajast õpikeskkonna, kus rikkalikud korduvad tegevused – nagu adventispiraal, jõululoo etendus või kolmekuningapäeva tähistamine – võimaldasid lastel kogeda traditsioone isiklikul tasandil. Seda kogemust aitab mõista Schihalejevi (2012) käsitlus kultuuri mõtestamise kolmest paradigmast, milleks on kultuuri ülekandmine, kultuuri loomine ja kultuuri taasloomine. Esimene, kultuuri ülekandmise paradigma, käsitleb õpetajat kui kultuuri kandjat, kelle roll on edastada teadmisi ning õpetada väärtustama kultuuri, mida ta laseb õpilastel kogeda. Teine lähenemine rõhutab õppija individuaalset loovust, mille kohaselt kultuuri luuakse justkui tühjalt kohalt. Kolmandas, kultuuri taasloomise paradigmas, luuakse uusi tähendusi, kus õppija on aktiivne tähenduslooja ning kultuuri mõtestaja.

Kuigi õpetajal on traditsioonide tähistamises oluline roll, haakub käesolev uurimus pigem kolmanda arusaamaga, kus lapsed saavad just oma kogemuste kaudu olla (eakohaselt) traditsiooni mõtestajad, kus neil mitmes mõttes antakse agentsust (nt rollide valik jm). Ka teised elemendid jõuluaja tegevustes viitavad kultuuri taasloomise võimalusele, seda eriti kristlikus lasteaias. Kristlikus lasteaias rändab tegelane Nisse, kes sattus lasteaeda pärast laste Taani reisi ning see traditsioon arenes edasi laste osalusel.

Samuti viitab taasloomisele kristlikus lasteaias kingituste jagamise hetk, kus iga lapse isiklik soov, mis oli koos õpetajaga kirja pandud, muutus ühise äratundmise ja tähistamise hetkeks. Need näited näitavad, kuidas lapsed aitavad koos õpetajatega kultuuril põhinevaid rituaale ja tavasid ümber mõtestada ning elavana hoida.

Rituaalid kui kultuurilise järjepidevuse kandjad

Advendi- ja jõuluaja tähistamine mõlemas vaadeldud lasteaias põhines igal aastal korduvatel tegevustel, mis kujundasid laste jaoks äratuntava ja tähendusliku traditsiooni. Tähistamise korduvus igal aastal loob lastele kindlustunde ja ootusärevuse, mis toetavad nende turvatunnet ning tugevdavad kuuluvust kogukonda. Bell (1997) ja Wulf (2021) kirjeldavad rituaale hariduses kui protsesse, kus teadmiste edasiandmine põimub sotsialiseerumise ja performatiivsusega, luues laste osaluse kaudu kultuuriliselt tähenduslikke kogemusi. Seda, kuidas rituaalid loovad kultuuriliselt tähenduslikke kogemusi ja sotsiaalset kuuluvust, ilmestas näiteks jõululoo või kolmekuningapäeva lavastamine, kus lapse iga-aastane osalus erinevates või korduvates rollides kujundas seoseid varasemate kogemustega ning kinnistas kuuluvust traditsiooni ja kogukonna juurde. Kuigi õpetaja roll traditsioonide hoidjana on vaieldamatult oluline, ilmnes uuritud juhtumites veelgi sügavam mõõde: õpetajad ei mõtestanud ennast mitte niivõrd kultuuri edastajatena, vaid nägid endid koos lastega rituaalide kaudu osana millestki endast suuremast. Nagu õpetajad ise intervjuudes märkisid, ei tehtud jõuluaja tegevusi üksnes laste, vaid ka iseenda jaoks – rituaalid olid ühised kogemused, mitte ühepoolne õpetamine. Selline lähenemine rõhutab, et rituaalide keskmes ei olnud mitte õpetaja tegevus, vaid rituaalid ise kui kultuurilise järjepidevuse kandjad ja kogukondliku kuuluvuse vahendajad.

4.2. Erinevused

Tulemused näitasid, et jõulud kuulusid mõlema lasteaia tähenduslike pühade hulka ning vaadeldud tegevustes ilmnes suur ühisosa nii väliselt kui ka sisemiselt. Lasteaedades rõhutati visuaalse esteetika, sensoorse tunnetuse ja rütmilisuse tähtsust, kus iga sündmuse kulminatsiooniks on vaikus ja imetlus. Kuid vaatamata sellele suures osas ühisele lähenemisele, ilmnes ka mitmeid erinevusi, seda eelkõige sündmuse tonaalsuse ja õpetaja rolli osas.

Rituaalid kui tähendusloome vahendid

Mõlemas lasteaias kasutati lugusid kristlikust traditsioonist, mis olid seotud jõuluaja traditsioonide ja rituaalidega ning aitasid kujundada osaduslikku ja tähenduslikku kasvukeskkonda. Siiski erines nende lugude nimetamine: waldorflasteaias viidati neile kui *mängudele*, rõhutades sümbolistlikku ja arhetüüpset mõõdet, samas kui kristlikus lasteaias nimetati neid lihtsalt *lugudeks*, rõhuasetusega nende väärtussõnumile ja tähenduslikule sisule. See viitab sellele, et sama pedagoogiline praktika – tähenduslike lugude jagamine – võib eri kontekstides toetuda erinevale epistemoloogilisele ja maailmavaatelisele raamistikule.

Kui waldorflasteaias asetus jõuluage looduse tsüklilisse aastaringi, siis kristlikus lasteaias paigutatakse jõuluage kristlikusse aastaringi. Waldorflasteaias toetuti jõuluaja rituaalides rohkem esteetilisele kogemusele ja sümboolsele osalusele, samas kui kristlikus lasteaias olid keskmes kristlikud väärtused ja nende tähendus lapse jaoks. Sellest lähenemisest lähtudes kujunesid waldorflasteaias ka jõulumängu ja kolmekuningapäeva tähistamised, kus sündmused arenesid rütmiliselt ja visuaalselt läbi ühise mängulise tegevuse. Lapsed olid aktiivselt kaasatud, kuid tähendus jäi pigem mitteverbaalseks ja kogemuslikuks, mistõttu lapse tähendusloome jäi uurijale kaudselt tajutavaks. Waldorflasteaia rituaalid olid tonaalselt rohkem mängulised, kusjuures tähelepanu ei olnud sageli seatud detailsele selgitusele, vaid pigem loomulikule, justkui intuitiivsele kogemusele. Näiteks olid aastaegade laual kolmekuningapäeva tegelased küll nähtaval kohal, kuid nendega kaasnevat lugu ei jutustatud, tähendus anti edasi laulu ja liikumise kaudu. Rituaalid ja tegevused ei saanud alati otse selgitust, vaid need jäävad sageli sümboolseks ja neile ei anta põhjalikku sõnalist tõlgendust.

Kristlikus lasteaias seevastu oli kesksel kohal lugu. Siin oli rituaali eesmärgiks aidata lastel mõista ja elada sisse sügavamatesse religioossetesse tähendustesse, mida loo kaudu pakuti. Sündmuste tegevused olid rohkem struktureeritud ja lavastatud, kus iga liigutus oli tähendusega ja iga detail oli kavandatud, et tuua välja kindel narratiiv. Tähtis osa rituaalist oli loo jutustamine ning sümbolite tähendusi sõnastati rohkem. Nendel lugudel oli selge väärtuslik sõnum ning neid käsitleti kristliku õpetuse kandjatena, mitte pelgalt kultuurilise traditsiooni osana. Jõululugu ja kolmekuningapäev olid seotud konkreetsete piiblilugudega, mille kaudu õpetajad lõid ruumi usulise tähenduse avamiseks ja väärtuste teadlikuks mõtestamiseks - olgu selleks lastega filosoferimine

kolmekuningapäeva päevaringis või jõululoo dramatiseering erinevate loovate lahenduste kaudu. Kokkuvõttes peegeldavad kahe lasteaia lähenemised seda, kuidas jõuluaja traditsioonilised tegevused võivad toetada lapse kuuluvustunnet ja väärtuskasvatust erinevate vahendite kaudu, lähtudes kumbki oma maailmavaatelistest raamistikust.

Õpetaja roll

Õpetaja roll ja tegutsemisviisid olid tihedalt seotud mõlema lasteaia maailmavaatelse raamistikuga. Erinevused ilmselgelt lähenemises: waldorflasteaias kujunes õpetaja pigem kaudseks suunajaks, toetades lapsi oma kohalolekuga, ilma otsese suunamiseta. Jõulu- ja kolmekuningamängu ettevalmistus kujunes waldorflasteaias laste ja õpetajate ühise loova protsessina, mis hõlmas nii ruumilise miljöö loomist kui ka etenduse kujundamist. Ettevalmistusprotsess peegeldas selgelt waldorfpedagoogikale omast lähenemist, mille kohaselt toimub õppimine varajases eas eelkõige matkimise kaudu. Rudolf Steiner kirjeldab aega kuni seitsmenda eluaastani kui matkimisiga, rõhutades, et laps on justkui „meeleorgan“, kes reageerib kõigele, mida inimesed temas esile kutsuvad (Müller 2017). Seetõttu on õpetaja kohalolu ja tegutsemisviisid selles vanuses lapse arengule eriti tähenduslikud. Samal ajal on oluline arvestada laste eripäradega – mõned lapsed võivad vajada rohkem verbaalseid selgitusi ja kognitiivset toetust, et ümbritsevast maailmast aru saada ning selles tähendusi luua.

Kirjeldatud õpetaja juhendatud rollile vaatamata, tasakaalustas seda kristlikus lasteaias see, et laste mõtetele ja kogemustele anti ruumi. Seetõttu ei tähendanud see lapse mõtete allasurumist, vaid pigem nende toetamist ja suunamist viisil, mis ühendas lasteaia kogemuse isikliku tähendusloomega. Kristlikus lasteaias oli õpetaja otsene juhendaja, kes mitte ainult ei juhenda laste igapäevaelu ja rituaale, vaid ka selgitab sümbolite tähendust, tegeleb aktiivselt tegevuste eelneva komponeerimise ja struktureerimisega, et anda lastele selge arusaam kogetud sündmustest. Näiteks, jõululoo alguses oli loodud hetk, mil vanemad ja pered said rahulikult koguneda ning ruum täitus ootusärevusega. Alles seejärel sisenesid lapsed ja õpetajad ühiselt lauldes. Ruum ja sündmuse kulg olid õpetajate poolt eelnevalt ette valmistatud: ruumi täitnud lõhnad, küüналde kuma ja sümboolne kujundus lõi pühaliku atmosfääri.

See näide osutab sellele, kuidas õpetaja loodud keskkond ja tegevuste ülesehitus võivad toetada laste sisemist häälestumist ning luua ruumi ühiseks kogemuseks. Vaatluste

analüüsi põhjal võib väita, et jõuluaeg loob lasteaias mitmekesiseid võimalusi lastega lugude jagamiseks ja tähenduste loomiseks. Sellised võimalused ei teki iseenesest, vaid eeldavad õpetaja teadlikku eeskujuga ja hoolikalt kujundatud kasvukeskkonda. Selle kaudu saab õpetaja toetada laste eneseväljendust, pakkudes neile ruumi, kus nad saavad esitada küsimusi ja jagada oma tähelepanekuid. See kujunes nähtavaks kristliku lasteaia kolmekuningapäeva hommikuringis, kus lapsed said meelte abil kogetut väljendada – näiteks öeldi, et kuld lõhnas või seostati teekonda Egiptusesse perereisidega. Üks viis, kuidas kristlikus lasteaias väärtustati laste mõtteid ja osalust, oli jõuluringituste jagamine: laste mõtted pandi eelnevalt koos õpetajaga kirja ja loeti ette ühisel koosolemisel vanematega. Nii võib öelda, et kuigi õpetaja roll kristlikus lasteaias oli suunav ja raamistav, ei välistanud see lapse aktiivset osalust, vaid lõi tasakaalu kogukondliku tähendusruumi ja lapse isikliku kogemuse vahel.

Kogukonnatunnetus

Kogukonnatunnetus erineb samuti mõnedes aspektides. Waldorflasteaias on kogukonnatunnetus pigem laste omavaheline ning põhineb üksteisega jagamisel. Näiteks adventispiraali läbimisel kõndisid nii väiksemad kui suuremad lapsed iseseisvalt, ilma täiskasvanute suunamiseta, mis viitas laste vastastikusele usaldusele ning ühise kogemuse loomisele nende endi tasandil. Waldorflasteaias kulmineerus jõulumäng Jeesuslapse sünni kujutamise, mis sai osaks ühisest tähistamisest teiste rühmakaaslastega. Siin toetus kogukonnatunnetus pigem esteetilisele koosolemisele, publik oli lasteaia sisene ja rõhk oli looval osalusel. Jeesuslapse sünni ei käsitletud religioosse sündmusena, vaid esitati kujundliku tähendusena – sündmusena, mille visuaalne kujutamine jäi lapse sisemisse tõlgendusse. Loovust ja osadust väärtustati ka kingituste kaudu: neil oli pigem sümbolne kui esemeline väärtus, lapsed valmistasid need ise ning jagasid jõululoo etenduse järel teistele rühmakaaslastele. See kogemus kujunes tähenduslikuks osaduse hetkeks, kus väärtus ei seisnenud kingituse esemelises vormis, vaid jagamise rõõmus ja koosolemise tähenduses. Ka kolmekuningapäeva tähistamine kandis sarnast joont jutustuseta sündmus toimus laste ühislaulu ja liikumise kaudu, kus iga roll sai tähenduse läbi laste ühise kogemuse ja vaigse kooskõla.

Kristlikus lasteaias aga on kogukondlikkuse tunnetus rohkem koguduslik, mida iseloomustab kuuluvus, kus lapsed on aktiivselt kaasatud tähistamise rituaalidesse ja

osalevad nende kogemuslikus tähendusloomes. Õpetajal on selles protsessis osaliselt vaimuliku roll – tema kaudu vahendatakse väärtusi, luuakse meeleolu ja suunatakse tegevuste kulgu. Koguduslik mõõde avaldub ka selles, et tähistamisse on selgelt kaasatud lapsevanemad, kelle roll ei piirdu ainult pealtvaatajaks jäämisega, vaid nad osalevad tähenduslike hetkede loomisel koos laste ja õpetajatega.

Näiteks adventispiraali ajal ei ole lapsed üksi, vaid väiksemate laste juhiks on turvaline täiskasvanu. Erinevalt waldorflasteaiast juhib siin rituaali õpetaja, kelle teadlik kohalolu loob lastele kindlustunde ja suunab kogu tegevuse kulgu. Rituaali atmosfääri aitas kujundada ka õpetaja poolt kaasatud lapsevanem, kes mängis viiulit, lisades hetkele pidulikkust ja toetades koguduslikku koosolemise tunnet. Ka vanemate kaasamine jõululoo etendusse on selle üheks väljundiks, kus lasteaias kogetu jätkub mõtteliselt kodudes. Jeesuslapse sünni jõululoos jäi vaatajale nähtamatuks ning seda esitati kui isiklikku hetke, mis võis jätta ruumi lapse ja pere omapoolsele tähendusloomele koduses pereringis. Ühine laulmine toimus kogukondlikult – koos laste, õpetajate ja lapsevanematega – ning oli loomulik osa tähistamisest. Kingituste jagamisel kristlikus lasteaias rõhutati lapse isiklikku kogemust, nende jagamine jõulupeol koos vanematega loiid ruumi hoolimiseks ja kogukondlikuks osaduseks.

4.3. Jõulutradsioonid pedagoogide tõlgendustes

Intervjuude analüüsi tulemused näitasid, et jõulutradsioonid olid pedagoogide jaoks enamat kui korduvad rituaalid – need olid vahendid väärtuste edastamiseks ja kogukonnatunnetuse toetamiseks. Õpetajad mõtestasid oma rolli mitte ainult väärtuste edasiandjana, vaid ka kogukondliku koosolemise kujundajana, osaledes koos lastega rituaalides, mis toetasid kuuluvustunnet ja tähenduslikke kogemusi.

Jõuluaeg kui osaduslik koosolemine

Õpetajate kogemuse põhjal on jõulud lasteaias aasta kõige oodatud aeg, mille kõrval toodi esile ka ülestõusmispühad, mida peeti sarnaselt jõuludele tähenduslikuks ajaks. Nende hinnangul on ühiskonnas tajutav tendents, kus pühade sisuline tähendus taandub üha enam tarbimisele, mistõttu nähakse lasteaias võimalust pakkuda sügavamat ja tähenduslikumat lähenemist.

Jõuluaja tegevusi ei mõtestatud lasteaias pelgalt pidustuste kontekstis, vaid need said loomulikuks osaks igapäevasest rütmist, mis hõlmas nii sümboolseid tegevusi kui ka osadust toetavaid hetki. Selline rahulik ja korduv kulgemine pakkus sisemist tasakaalu mitte üksnes lastele, vaid ka õpetajatele, kes kogesid selles ajakulgemises tähenduslikku rütmi ja järjepidevust. Advendiaja üks olulisemaid rituaale – adventispiraal – kujunes tähenduslikuks hetkeks, mida igal aastal oodatakse. Õpetajate sõnul kandis see rituaal ootuse ja valguse sümboolikat, häälestades kogu kogukonda jõuluajale ning luues ruumi nii sisemiseks vaikuseks kui ka osaduslikuks koosolemiseks. Seda kogemust kirjeldati kui erilist aega, mida mitte ainult oodatakse, vaid mille saabumist kogetakse tänutundega – hetke, kus soovitakse viibida ja lasta kogemusel endas püsida.

Rituaalide ja traditsioonide tähenduse kujundamisel on õpetajal kandev roll. Sarnasele rõhuasetusele jõulude kui keskse tähtpäeva käsitlemisel viitab ka Mosen (2011), kelle uurimusest ilmneb, et tähtpäevade tähistamine lasteaias peegeldab kaudselt neid väärtusi, mida seal oluliseks peetakse. Mõlema lasteaiajuhtide sõnul on traditsioonid pidevas muutumises, iga õpetaja seob end tähistatava kombestikuga isiklikul moel – kandes edasi varasemat pärandit, ent lisades tähistamisse midagi ajakohast ja oma väärtusmaailmast lähtuvat.

Sama idee jagab ka Oru (2021), kes rõhutab, et rahvakalendri tähtpäevade tähistamine aitab luua emotsionaalset ja kultuurilist kontakti. Selle kaudu saavad lapsed ja õpetajad kogeda omakultuuri väärtusi ja anda kaasajastatud tähendusi. Õpetaja hoiak on määrav, kuidas neid rahvuskultuuris peituvaid püsiväärtusi lastele edasi antakse. Lapsed ei õpi neid väärtusi pelgalt sõnalise õpetuse kaudu, vaid läbi igapäevaste tegevuste (Mosen 2011).

Õpetaja arusaam lapse rollist

Kuigi õpetajad näevad endid traditsioonide edasiviijatena, on lapsed nende hinnangul aktiivsed tähenduse loojad ja tõlgendajad. Intervjuude põhjal ilmnes, et jõuluaja tähendus avaldub õpetajate hinnangul lastes pigem vaba mängu ja rollimängude kaudu, kus lapsed loovad isikliku sideme kogetud hetkede ja tähendustega. Iversen (2023) sõnastas lapse vaatenurgast neli erinevat viisi, kuidas lapsed jõuluaja tähendust navigeerisid: *identifitseerimine*, kus laps osales tegevustes rõõmuga ja tundis ennast lasteaias “koduselt”; *vaikus*, mis ei viidanud passiivsusele, vaid võis tuleneda lapse isiksusest,

keeleoskusest või kultuurilisest taustast; *eraldatus*, kus laps otsustas mitte osaleda, mis ei väljenda pelgalt erinevust, vaid lapse soovi kuuluda viisil, mis säilitab tema autentsuse; ning *kujutusvõime*, mille abil suutsid lapsed luua tähenduse ja osaleda kogukondlikes tegevustes, mis muidu jäid neile kättesaamatuks. Eraldatus ja vaikus olid Iverseni hinnangul seotud lastega, kelle kuuluvustunne ei kinnistunud normatiivsete rituaalide kaudu, vaid avaldus pigem piiripealsetes olukordades – olukordades, kus kuuluvus tuli iga kord uuesti „läbi rääkida“ või kujundada (Iversen 2023).

Vaadeldud lasteaedades kujunes jõuluaja tegevustes laste jaoks osalust soosiv keskkond, kus lapsed said kogeda osadust ja ühist tähenduse loomist. Erinevad jõuluaja tegevused – alates igapäevastest küünalde süütamistest, adventispiraali rituaalist kuni kolmekuningapäeva tähistamiseni – andsid lastele kogemuse kuuluda justkui ühte suurde perekonda. Lapsed tajusid end selles keskkonnas kindlalt, suutsid iseseisvalt järgida rituaalide kulgu ning olid valmis võtma vastutuse oma rolli täitmise eest. See viitab sellele, et õpetajad olid loonud toetava ja usaldust pakkuva õhkkonna, kus lapsed tundsid end turvaliselt ning julgesid tegutseda omal algatusel. Samuti peegeldus turvalisus õpetajate hoiakutes – nende hoolivus ja avatus julgustasid lapsi vabalt küsimusi esitama ning oma mõtteid jagama, mis omakorda tugevdas kuuluvustunnet ja vastastikust usaldust. Mõlemas lasteaias ei ilmnunud jõuluaja tegevustes vaikuse ega eraldatuse navigeerimisviise, kuna rituaalne raamistik lõi kõigile turvalise ja osalust soosiva keskkonna, kus tähendus kujunes läbi jagatud kogemuse ja ühise hetkes olemise.

Jõuluaja ettevalmistused ja tegevused pakuvad lasteaias võimalusi jagada lugusid ja rituaale, mille kaudu õpetaja hooliva suhtumisega aitab lastel kogeda kuuluvust. Nii jõululoo kui ka kolmekuningapäeva tähistamisel olid olulised rollimängud, kus lapsed said kehastuda erinevateks tegelasteks ja osaleda tähenduslikes ühistegevustes. Mõlemas vaadeldud lasteaias said lapsed rollid ise valida, mis andis neile võimaluse väljendada oma soove ja loomingulisust turvalises keskkonnas. Aive Kaldra sõnul aitavad rollimängud arendada kõiki loovuse komponente ning toetavad osaoskusi, mida ka õpetajad intervjuudes esile tõid – esinemisjulgeus, eneseväljendus, koostööoskus ja empaatiavõime. Rollimängude keskmes on elamus, mis sünnib kujutusvõime kasutamisest ning eeldab lapselt pidevat kaasamõtlemist, uute oskuste omandamist ja aktiivset tegutsemist (Kaldra 2021). Mõlema lasteaia jõuluaja tegevustes said lapsed neid oskusi kogemuslikult harjutada, arendades seejuures lisaks koostööoskust,

kujutlusvõimet, rõõmu ja empaatiat – omadusi, mis on vajalikud koos tegutsemisel. Intervjuude põhjal tõusid esile ka vaba mängu ja rollimängudega seotud väärtused, nagu hoolivus, tänulikkus ja jagamine, mis jõuluaja ühistegevustes muutusid laste jaoks tähenduslikuks ja kogetavaks.

Kodune ja hariduslik väärtusruum

Laste tähenduse loomine ei piirdu ainult lasteaias kontekstiga – see ulatub kodusse keskkonda ning vastupidi. Erilise tähenduse omandasid kingitused, mis ei keskendunud esemele, vaid kandsid endas kogukondlikku, hoolimise ja koosolemise sõnumit. Kristlikus lasteaias valmistasid lapsevanemad oma lapsele kingituse ise, mis oli samuti osa sellest osaduslikust kogemusest, mitte pelgalt esemeline and. Waldorflasteaias oli laste jõuluringiks hoopis ühine elamus koos vanematega loomatalus. Mõlemas lasteaias oli märgata, et tähtsamaks kui kingitus ise oli jagatud tähendus, koosolemise kogemus ja sümboolne väärtus, mis aitasid kujundada laste väärtushoiakuid jõulupühade kontekstis.

Yuval Davis (2011) rõhutab, et kuuluvuse konstruktsioonidel on performatiivne mõõde. Korduvad sotsiaal-kultuurilised praktikad mõjutavad identiteedi kujunemist mitmel tasandil. Ka minu uuringus rõhutasid õpetajad, et lasteaias kogetu kandub laste kodudesse, kus lasteaias kogetud lood ja elamused, arenevad edasi. Lasteaiast kodu suunduvad lood ja kogemused aitavad lastel leida oma koha ja kuuluvuse nii kodus kui lasteaias. Lugude kandumine kodusse keskkonda eeldas, et õpetajad jagasid neid viisil, mis kõnetas ka neid endid ning oli kantud siirusest ja sisemisest veendumusest.

Sarnaselt näitas ka Strhan, Lee, Shillitoe (2024) uurimus, et lapse maailmavaatelise kujunemise puhul ei toiminud kodu- ja hariduskeskkond eraldi, vaid olid omavahel tihedalt põimunud ning vastastikku teineteist mõjutanud. Ka varasem uuring Strhan, Shillitoe (2019) tõi esile, et just haridusasutus võib olla mittereligioossete laste jaoks esimene koht, kus nad puutuvad kokku religiooniga, mis võib omakorda viia nende mittereligioosse identiteedi teadvustamiseni. Uurimus näitas, et kuigi kodune religioosne sotsialiseerumine oli sageli minimaalne, ei välistanud see religioossete teemade käsitlemist. Religiooni mõisteti kodudes sageli ratsionaalsest ja teaduspõhisest vaatenurgast, mis aitas lastel kujundada vaikimisi humanistlikku maailmapilti. Väärtusarengu keskmes olid autonoomia ja enesemääramine – põhimõtted, mida

väärtustati nii kodus kui hariduskeskkonnas ning mis toetasid maailmavaatelise mitmekesisuse tunnustamist. (Strhan, Lee, Shillitoe 2024)

Sarnane hoiak ilmnes ka õpetajate kirjeldustes – soovitakse luua keskkond, kus iga laps ja pere tunneks end aktsepteerituna, olenemata oma tõekspidamistest või maailmavaatest. Intervjuudes rõhutati, et jõulutradiitsioonid kannavad endas üldinimlikke väärtusi ning pakuvad võimalust kujundada hoolivust, osadust ja sisemist rahu toetavat kasvukeskkonda, mis kõnetab erinevaid peresid ja aitab luua jagatud tähendusruumi. Ehkki Iverseni (2023) uurimus näitas, et jõuluajal loodi lasteaias soe ja kaasav õhkkond, jäi institutsionaalne elu siiski tugevalt jõulukeskseks. Religiooset ja kultuurilist tausta käsitleti harva, mistõttu jäi suuresti kasutamata võimalus toetada lastevahelist vastastikust õppimist ning avardada mõistmist erinevustest. Kui mitmekesisus jääb nähtamatuks, piirab see laste võimalusi tunda end tähenduslikult kuuluvana (Iversen 2023).

Vaadeldud lasteaedade puhul tõi vaatlus esile, et hoolimata esteetiliselt ja rahumeelselt kujundatud kasvukeskkonnast jäi väheks ruumi laste kriitilisele eneseväljendusele. Lastele tuleb anda võimalus esitada küsimusi, kahelda ja tõlgendada religioosseid tekste ning kogemusi omaenese arusaamade põhjal. Religioosne kasvatus peaks tema arvates avama ruumi erinevate tõlgenduste vaheliseks dialoogiks ning võimaldama kriitilist refleksiooni. Kuna mõlemad vaadeldud lasteaiad toetusid suuresti waldorfpedagoogilisele lapse käsitlemisele, milles nähakse lasteaialast lapse arengus keskse elemendina esteetilist ja jäljendavat kogemust, jääb tahaplaanile lapse aktiivne ja kriitiline tähendusloome.

Erinevalt Iverseni (2023) tähelepanekust toetasid vaadeldud lasteaedades jõuluaja rituaalid ja ühistegevused erinevuste aktsepteerimist ning kogukondliku ühisosa kujunemist. Religioosne ja kultuuriline taust ei olnud jõuluaja tegevustes otseselt esile tõstetud, vaid põimus loomulikult kõigi vaadeldud tegevustega ning vahendati sümbolite kaudu, mille tähendust lapsed kogesid vahetult meelte kaudu. Selline lähenemine toetas laste tunnetuslikku õppimist ja väärtuste kujunemist kogemuslikul tasandil. Iga rituaal on seda tähendusrikkam, mida enam see võimaldab lastel kogeda osadust ja järjepidevust ning vaadeldud lasteaedades täitsid jõuluaja rituaalid just sellist rolli. Laste areng lähtub loomupäraselt mängu ja avastamise protsessidest ning jõuluaja tegevused soodustasid seda, pakkudes lastele võimalusi kogemuste omandamiseks, tähenduste loomiseks ja oskuste arendamiseks läbi aktiivse osaluse ja loova tegutsemise. Samuti ei keskendunud

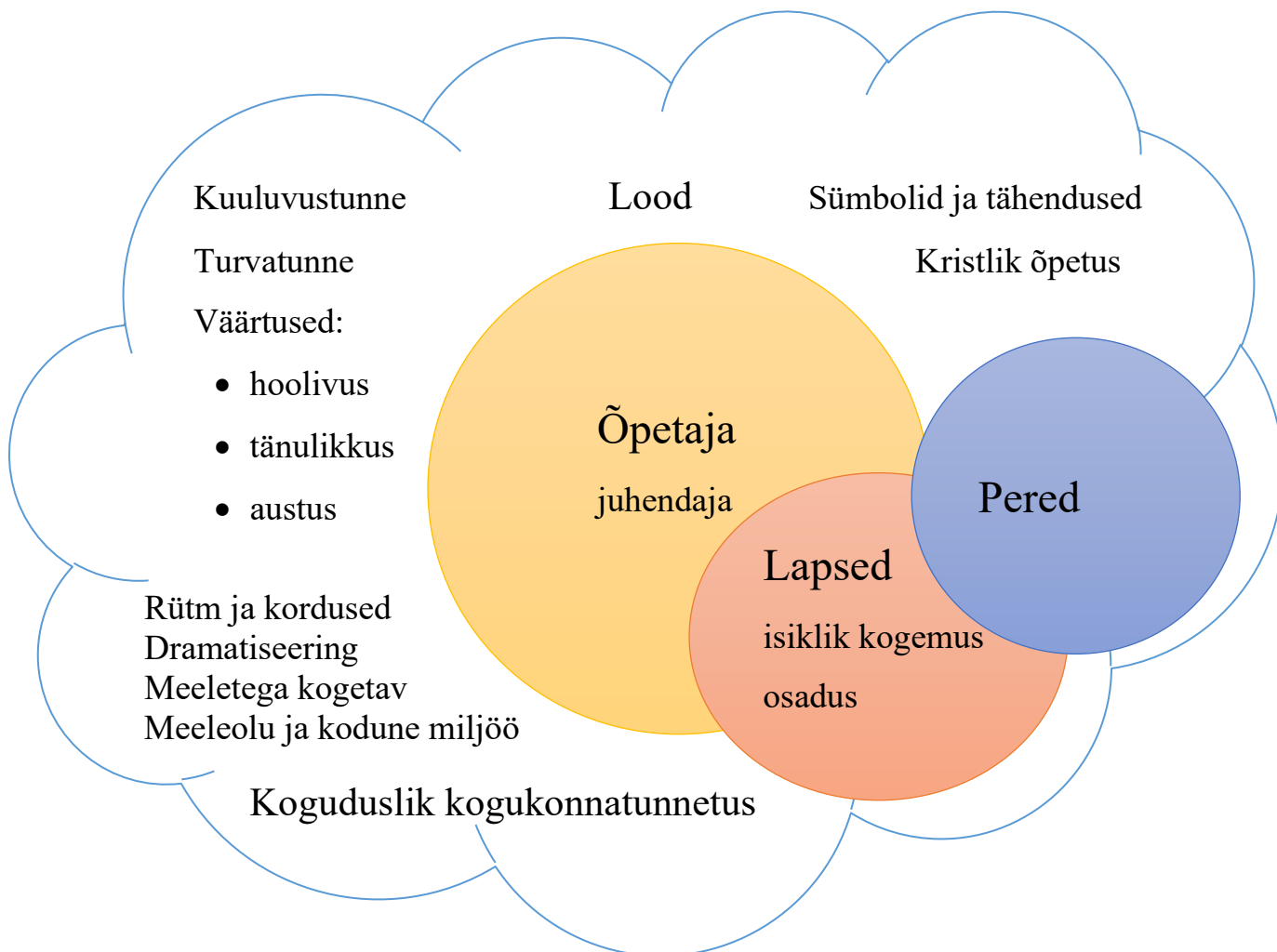
jõuluaja kingitused tarbimisele, vaid väärtustati vanemate isiklikku panust: lapsed said kingituseks midagi, mis kandis endas aega, hoolimist ja armastust. Sellised lähenemised aitasid kaasa laste vastastikusele avatusele ning toetasid rahumeelse koosolemise ja jagatud tähendusruumi kujunemist.

Intervjuude analüüsi põhjal võib järeldada, et mõlemas lasteaias peeti lisaks laste jaoks loodud hoolivale ja kaasavale kasvukeskkonnale oluliseks kujundada tähenduslikke suhteid ka lapsevanematega, nähes neis olulist sidet kodu ja lasteaia vahel. Intervjuudest ilmnest, et mõlemas lasteaias toimuvad mitu korda aastas vanemate õhtud, mille eesmärk ei piirdu üksnes praktilise infovahetusega, vaid kannab ka sügavamat tähendust – ühiselt väärtuste ja kasvatuspõhimõtete jagamist. Ka varasemad uurimused on käsitlenud lapsevanemate kaasamise olulisust – näiteks toovad nii Mosen (2011) kui ka Oru (2021) oma uurimustes esile, et kuigi lapsevanemate panust hinnatakse, tunnetatakse sageli vajadust nende teadlikuma ja sisulisema kaasamise järele. Oru (2021) uuringust selgus, et lapsevanemad osalevad ühisüritustel ja tunnevad huvi lasteaia tegemiste vastu, kuid õpetajad tunnevad sageli puudust vanemate algatustest, ideedest ja aktiivsemast osalusest. Käesolevas uurimuses ilmnest aga vastupidine tendents – intervjuueeritud õpetajate sõnul tunnevad lapsevanemad huvi lasteaiaga toimuva vastu ning soovivad aktiivselt panustada nii praktilises kui ka sisulises plaanis. Lapse heaolu nähakse jagatud vastutusena ning koostöö tugineb vastastikusel usaldusel, mis võimaldab vanematel kogeda end lasteaiakogukonna täisväärtuslike liikmetena.

4.4. Kristliku ja waldorflasteaia jõulutraditsioonide kontseptuaalne mudel

Jõuluaja traditsioonid mõlemas lasteaias kujunesid ühisteks kogemusteks, mille tähendus loodi õpetajate, laste ja perede koostöös. Rahulik rütm, meeltega tajutavad sümbolid ning jagatud hetked toetasid laste kuuluvustunnet ja väärtuste kujunemist. Mõlemas lasteaias väärtustati esteetiliselt kujundatud keskkonda, meelelist kogemust ja rahulikku ajarütmi, mis loiid lastele võimaluse süvenemiseks ja tähenduse loomiseks. Lapsed ei omandanud väärtusi pelgalt sõnalise õpetuse kaudu, vaid läbi jõulutraditsioonidega seotud igapäevaste tegevuste, rollimängude ja osaduslike hetkede, kus need muutusid nende jaoks tähenduslikuks ja vahetult kogetavaks. Kogukonnatunnetus loodi osaduse, jagatud

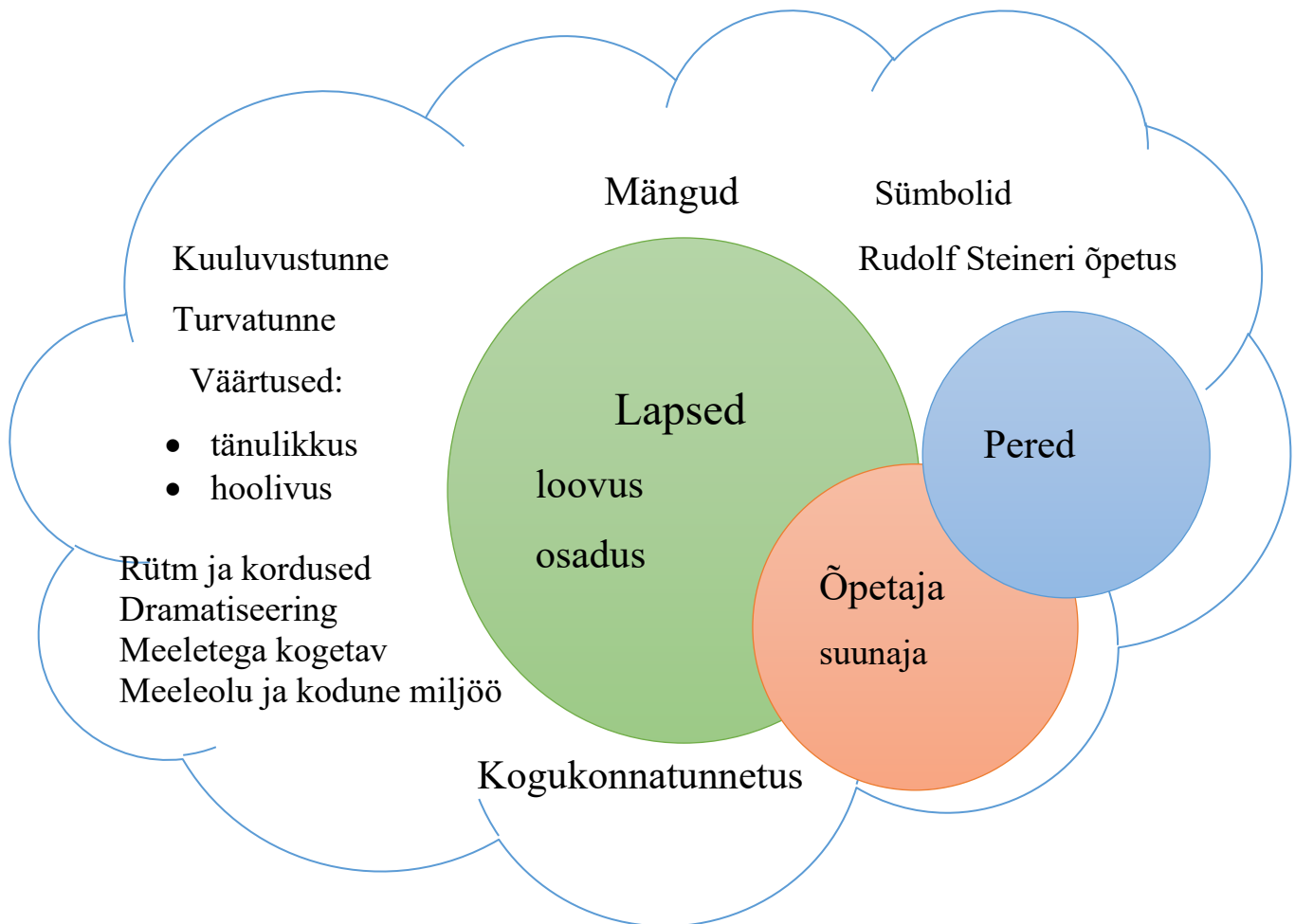
kogemuste ja tähenduslike hetkede kaudu, kuid selle kujunemist mõjutas lasteaiale omane maailmavaade ning arusaamad õpetaja, lapse ja kogukonna rollist.

Joonis 8. Kristliku lasteaia jõulutradsioonide kontseptuaalne mudel.

Kristliku lasteaia kontseptuaalses mudelis on õpetaja kujutatud suurima ringina – see visuaalne rõhuasetus toob esile tema juhendava ja struktureeriva rolli laste jõuluaja tähendusliku kogemuse kujundamisel (vt joonis 8). Lapse tähendusväli on kujutatud väiksema ringina, mis viitab sellele, et lapse isiklik kogemus ja tähendusloome toimuvad õpetaja poolt loodud raamistikus. Jõuluaja tegevustes ei piirdunud lapse roll üksnes osalemisega, vaid õpetaja lõi teadlikult tasakaalu lapse isikliku kogemuse ja jagatud tähendusruumi vahel. Tähenduse kujunemisel oli kesksel kohal lugu, mille kaudu õpetaja aitas koos lastega sõnastada sümbolite tähendusi. Need lood kandsid selget väärtuslikku sõnumit ja toetasid kristliku õpetuse mõtestamist. Perede tähendusväli on kontseptuaalses mudelis kujutatud lapse omaga samaväärsena, mis osutab sellele, et lapsevanematel oli

jõuluaja tähendusloome protsessis oluline roll (vt joonis 8). Vanemad osalesid tähistamises koos laste ja õpetajatega, kujundades ühise kogemuse kogukondlikus võtmes.

Joonis. 9. Waldorflasteia jõulutraditsioonide kontseptuaalne mudel.

Waldorflasteia kontseptuaalses mudelis on laps kujutatud suurima ringina, mis viitab laste kesksele rollile (vt joonis 9). Jõuluaja tegevused kulgesid rütmiliselt ja visuaalselt läbi laste ühise mängulise tegutsemise, lapsed tundsid end turvaliselt ja enesekindlalt oma rollides, kogedes jagatud osaluse kaudu tähenduslikku koosolemist. Laste iseseisvus viitas waldorfpedagoogikale omasele lähenemisele, kus õppimine toimub varajases eas eelkõige matkimise ja eeskuju järgimise kaudu. Waldorflasteia kontseptuaalses mudelis on õpetaja tähendusväli kujutatud väiksema ringina, mis peegeldab tema kaudset ja suunavat rolli (vt joonis 9). Sündmuste ettevalmistus toimus laste ja õpetajate ühises loovas koostöös, kus tegevused olid mängulised ning sümboleid kogeti kujundlikult,

mitte selgituste kaudu, vaid tunnetuslikul tasandil. Waldorflasteaias avaldus kogukonnatunnetus eelkõige laste omavahelises koosolemises ja üksteisega jagamises. Waldorflasteaia kontseptuaalses mudelis on pere tähtsust väärtustatud õpetaja omaga samaväärsena, viidates sellele, et vanemad on teadlikult kaasatud jõulutradsioonide kujundamisse (vt joonis 9). Pere roll ilmnes eriti selgelt õpetajate intervjuudest, kus kirjeldati ühiselt loodud traditsiooni, mille keskmes ei olnud mitte esemelised kingitused, vaid perega koos olemine ja jagatud elamused.

5. Kokkuvõte

Uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on kahe eralasteaia jõulutraditsioonid, mis on nende sarnasused ja erinevused, kuidas need väljendavad kogukondade ühiseid ja erinevaid väärtusi. Uurimuses keskendusin pedagoogide tõlgendustele ja kogemustele lasteaedade jõulutraditsioonide tähistamisel. Uurisin, kas ja kuidas jõuluaja rituaalides väljendusid lasteaedade maailmavaated ning kuidas pedagoogid neid jõulutraditsioone mõtestasid.

Uurimuse eesmärgi täitmiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Millised sarnasused ja erinevused jõulutraditsioonide tähistamisel on kahel erineva maailmavaatega eralasteaial?
2. Kuidas pedagoogid mõtestavad oma asutuses tähistatavaid jõulutraditsioone ja nende võimalikku seost kogukonnatunnetusega?

Kahe eralasteaia jõulutraditsioonide võrdlemiseks teostasın vaatluspõhise analüüsi, mille tulemusel ilmsid nii sarnasused kui ka erinevused. Uurimistulemustest selgus, et mõlemas lasteaias olid jõulutraditsioonid mitmes aspektis sarnased. Jõuluaja tähistamist iseloomustas ootusärevus ja tähenduslikkus, mida kandsid kogukondlikud tegevused, rahulik kulgemine ning lapse meelte kaudu vahendatud ja osalust soosiv kasvukeskkond.

Advendiaja rahulik rütm ja korduvad rituaalid võimaldasid lastel tunnetada aja kulgemist ja valmistuda pühade saabumiseks. Advendispiraali kogemus, mis kandis endas sümbolset teekonda valguse poole, aitas luua sügavat seost lapse ja teda ümbritseva maailmaga. Igapäevane elu lasteaias järgnes kindlale rütmile, kus vaiksed ja tähenduslikud tegevused – nagu küünla süütamine, salvide lugemine ning lugude korduv jutustamine ja dramatiseerimine – toetasid laste häälestumist ja aitasid kujundada tähenduslikke seoseid. Rahulikku ootuse kogemust toetas mõlemas lasteaias ka aastaegade laud, mille visuaalsed sümbolid muutsid jõulude lähenemise lastele tajutavaks. Sümbolite tähendust ei selgitatud niivõrd sõnalise õpetuse kaudu, vaid neid kogeti pigem vahetult meeltega, võimaldades lastel tunnetada pühadeaja erilist atmosfääri. Jõuluaja meeolelu kujunes läbi rituaalide ja liikumise, kus õpetajate teadlik ruumi ja tegevuste kujundamine lõi võimaluse jagatud ootusmeeleolu ja kogukonnatunnetuse kogemiseks.

Jõuluaja traditsioonide tähistamisel tuli mõlemas lasteaias esile õpetaja roll kogukonna ja traditsioonide hoidjana, kelle teadlik tegevus võimaldas traditsioone

isiklikult kogeda ja mõtestada. Õpikeskkond oli kujundatud selliselt, et lapsed said läbi oma osaluse ja rollivalikutega aktiivselt kaasa aidata kultuuriliste rituaalide elus hoidmisele ja nende tähenduse ühisloomisele. Advendi- ja jõuluaja tähistamine mõlemas lasteaias põhines korduvatel rituaalidel, mis kujundasid laste jaoks äratuntava traditsiooni. Igal aastal toimuvate rituaalide kaudu said lapsed seostada oma isiklike kogemusi kogukonna ühiste traditsioonidega ning tugevdada kuuluvustunnet, olenemata perede usulistest või maailmavaatelistest erinevustest.

Lisaks sarnasustele ilmnisid uurimistulemustes selged erinevused jõuluaja tähistamise viisides, mis puudutasid nii rituaalide korraldust, õpetaja rolli kui ka kogukondliku kuuluvustunde kujundamist.

Waldorflasteaias kujunesid jõuluaja traditsioonid laste ja õpetajate ühiseks loovprotsessiks, mis toetus esteetilisele kogemusele ja sümbolsele osalusele. Rituaalid olid mängulise tonaalsusega ning üles ehitatud viisil, mis toetas tähenduse kujunemist mitteverbaalselt ja kogemuslikult – läbi meelte ning intuiitse osaluse. Lastel võimaldati toimuvaga suhestuda tunnetuse kaudu, ilma et tähendust oleks neile otsesõnu selgitatud, samuti ei oodatud, et lapsed neid tähendusi sõnastaksid. Kristlikus lasteaias oli kesksel kohal lugu, mille kaudu rituaalid suunasid lapsi mõistma ja tunnetama sügavamaid religioosseid tähendusi. Need lood kandsid selget väärtussõnumit ning olid osa eesmärgipäraselt üles ehitatud rituaalidest, mis toetasid sõnalist tähendusloomet. Tähendust vahendati lisaks kogemusele ka verbaalse juhendamise ja sümbolite lahtiseletamise kaudu.

Õpetaja roll tähendusloome toetajana avaldus mõlemas lasteaias, kuid selle teostus erines vastavalt maailmavaatelisele raamistikule. Waldorflasteaias kujunes õpetaja pigem kaudseks suunajaks, kelle kohalolu ja eeskuju löid aluse laste iseseisvale tähendusloomele. Kristlikus lasteaias oli õpetaja roll selgemalt juhendav – rituaalid ja tegevused olid struktureeritud ning sümbolite tähendusi avati verbaalselt ja ka lapsed said oma kogemustest rääkida. Kuigi õpetaja rolli teostus erines, toetusid mõlemad lähenemised waldorfpedagoogilisele arusaamale, milles keskendutakse esteetilisele ja jäljendavale kogemusele, mistõttu jäi lapse aktiivne ja kriitiline tähendusloome pigem tagaplaanile.

Kogukonnatunnetus kujunes mõlemas lasteaias tähenduslikuks, kuid selle kujunemise viisid olid erinevad. Waldorflasteaias toetus see laste omavahelisele

jagamisele ja loovale osalusele, kristlikus lasteaias aga kujunes kogukondlikkus tihedamalt laste ja lapsevanemate kaasamise kaudu, millel oli selgelt koguduslik mõõde. Waldorflasteaias valmistasid lapsed kingitused ise ning jagasid neid jõululoo etenduse järel teistele rühmakaaslastele, kus rõhk oli jagamise rõõmul. Kristlikus lasteaias toimus kingituste jagamine koos vanematega, rõhutades lapse isiklikku kogemust ning luues ruumi koguduslikuks osaduseks.

Teise uurimisküsimuse käsitlemisel keskendusin peamiselt intervjuu analüüsile ning uurisin, kuidas pedagoogid mõtestasid oma asutuses tähistatavaid jõulutradsioone ja millist rolli omistasid need kogukonnatunnetuse kujundamisel.

Õpetajad nägid end mitte ainult väärtuste kandjatena, vaid ka kogukondliku koosolemise loojatena, osaledes koos lastega rituaalides, mis toetasid kuuluvustunnet ja löid tähenduslikke kogemusi. Nii nagu lastele, oli ka õpetajate jaoks jõulu-aeg lasteaias aasta kõige oodatud ja tähenduslikum aeg, mida iseloomustas rahulik ja rütmiline kulgemine. Õpetajate hinnangul on tänapäeva ühiskonnas jõulud muutumas sageli tarbimiskeskseks, mistõttu väärtustati lasteaias teadlikult sügavama ja osaduslikuma tähistamisviisi pakkumist. Jõuluaja tegevusi ei mõtestatud üksnes pidustustena, vaid need said loomulikuks osaks igapäevasest rütmist, luues sisemist tasakaalu ja tähenduslikku kulgemist nii lastele kui ka õpetajatele. Õpetajad ootasid igal aastal adventispiraali vaikset ja sügavat hetke, soovides selles kogemuses täielikult kohal olla. See rituaal lõi kogukonnas ruumi sisemiseks vaikuseks ja ühiseks osaduseks, häälestades kõik jõuluaja ootusele ning kandes endas erilist tähendust nii õpetajate kui laste jaoks.

Rituaalide ja traditsioonide tähenduse kandmisel mängis mõlemas lasteaias olulist rolli õpetaja, kelle isiklik suhe tähistatava kombestikuga kujundas selle tähendust ja sidusust laste jaoks. Kuigi õpetajad nägid end traditsioonide edasikandjatena, kujundasid nad laste jaoks jõuluaja tähenduse läbi vaba mängu ja rollimängude, kus nad olid ühtaegu nii kogemuse osalejad kui ka loojad. Õpetajate hinnangul lastele loodi turvaline ja osalust soosiv keskkond, kus rituaalid ja ühistegevused võimaldasid neil tunda end kuuluvana ning võtta vastutust oma rollide ja tegutsemise eest. Rollimängud pakkusid lastele võimaluse kehastuda erinevateks tegelasteks, arendada loovust, koostööd ja empaatiavõimet ning väljendada isiklike soovide turvalises keskkonnas. Igal aastal korduvates jõuluaja ühistegevustes kujunesid tähenduslikuks väärtused nagu hoolivus, tänulikkus ja jagamine, mida kogeti läbi vahetu osalemise ja ühise hetkes olemise.

Jõuluaja tähistamine lasteaias ei jäänud üksnes sealsete rituaalide ja tegevuste piiridesse, vaid kandus õpetajate hinnangul edasi ka laste kodusesse keskkonda. Mõlemas vaadeldud lasteaias väärtustati kingituste tähendust mitte esemelises, vaid kogukondlikus ja hoolivust rõhutavas võtmes – kristlikus lasteaias valmistati personaalne kingitus, waldorflasteaias jagati koos peredega ühist elamust. Kingitused, mis kandsid hoolivuse, tänulikkuse ja koosolemise sõnumit, aitasid tugevdada kuuluvustunnet nii kodu kui ka lasteaias kogukonnas. Samamoodi kandsid ka lasteaias kogetud lood ja väärtused edasi kuuluvuse ja hoolivuse sõnumit, jätkudes sageli koduses keskkonnas. Laste uudishimu ja ühiste kogemuste mõtestamine arenes kodudes isiklikeks ja perekondlikeks aruteludeks. Õpetaja jagatud lood kujundasid väärtuslikke seoseid, mis kandsid lasteaias kogemusi lapse maailmatunnetusse ja ulatusid ka kodusesse keskkonda.

Vaadeldud lasteaiad püüdsid luua avatud ja aktsepteeriva keskkonna, kus iga laps ja pere tunneks end oodatuna. Jõulutraditsioonid kandsid endas väärtusi, mis pakkusid võimalust kujundada hoolivust, osadust ja sisemist rahu toetavat kasvukeskkonda. Iga-aastased korduvad ühistegevused (advendispiraal, jõululoo esitamine ja kolmekuningapäeva tähistamine) toetasid õpetajate hinnangul laste kogemust osadusest ja järjepidevusest, lähtudes nende loomulikust vajadusest mängu, avastamise ja tähenduste loomise järele.

Jõuluaja ettevalmistusi alustati varakult ning sellesse kaasati teadlikult ka lapsevanemaid, et tugevdada kogukonnatunnet ja jagada ühiseid väärtusi. Vanematega toimunud kohtumised ei piirdunud praktilise infovahetusega, vaid kandsid sügavamat tähendust, toetades ühiste väärtuste ja kasvatuspõhimõtete ühisloomist. Kui varasemates uuringutes on märgatud vajadust lapsevanemate teadlikuma kaasamise järele, siis käesoleva uurimuse põhjal olid mõlemas lasteaias vanemad aktiivsed ja huvitatud koostööst. Lapse heaolu mõisteti jagatud vastutusena, tuginedes vastastikusele usaldusele ja ühiselt jagatud kuuluvustundele.

Tänu sõnad

Lõpetuseks soovin tänada oma juhendajat, Olgat, tema kannatlikkuse, mõistmise ja toetava juhendamise eest, mis on saatnud mind kogu magistritöö protsessi vältel. Olen tänulik, et lasteaiaõpetajana sain uurimustöö kaudu võimaluse näha lasteaiaelu väljaspool igapäevast rühmaruumi. See kogemus aitas mul paremini mõista õpetajatöö tähendust laste ja kogukonna jaoks, eriti jõuluaja traditsioonide tähendusloome kaudu.

Avaldan tänu Tartu Katoliku Hariduskeskuse juhtkonnale, õdedele, lasteaia- ja algkooli kolleegidele ning lapsevanematele minu hoidmise ja toetuse eest, mis andsid mulle kindlustunde ja aitasid töö lõpuni viia. Samuti tänan Aleksandra Soonistet, tema julgustuse ja valmisoleku eest leida aega jagatud mõtete ja tähelepanekute jaoks, ka oma paljude muude kohustuste kõrval.

Viimaks tahan siiralt tänada mõlema lasteaia õpetajaid ja juhte, kes usaldasid mind ja võtsid mind soojalt vastu, võimaldades mul saada osa nende kogukonnast jõuluaja traditsiooniliste tegevuste kaudu.

Kasutatud allikad ja kirjandus

- Attfield, Kate. 2022. The young child's journey of 'the will': A synthesis of child-centered and inclusive principles in international Waldorf early childhood education. *Journal of Early Childhood Research* 20 (2): 159–171. DOI: <https://doi.org/10.1177/1476718X211051184>.
- Behar, Ruth. 1996. *The Vulnerable Observer: Anthropology That Breaks Your Heart*. Boston: Beacon Press.
- Buyis, Tania; Casteleijn, Daleen; Heyns, Tanya; Untiedt, Hannelie. (2022). A reflexive lens on preparing and conducting semi-structured interviews with academic Colleague. *Qualitative Health Research. Sage Journals* 32 (13): 2030-2039. DOI: <https://doi.org/10.1177/10497323221130832>.
- Haggar, Sarah. 2024. Communitas revisited: Victor Turner and the transformation of a concept. *Anthropological Theory* 24 (1): 1 – 25. DOI: <https://doi.org/10.1177/14634996241282143>.
- Hayes, Shirley. 2015. Examining Ritual in a Reggio-inspired Preschool. *Journal of Inquiry and Action in Education* 6 (2): 38 – 52. DOI: <https://digitalcommons.buffalostate.edu/jiae/vol6/iss2/3>.
- Ingold, Tim. 2024. Antropology is good. *American Ethnologist* 51 (1): 37 – 39. DOI: <https://doi.org/10.1111/amet.13245>.
- Iversen, Laird Ragnhild. 2023. Identification, Silence, Separation, and Imagination: Children's Navigations of Christmas in a Religiously Diverse Norwegian Kindergarten. *Education Sciences* 13 (1077): 1 – 13. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci13111077>.
- Johnsen, Tveito, Elisabeth, Johansen, Helboe Kristine. 2021. Negotiating Christian Cultural Heritage: Christmas in Schools and Public Service Media. *Temenos - Nordic Journal for the Study of Religion* 57 (2): 231–57. DOI: <https://doi.org/10.33356/temenos.102585>.
- Kaldra, Aive. 2021. *Rollimäng koolis. Kuidas ja milleks?* Tartu. Kirjastus: Atlex OÜ. Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. RT I 22.03.2023, 5 § 3-4. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>
- Matthewman, Steve; Uekusa, Shinya. 2021. Theorizing disaster communitas. *Theory and Society* 50: 965 – 984. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11186-021-09442-4>.

- Mosen, Kati. 2011. *Rahvuskultuur väärtuskasvatuse osana lasteaias*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Müller, Ilse. 2017. *Vabaduskasvatus. Rudolf Steineri pedagoogika*. Kirjastus PreMark.
- Naeem, Muhammad; Ozuem, Wilson; Howell, Kerry; Ranfagni, Silvia. 2023. A Step-by-Step Process of Thematic Analysis to Develop a Conceptual Model in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods* 22: 1–18. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/16094069231205789>.
- Napier, S. Gayla. 2016. *Beyond Community: Understanding the Experience of Communitas Among Information Tehnology Road Warriors*. URL: <http://pqdtopen.proquest.com/doc/1858815110.html?FMT=ABS>.
- Oru, Kairi. 2021. *Eesti rahvakalendri tähtpäevade tähistamisest Lõuna - Eesti lasteaegade näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Puskás, Tünde; Andersson, Anita. 2023. A secular Advent. waiting for Christmas in Swedish preschools. *British Journal of Religious Education*, 45 (2), 100–111. DOI: <https://doi.org/10.1080/01416200.2022.2035678>.
- Turner, Edith. 2012. *Communitas. The Anthropolgy of Collective Joy*. Palgrave Macmillan. New York.
- Turner, Victor. 1969. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. New York: Cornell University Press. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315134666>.
- Salzman, Carl Philip. 2002. On Reflexivity. *American Anthropologist* 104 (3): 805 – 811. DOI: <https://doi.org/10.1525/aa.2002.104.3.805>.
- Schihalejev, Olga. 2012. “Õpetamine kui kultuuri ülekanne või kultuuri loomine?” *Õpetaja kui kultuurimälu vahendaja*, toimetanud Halliki Harro-Loit ja Monika Tasa, 15 – 19. Tartu: Trükikoda Iloprint.
- Srinivasa, K.G.; Kurni, Muralidhar; Saritha, Kuppala. 2022. Embodied Learning. In: *Learning, Teaching, and Assessment Methods for Contemporary Learners. Springer Texts in Education*. Springer, Singapore, 201-240. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-19-6734-4_9.
- Strhan, Anna; Lee, Lois; Shillitoe, Rachael. 2024. Becoming Humanist: Worldview Formation and the Emergence of Atheist Britain. *Sociology of Religion* 85 (4): 454–481. DOI: <https://doi.org/10.1093/socrel/srad050>.

- Strhan, Anna; Shillitoe, Rachel. 2019. Intergenerational Transmission and the Formation of NonReligious Identities in Childhood. *Sociology* 53 (6): 1094–1110. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038519855307>.
- Yuval-Davis, Nira. 2011. *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. London: SAGE Publications Ltd.
- Wulf, Christoph. 2011. The Berlin ritual and gesture study. A contribution to pedagogical anthropology Rituals in Education. *International Journal of Education and Teaching* 1(2): 16 – 29.
DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3656166>.

Lisa 1. Vaatluse kava

Ruumilise ettevalmistuse kirjeldus: Kuidas on ruum ettevalmistatud?

Sümboolika määratlemine ruumis: Millised sümbolid on ruumis?

Pühalikkuse tunde loomine: Millega luuakse pühalikkuse tunne?

Kogukonnatunde loomine: Kuidas ja milliseid vahendeid kasutatakse, et luua kuuluvuse tunne?

Laste kaasamine tegevusse: Millised tegevused ja ülesanded on lastele antud?

Tegevuste dokumenteerimine: Tegevuste kirjeldus, kommentaarid ja tähelepanekud.

Lisa 2. Intervjuuplaan

Vaatluse refleksioon

1. Kui tavapärase oli nähtud tegevus?
2. Millised olid selles kasutatud olulised sümbolid ja mida nad tähendavad?
Kuivõrd seda lastega arutatakse?
3. Kuivõrd mõjutab neid tegevusi lasteaia maailmavaade (vastavalt waldorf või kristlik)?

Õppekorraldus

1. Millised on teised tavapärased adventiaja rituaalid ja tegevused teie lasteaias?
Teie rühmas?
2. Kuidas on adventiaja kombed teie lasteaias ajas muutunud?
3. Mida tahate lastele õpetada adventi-ja jõulude tähistamise kaudu?

Kogukonna mõju - koostöö ja väljakutsed

1. Palun meenutage mõnda lugu, kus lapsed on oma tundeid või mõtteid avaldanud jõulude ja adventiaja tähistamise kohta.
2. Kuidas teie lasteaias on pered adventiaja tegevustesse kaasatud? Milliseid mõtteid on nad nende osas avaldanud?
3. Kuidas on adventiaja ja jõulude tähistamist mõjutanud see, et lapsed tulevad eri maailmavaadetega peredest?

Kas soovite midagi lisada?

Suur tänu, et Te vastasite minu küsimustele.

Lisa 3. Lasteaia juhi nõusoleku kinnitus

XXX LASTEAIA NÕUSOLEK OSALEDA UURIMISTÖÖS

“Advendiaja tähistamise traditsioonid kristliku ja waldorflasteaia näitel”

Käesolevaga kinnitan, et meie lasteaed on nõus osalema uuringus *“Advendiaja tähistamise traditsioonid kristliku- ja waldorflasteaia näitel” detsembrist 2024 jaanuarini 2025*. Oleme teadlikud läbiviidava uurimistöö eesmärkidest, meetoditest, sisust ja võimalikest riskidest.

Teame, et uuringu käigus tekkivate küsimuste kohta annab täiendavat informatsiooni Marge Türn (marge.turn@ut.ee, telefon XXX).

Probleemide korral saame pöörduda juhendaja Olga Schihalejevi poole (olga.schihalejev@ut.ee).

Kui tekib küsimusi seoses uuritava õigustega, saame pöörduda Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee poole (eeetikakomitee@ut.ee, telefon 7376215).

Kaebustega isikuandmete töötlemise osas pöördume Tartu Ülikooli andmekaitse spetsialisti poole e-posti aadressil andmekaitse@ut.ee.

Kinnitame oma nõusolekut uuringus osalemiseks ja intervjuu käigus saadud isikuandmete töötlemiseks.

...lasteaia juht: /allkirjastatud digitaalselt/

Lisa 4. Kiri lapsevanemale/eestkostjale

Lugupeetud lapsevanem/eestkostja!

Olen Tartu Ülikooli religioonipedagoogika õppekava 2. aasta magistrant Marge Törn ning viin käesoleval talvel läbi uuringu kahe eralasteaia jõulutradsioonidest. Uurimustöö eesmärk on välja selgitada advendiaja traditsioonilised tegevused lasteaias ning kuidas nad liidavad või väljendavad oma kogukonna väärtusi. Uuring keskendub lasteaedade jõulutradsioonide ning advendiaja rituaalidele antud lasteaias.

Oma uurimuses keskendun ma õpetajatele, mitte lastele. Uurimus hõlmab kahte tegevust lasteaias: vaatlen jõulude ja advendiajaga seotud tegevusi ning viin läbi intervjuud rühmaõpetajatega. Uuringu käigus ei küsitle ma lapsi ega vanemaid, samuti ei tee ma lastest fotosid ega jäädvusta nende tegevusi viisil, mis võimaldaks isikute tuvastamist.

Uuringul on Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee kooskõlastus.

Vastan hea meelega uuringu kohta tekkivatele küsimustele, võtke minuga julgelt ühendust aadressil marge.turn@ut.ee, telefon XXX.

Heade soovidega,

Marge Törn

Lisa 5. Kutse uuringus osalemiseks

KUTSE OSALEMISEKS UURIMISTÖÖS

Advendiaja tähistamise traditsioonid kristliku ja waldorflasteaia näitel

Hea lasteaiaõpetaja!

Olen Tartu Ülikooli religioonipedagoogika õppekava 2. aasta magistrant Marge Türn ning viin käesoleval talvel läbi uuringu kahe eralasteaia jõulutradsioonidest. Uurimustöö eesmärk on välja selgitada advendiaja traditsioonilised tegevused lasteaias ning kuidas nad väljendavad oma kogukonna väärtusi. Uuring keskendub lasteaegade jõulutradsioonidele ning advendiaja rituaalidele antud lasteaias.

Uurimistöö käigus plaanin vaadelda detsembris ja jaanuaris jõulude ja advendiajaga seotud kolme tegevust. Tegevuste vaatlus kestab umbes 30 minutit kuni 1 tund. Pärast vaatlusi planeerin intervjuud rühmaõpetajatega. Intervjuu kestus on ligikaudu 1 tund ning toimub Teie jaoks sobival ajal ja kohas. Uuringus osalemine on vabatahtlik, Teil on õigus igal hetkel oma osalemisest loobuda. Intervjuud salvestan ja säilitan turvaliselt parooliga kaitstud Tartu Ülikooli serveris viisil, mis ei võimalda andmete kokku viimist Teie isikuga. Kogutud andmeid kasutan ainult uurimistöö eesmärgil. Salvestised kustutan kohe pärast uurimistöö valmimist. Teie käest küsin vaid tööga seotud, mitte eraelulisi küsimusi. Tulemused esitan uurimistöös üldistatud kujul. Siiski, töös võin kasutada intervjuust tsitaate, kuid teen seda viisil, mis ei võimalda lugejatel Teie isikut tuvastada.

Teie panus on hindamatu, aidates paremini mõista ja analüüsida jõulutradsioonide tähendust ja nende rolli lasteaias. Teadustöö valmimisel saadan Teile uuringu tulemuste kokkuvõtte.

Loodan, et selles uuringus osalemine pakub Teile huvi. Osalemiseks palun võtke minuga ühendust aadressil e-post: marge.turn@ut.ee või [helistage](tel:XXX) telefoninumbril XXX.

Olen tänulik Teie panuse eest!

Marge Türn, Tartu Ülikooli religioonipedagoogika magistrant

Lisa 6. Informeeritud nõusoleku vorm

Hea lasteaiapäetaja!

Aitäh, et olite valmis osalema uuringus “Advendiaja tähistamise traditsioonid kristliku- ja waldorflasteaia näitel”! Enne kui annate oma lõpliku nõusoleku, palun lugege läbi järgnev informatsioon ning vajadusel küsige lisaselgitusi.

Uurimistööst

Tänapäeva mitmekultuurilises ja -usulises keskkonnas võivad religioosse taustaga praktikad, nagu jõulutraditsioonide tähistamine, tekitada keerulisi küsimusi. Seetõttu on oluline uurida, kuidas mõtestavad õpetajad jõulutraditsioonide näitel oma rolli ja milliseid väljakutseid ning võimalusi need toovad kaasa alushariduse kontekstis. Maailmavaatelised lasteaiad pakuvad mitmekesist uurimismaterjali, kuna neis põimuvad erinevad kultuurilised ja religioossed traditsioonid, esitades õpetajatele väljakutseid, mis nõuavad loovust ja paindlikkust. Uurimistöö eesmärk on selgitada advendiaja traditsioonilised tegevused lasteaias ning kuidas nad paigutuvad oma kogukonna väärtuste laiemasse süsteemi. Kogutud andmed analüüsitakse eesmärgiga saada teada, kuidas õpetajad mõtestavad adventi- ja jõuluajaga seotud tegevusi.

Uuringuga kaasnevad menetlused ehk mida teilt ootan

Uuringu käigus vaatlen Teie lasteaias jõulude ja advendiajaga seotud tegevusi, ajavahemikus detsember 2024 – 06.01.2025. Tegevuste vaatlus kestab 30 minutit kuni 1 tund. Lisaks lepin Teiega kokku aja umbes 1-tunniseks intervjuuks Teile sobival ajal ja kohas.

Kuidas hoitakse ja töödeldakse kogutud andmeid ehk kuidas tagan austuse eraelu vastu ja isikuandmete salastatuse

Vaatlustel kogutud teavet kasutan intervjuuküsimuste täpsustamiseks, et saada põhjalikum ülevaade lasteaias jõulutraditsioonide kujundamisest ja väärtustest. Vaatluse ajal teen märkmeid. Lapsi ma ei küsitle ega intervjueeri, siiski informeeritakse lapsevanemaid uuringust ning võõra inimese viibimisest üritusel.

Intervjuus küsin vaid tööga seotud, mitte eraelulisi küsimusi. Intervjuud salvestan ja andmed pseudonüümin. Uuringu käigus loon koodivõtme, et uuringust loobumise korral oleks võimalik Teie andmed kustutada. Selleks kirjutan käsitsi koodivõtme, kus on teie pärisnime järel uuringus kasutatav pseudonüüm. Koodivõtit säilitatakse kinnises ümbrikus usuteaduskonna seifis, eraldi muudest uuringuga seotud failidest.

Koodivõtmele on juurdepääs usuteaduskonna juhataja loal uuringu vastutaval läbiviijal. Koodivõti hävitatakse neli päeva peale viimase intervjuu läbiviimist. Teiega seotud andmed (helifail ja transkriptsioonid, analüüsi materjalid) salvestamisel kasutan pseudonüümi, mitte teie tegelikku nime. Pseudonüüm ei sisalda mingit viidet Teie identiteedile. Saadud andmeid hoitakse turvalises keskkonnas, Tartu Ülikooli serveris (OneDrive) parooliga kaitstult. Kogutud andmeid kasutan ainult uurimistöö eesmärgil. Intervjuude salvestised kustutan kohe pärast uurimistöö valmimist. Tulemused esitan uurimistöös üldistatud kujul. Siiski, töös võin kasutada intervjuust tsitaate, kuid teen seda viisil, mis ei võimalda lugejatel Teie isikut tuvastada. Selleks kasutan pseudonüüme nii Teie kui ka teiste isikute ning ka lasteaedade nimede asemel. Kasutatud tsitaatide puhul jälgin, et neis ei sisalduks informatsiooni, mis võimaldaks kõrvalisel isikul Teid tuvastada.

Andmete, intervjuude salvestusele ja transkriptsioonidele on ligipääs ainult minul ja minu juhendajal.

Võimalikud ohud

Kuigi uuringu käigus kogutud andmed pseudonüümitakse, on siiski võimalik, et tööd lugedes Teie töökaaslased võivad Teid töös kasutatud tsitaatides ära tunda.

Uuringu kasu

Uuringus osalemine pakub võimaluse analüüsida ja reflekteerida advendiajaga seotud traditsioonide ja väärtuste üle ning seeläbi aitab kaasa professionaalsele arengule aidates sügavamalt mõista, kuidas need tegevused toetavad laste ja kogukonna väärtusi. Uurimistöö aitab kaasa oma asutuse kultuuri analüüsimisele, pakkudes ülevaadet, kuidas advendiaja tegevused ja väärtused laiemas organisatsioonikultuuris toimivad.

Uuringuprojekti rahastamisallikas

Uuringul puudub rahastusallikas, viin läbi oma magistr töö raames.

Kuidas avaldatakse uuringu tulemused

Uuringu tulemused avaldatakse peale magistr töö kaitsmist Tartu Ülikooli digihoidlas ADA (dspace.ut.ee), tagades ligipääsu kõigile huvilistele vastavalt ülikooli teadustöö avalikustamise põhimõtetele. Uuringus osalenud lasteaedadele ja uuringus osalenud õpetajatele saadan valminud töö lingi.

Kõik uuringu tulemuste ja andmete ettenähtavad kasutusvõimalused

Kõik uuringu tulemuste ja andmete ettenähtavad kasutusvõimalused on selgelt piiratud uurimistöö eesmärkidega ning neid ei kasutata muudel otstarvetel.

NB! Teie jaoks on uuringus osalemine vabatahtlik ja sellest võite loobuda ka intervjuu käigus ning kuni kolme päeva jooksul peale intervjuu toimumist. Kui olete nõus uuringus osalema, palun täitke järgnev nõusoleku vorm. Teil on õigus peatada oma uuringus osalemine kuni kolm päeva peale intervjuu andmist. Selleks tuleb pöörduda uuringu läbiviija poole allpool oleval e-posti aadressil. Seejärel hävitatakse nõusoleku andmisel saadud andmed, kustutatakse koodivõti ja kõik meie kasutuses olevad teiega seotud andmed.

Informeeritud nõusoleku vorm

Mind,, on informeeritud uuringust *Advendiaja tähistamise traditsioonid kristliku- ja waldorflasteaia näitel*. Olen teadlik läbiviidava uurimistöö eesmärkidest, meetoditest, sisust ja võimalikest riskidest.

Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste kohta annab mulle täiendavat informatsiooni Marge Türn, marge.turn@ut.ee, telefon XXX.

Probleemide korral saan pöörduda juhendaja Olga Schihalejevi poole (olga.schihalejev@ut.ee).

Kui tekib küsimusi seoses uuritava õigustega, saan pöörduda Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee poole. (eeetikakomitee@ut.ee, telefon 7376215)

Kaebustega isikuandmete töötlemise osas pöörduge palun Tartu Ülikooli andmekaitse spetsialisti poole e-posti aadressil andmekaitse@ut.ee.

Kinnitan oma nõusolekut uuringus osalemiseks ja intervjuu käigus saadud isikuandmete töötlemiseks.

Uuritava allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta

Uuritavale informatsiooni andnud isiku allkiri

Kuupäev, kuu, aasta

Summary

Christmas Traditions: Examples from Christian and Waldorf Kindergartens

In today's multicultural and multi-religious societies, practices with a religious background, such as the celebration of Christmas traditions, can raise sensitive issues. It is therefore important to explore how teachers conceptualise their role in the case of Christmas traditions and what challenges and opportunities they present in the context of early childhood education. Worldview based kindergartens offer a diverse range of research material as they blend different cultural and religious traditions, presenting teachers with challenges that require creativity and flexibility. The focus of this thesis is on private kindergartens where the worldview and values of parents and staff (community) are more clearly reflected and where worldview education based on Christian or Waldorf values is offered in addition to the content of the national curriculum for early childhood education.

The research aimed to find out what are the Christmas traditions of the two kindergartens, what are their similarities and differences, how they express the common and different values of their communities. The research focused on the teachers' interpretations and experiences of celebrating Christmas traditions in the kindergartens. The research explored whether and how the Christmas rituals expressed the worldviews of the kindergartens and how the teachers interpreted them. To achieve the aim of the thesis, the following research questions were formulated:

1. What are the similarities and differences in the celebration of Christmas traditions in two private kindergartens with different worldviews?
2. How do educators conceptualise the Christmas traditions celebrated in their institutions and their possible link to a sense of community?

The celebration of Christmas time and its impact on the daily life of kindergartens, on values education and on the development of a sense of belonging to a community has been little studied. Therefore, the choice of a qualitative study was appropriate for this purpose, allowing a deeper understanding of the meaning of traditions and their role in the daily life of kindergartens. I chose to conduct my research from an educational anthropological perspective to understand Christmas traditions in kindergartens from the perspective of the participants. I used participant observation, semi-structured interviews

and thematic analysis to collect and analyse data. In the participant observations conducted in this research, I actively participated as a researcher in the Advent and Christmas activities and analysed the events in the kindergarten environment. In total, six observations and ten interviews were conducted with Christian and Waldorf kindergarten teachers. In presenting the findings I have followed the structure of the meaningful themes that emerged during the thematic analysis, which were linked to the research questions aimed at understanding how people experience and make sense of the phenomenon under study.

The thesis consists of five chapters. The introduction explains the rationale for choosing the topic, formulates the research problem, objectives, and research questions, and provides an overview of previous research and the terminology used. The methodology chapter describes the qualitative approach, the process of observations and interviews, and the thematic data analysis. The results chapter outlines the aspects documented in the observational design and the themes that emerged from the analysis of the interviews, focusing on similarities and differences in the celebration of Christmas traditions and the meaning – making of educators in shaping a sense of community. The discussion chapter links the findings to previous research and theoretical approaches, analyzing the role of Christmas traditions in children's values education and the development of a sense of community. The fifth chapter presents the main findings and conclusions.

The results of the study showed that in both kindergartens, the peaceful rhythm of Advent, the recurring rituals and symbolism created a shared environment for both children and teachers, where the meaning of the holidays was experienced directly through the senses. The Christmas rituals involved not only the children but also the teachers who experienced and shared these moments with the children, creating a shared space of meaning. The learning environment promoted children's active participation and role taking, allowing them to collectively keep cultural rituals alive and shape their meaning. The findings showed that although the ways of celebrating Christmas in the Christian and Waldorf kindergartens differed in some respects, their intrinsic value and common meaning were shared in many ways. Both kindergartens valued the aesthetic environment, the sensory experience and the rhythmic nature of the experience. However, there were differences in how the celebrations were organised, particularly in the tone of

the event, the role of the teacher and a sense of community. Teachers saw Christmas traditions as a way to support children's values education and sense of community by involving parents and creating meaningful experiences together, both in the kindergarten and at home.

Annotatsioon

Uurimistöo käsitleb jõuluaja traditsioonide tähistamist kristliku ja waldorflasteaia näitel, keskendudes nende sarnasustele ja erinevustele, pedagoogilistele tõlgendustele ning kogukonnatunnetuse kujunemisele. Oma uurimuse läbiviimiseks valisin haridusantropoloogilise vaatenurga, et mõista lasteaedade jõuluaja traditsioone osalejate perspektiivist. Andmete kogumiseks rakendati osalusvaatlust ja poolstruktureeritud intervjuusid, andmete analüüsimiseks kasutati teemaanalüüsi meetodit. Kokku tehti kuus vaatlust ja kümme intervjuud kristliku ja waldorflasteaia õpetajatega. Tulemused näitasid, et jõulutraditsioonid aitasid kujundada laste väärtuskasvatust ja kogukonnatunnetust. Ühised rituaalid loids lastele ja õpetajatele ühise tähendusruumi, kus pühade tähendust kogeti vahetult meelte kaudu. Mõlemas lasteaias väärtustati esteetilist keskkonda, meelelist kogemust ja rütmilisust. Erinevused ilmnisid tähistamisviisides, eriti sündmuste tonaalsuses ja õpetaja rolli kujundamises.

Märksõnad: haridusantropoloogia, jõuluaja traditsioonid, waldorfpedagoogika, kristlik väärtuskasvatus, kogukonnatunnetus.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marge Türn ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

“Jõuluaja traditsioonid kristliku ja waldorflasteaia näitel” ,
(*lõputöö pealkiri*)

mille ,
juhendaja(d) on Olga Schihalejev (PhD)
(*juhendaja nimi*)

- reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
 3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
 4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marge Türn
05.05.2025